

**T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ BİLİM DALI**

AFGANİSTAN'DA CUMHURİYETİN KURULUŞU

QARİ FERİAGHUN BATOOR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**DANIŞMAN:
DOÇ. DR. NURAN KOYUNCU**

KONYA - 2016

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin	Adı Soyadı	Qari feriaghun Batoor
	Numarası	138104011008
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Siyaset Bilim ve Kamu Yönetimi / Siyaset Bilim ve Kamu Yönetimi
	Programı	Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	Doç. Dr. Nuran KOYUNCU
	Tezin Adı	Afganistan'da Cumhuriyetin Kuruluşu

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan "Afganistan'da Cumhuriyetin Kuruluşu" başlıklı bu çalışma 20/09/2016 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Sıra No	Danışman ve Üyeler		
	Unvanı	Adı ve Soyadı	İmza
1	Doç. Dr.	Nuran Koyuncu	
2	Prof. Dr.	Saban Tanırlı	
3	Doç. Dr.	Mehmet Göküş	

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Bilimsel Etik Sayfası

Öğrencinin	Adı Soyadı	Qari feriaghun Batoor		
	Numarası	138104011008		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Siyaset Bilim ve Kamu Yönetimi / Siyaset Bilim ve Kamu Yönetimi		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	☒	
		Doktora	☐	
Tezin Adı	Afganistan'da Cumhuriyetin Kuruluşu			

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Öğrencinin Adı Soyadı
İmzası

Qari feriaghun Batoor

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
---	--	--

ÖZET

Öğrencinin	Adı Soyadı	Qari feriaghun Batoor		
	Numarası	138104011008		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Siyaset Bilim ve Kamu Yönetimi / Siyaset Bilim ve Kamu Yönetimi		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
	Tez Danışmanı	Doç. Dr. Nuran KOYUNCU		
Tezin Adı	Afganistan'da Cumhuriyetin Kuruluşu			

Cumhuriyet, başta devlet başkanı olmak üzere, devletin başlıca temel organlarının belli aralıklarla yinelenen seçimlerle göreve getirildiği bir “yönetim biçimi”dir. 1973’e kadar Afganistan’da yönetim krallık şeklindeydi. Kral Nadir Şah bir suikast sonucu öldürüldükten hemen sonra on dokuz yaşındaki oğlu olan Zahir Şah yerine geçmiştir ve kırk yıl boyunca ülkeyi otoriter bir şekilde yönetmeye çalışmıştır. Sonunda 1973'te kralın yeğeni olan Davut Han, muhalefetin de desteklediği bir askeri darbeyle, Roma'da tedavi gören Kral Zahir Şah'ı devirerek yönetime el koydu. Afganistan Demokratik Halk Partisi'nin Perçem kanadının desteklediği darbe sonunda cumhuriyet ilan edildi. Cumhuriyetin kuruluşuyla oluşan ilk kabinede ADHP'nin Komünist Perçem kanadının aktif bir biçimde rol alması, vatandaş nezdinde darbenin yapılışıyla ilgili bir takım soruların sorulmasına neden olmuştur. Örneğin Darbeyi Davut Han bağımsız olarak mı gerçekleştirdi yoksa Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin aracılığıyla mı? Bu ve buna benzer soruları değişik kaynaklardan yararlanarak şu şekilde bir sonuca ulaştık:

Davut Han, Kral Zahir Şah'ın çocukları arasından yerine geçecek ehliyetli biri olmamasından ve er ya da geç bu darbe SSCB tarafından ya da Abdul Vali Han'ın (Zahir Şah'ın Damadı) tarafından gerçekleştirileceğini düşünüyordu. Davut Han, rejimi değiştirmek isterdi ama tek başına gücü yetmiyordu. Bu nedenle ADHP'nin Perçem kanadıyla bu darbeyi gerçekleştirmiştir.

Anahtar Kelimeler: Afganistan, Cumhuriyet, krallık, otoriter, SSCB, Komünist

Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fak. A1-Blok 42090 Meram Yeni Yol /Meram /KONYA

Tel: 0 332 201 0060 Faks: 0 332 201 0065 Web: www.konya.edu.tr E-posta: sosbil@konya.edu.tr

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
---	--	--

ABSTRACT

Author's	Name and Surname	Qari feriaghun Batoor		
	Student Number	138104011008		
	Department	Political Science and Public Administration		
	Study Programme	Master's Degree (M.A.)	X	
		Doctoral Degree (Ph.D.)		
	Supervisor	Assoc. Prof. Nuran KOYUNCU		
Title of the Thesis/Dissertation	Emerge Of The Republic İn Afghanistan			

Republic is a “regime” in which notably, the president, and state’s some of the basic organs are nominated in elections repeated at certain intervals. Afghanistan was a Kingdom until 1973. It was only after the murder of King Nadir Shah as a result of an assassination, his nine years old son Zahir Shah replaced and attempted to govern the country authoritatively along forty years. Finally Daoud Khan, seized the power with a military coup that was also supported by the opposition by defeating King Zahir Shah who was receiving a treatment in Rome. At the end of the coup supported by the Parcham wing of the People’s Democratic Party of Afghanistan, republic was proclaimed. In the first cabined formed with the foundation of republic, the active role of the communist Parcham wing of the PDP caused some questioning by the citizen about the structure of coup. For instance, Did Daoud Khan make the coup independently or by the means of the Union of Soviet Socialist Republics? We concluded as follows by using these and similar questions:

Daoud Khan thought that there was no children of King Zahir Shah who is capable to be replaced with him and that, sooner or late, this coup would be realized by the USSR or by Vali Khan (the son-in-law of King Zahir Shah). Daoud Khan wanted to change the regime, but could not be capable alone, therefore, he made this coup with the Parcham wing of the PDP.

Keywords: Republic, Kingdom, Authority, Union of Soviet Socialist Republics, Communist
 Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
 Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fak. A1-Blok 42090 Meram Yeni Yol /Meram /KONYA
 Tel: 0 332 201 0060 Faks: 0 332 201 0065 Web: www.konya.edu.tr E-posta: sosbil@konya.edu.tr

İÇİNDEKİLER

ÖZET	I
ABSTRACT.....	II
İÇİNDEKİLER.....	III
KISALTMALAR DİZİNİ	V
ÖNSÖZ	VI

GİRİŞ

1. ARAŞTIRMANIN KONUSU	1
2. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ	1
3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ.....	2

BİRİNCİ BÖLÜM

CUMHURİYET ÖNCESİ AFGANİSTAN (KRAL MUHAMMED ZAHİR ŞAH'IN DÖNEMİ)

1.1. Haşim Han Dönemi (1933-1944)	5
1.1.1. İç Politika	5
1.1.2. Dış Politika.....	6
1.2. Şah Mahmut Han Dönemi (1944- 1953)	7
1.2.1. İç Politika	8
1.2.2. Dış Politika.....	9
1.3. Davut Han Dönemi (1953- 1963)	13
1.3.1. İç Politika	13
1.3.2. Dış Politika.....	15
1.3.3. Davut Han'ın İstifası	17
1.4. Demokratikleşme Süreci (1963-1973).....	18
1.4.1. Yusuf Han Dönemi (1963-1965)	20
1.4.1.1. Tarafsızlık Politikası.....	20
1.4.1.2. 1964 Yılındaki Loya Cirge (Büyük Şûra)	20
1.4.1.3. Kral Ailesinin Yeni Anayasaya Müdahaleleri.....	21
1.4.1.4. 25 Eylül Ayaklanması	22
1.4.2. Haşim Meyvandval Dönemi (1965- 1967)	22
1.4.3. Nur Ahmet İtimadı Dönemi (1967- 1971)	24
1.4.3.1. Nur Ahmet İtimadi Hükümetinin Karşılaştıkları Problemler.....	24
1.4.3.1.1. Birinci Problem	24
1.4.3.1.2. İkinci Problem	25
1.4.4. Dr. Zahir Han Dönemi (1971-1972)	26
1.4.5. Musa Şefik Dönemi (1972- 1973)	27
1.4.5.1. İç Politika	28
1.4.5.2. Dış Politika.....	28

İKİNCİ BÖLÜM

DÖNEMİN MEVCUT SİYASİ PARTİLERİ

2.1. Solcu Partiler.....	30
2.1.1. Veşş Zelmıyan Partisi (İlerici Gençler)	30
2.1.2. Hizb-i Halk (Halk Partisi)	31
2.1.3. Hizb-i Demokratik-i Halk Afganistan (Demokratik Halk Partisi).....	32
2.1.4. Hizb-i Demokratik-i Navin (Yeni Demokratik Partisi)	33
2.1.5. Hizb-i Afgan Millet (Afgan Millet Partisi)	34
2.1.6. Hizb-i Setam Milli (Mili Baskı Partisi).....	34
2.2. İslâmcı Partiler	35
2.2.1. Cevanan-i Müslüman (Müslüman Gençler).....	35
2.2.2. Hizb-i İtihad Milli (Milli Birlik Partisi).....	36
2.3. Merkez Partiler	37
2.3.1. Hizb-i Vatan (Vatan Partisi).....	37
2.3.2. Hizb-i Demokrat Müterakki (İlerici Demokratik Partisi)	38
2.4. Hukuki Açıdan Dönemin Değerlendirilmesi	39

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

CUMHURİYETİN KURULUŞU (1973-1978)

3.1. Darbeye Giden Nedenler	41
3.2. Darbe.....	47
3.3. İç Politika.....	50
3.4. Loya Cırge (Büyük Şûra).....	52
3.5. Anayasa.....	53
3.6. Dış Politika	59
3.6.1. Pakistan İle İlişkiler.....	59
3.6.2. İran ve İslam Ülkeleri.....	61
3.6.3. ABD	62
3.6.4. Pakistan'la Yeni İlişkiler.....	63
3.6.5. SSCB.....	64
3.7. Demokratik Halk Partisinin Birleşmesi (Halk ve Perçem).....	65
3.8. Düzensizliklerin Şiddetlenmesi	66
3.9. Rejime Karşı Ayaklanmalar.....	67
3.10. Rejime Tepkiler	68
3.11. Cumhuriyetin Sonu	68
SONUÇ	70
KAYNAKÇA.....	80
EKLER	85
ÖZ GEÇMİŞ	93

KISALTMALAR DİZİNİ

a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m.	: Adı geçen makale
c.	: Cilt
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
BM	: Birleşmiş Milletler
CENTO	: Central Treaty Organization
CİA	: Central Intelligence Agency (Merkezi İstihbarat Teşkilatı)
çev.	: Çeviren
hş	: Hicri Şemsi
hk	: Hicri Kameri
DHP	: Demokratik Halk Partisi
İSİ	: İnter – Services Intelligence
KGB	: Komitet Gosudarstvennoy Bezopasnosti
G R U	: Glavnoye Razvedyvatel'noye Upravleniye
NAP	:National Avami Party
NATO	: North Atlantic Treaty Organization
PP	: Perçem Partisi
s.	: Sayfa
SEATO	: South East Asia Treaty Organization
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
ADHP	: Afganistan Demokratik Halk Partisi
BBC	: British Broadcasting Corporation
vd.	: ve diđerleri
vs.	: vesaire

ÖNSÖZ

Cumhuriyet, başta devlet başkanı olmak üzere, devletin başlıca temel organlarının belli aralıklarla yinelenen seçimlerle göreve getirildiği bir “yönetim biçimi”dir. Cumhuriyet adı verilen yönetim biçimi, yöneticilerin göreve getirilmesinde veraset yöntemini reddetmiştir. 1973’e kadar Afganistan’da yönetim krallık şeklindeydi. Kral vefat ettikten veya öldürüldükten sonra yaş, yetenek, eğitim veya başka özelliklere bakılmaksızın kralın oğlu onun yerine geçerdi. Kral Nadir Şah bir suikast sonucu öldürüldükten hemen sonra on dokuz yaşındaki oğlu olan Zahir Şah yerine geçmiştir ve kırk yıl boyunca ülkeyi yönetmeye çalışmıştır. Bu kırk yıl boyunca krallığın faaliyetlerini gösterebilecek fazla bir gelişme yoktu, kısacası otoriter bir rejim hâkimdi.

16-17 Temmuz 1973'te eski başbakan, kralın yeğeni ve aynı zamanda kayınbiraderi olan Muhammed Davut Han, muhalefetin de desteklediği bir askeri darbeye, Roma'da tedavi gören Kral Muhammed Zahir Şah'ı devirerek yönetime el koydu. Solcu subaylar ve Afganistan Demokratik Halk Partisi'nin (ADHP) Perçem kanadının desteklediği darbe sonunda cumhuriyet ilan edildi. Bu çalışmada Afganistan’da Cumhuriyetin kuruluşu ve bu süreçte yaşanan siyasi ve hukuki meseleler ele alındı.

Çalışmamız bir giriş, üç bölüm, sonuç ve eklerden oluşmaktadır. Girişte araştırmanın konusu, amacı önemi ve yöntemi yer almaktadır. Birinci bölümde, cumhuriyet öncesi Afganistan (Kral Muhammed Zahir Şah’ın dönemi) üzerinde kısa bir şekilde durulmakta; ikinci bölümde, Kral Muhammed Zahir Şah’ın dönemindeki mevcut siyasi partiler işlenmekte, üçüncü bölümde ise cumhuriyetin kuruluşu (1973-1978) ele alınmaktadır. Sonuçta, araştırma boyunca varsayımlar sonucu elde ettiğimiz sonuçlar yer almakta ve eklerde ise konuyla ilgili olan bazı fotoğraflar bulunmaktadır.

Böyle bir konuyu seçmemi öneren ve çalışmam boyunca her türlü destek ve yardımını esirgemeyen danışman ve değerli hocam Doç. Dr. Nuran KOYUNCU' YA ve araştırma sırasında görüş ve düşüncelerinden istifade ettiğim çok kıymetli hocam Prof. Dr. Şaban TANIYICI' YA teşekkürlerimi sunarım.

Bu çalışmanın daha sonraki çalışmalara bir adım olması umuduyla...

Qari Feriaghun BATOOR

Konya- 2016

GİRİŞ

1. ARAŞTIRMANIN KONUSU

Afganistan'ın 1973 yılına kadar, siyasi tarihine baktığımızda, bir hükümdarın devlet başkanı olduğunu ve yaşamı boyunca bu yetkiyi elinde bulundurduğunu ve bu yetkinin öldükten sonra da onun soyundan gelen birine (oğlu, kardeşi) devredilmesine şahit oluruz. Örneğin; Kral Zahir Şah henüz yirmi yaşındayken babası, Abdülhalik isimindeki bir genç tarafından Kabil'deki bir okulda ödül töreni sırasında tabancayla öldürüldü ve böylece krallık görevini üstlendi. Zahir Şah yaklaşık kırk yıl krallık yapar ama bu süre içerisinde göze çarpan bir şey yapmadı. Bu kırk yıl süreye ta'attul (hareketsizlik) dönemi denilmektedir.

Afgan halkı krallık sistemini artık istemiyordu. İşte tam bu sırada kralın amcasının oğlu ve eski başbakanı olan Muhammed Davut Han 1973 yılının Haziran ayında Zahir Şah İtalya'nın Nobel şehrindeyken bir darbe yapıp yönetimi krallıktan cumhuriyete çevirmiştir. Böylece darbe kan dökülmeden sona erdirilmiştir. Bu çalışmada Afganistan'da Cumhuriyetin kuruluşu ve bu süreçte yaşanan siyasi ve hukuki meseleler ele alınmıştır.

2. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Cumhuriyetin kuruluşuyla oluşan ilk kabinede Demokratik Halk Partisinin Komünist Perçem kanadının aktif bir biçimde rol alması, vatandaş nezdinde darbenin yapılışıyla ilgili bir takım soruların sorulmasına neden olmuştur. Örneğin Darbeyi Davut Han bağımsız olarak mı gerçekleştirdi yoksa Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin aracılığıyla mı? Eğer darbeyi Davut Han kendisi gerçekleştirdiyse komünist partisinden olanların yönetiminde ne işi vardı? Davut Han'ın bir milliyetçi ve bir Müslüman olarak bunlarla işbirliği içinde olması uygun muydu? SSCB, krallığı çökertebilmesi için neden hemen rejim değişikliği kararı aldı? SSCB neden Davut Han'ı bu darbenin başı ve rehberi olarak seçti? Davut Han bu darbeyi nasıl komünistlerin kararı altında kabul etti? Darbe nasıl bu kadar hızlı ve kansız bir şekilde gerçekleşti? Kralın önceden darbenin gerçekleşeceğiyle ilgili haberi var

mıydı? Biz de bu sorularının cevaplarını değişik kaynaklardan yararlanarak olabildiğince cevaplandırmaya çalıştık.

Bunun yanı sıra bu dönem (Afganistan'da cumhuriyetin kuruluşu) gerek batılı yazarlar gerek Afganistanlı araştırmacılar tarafından fazlaca araştırılan bir olay değildir. Bu nedenle böyle bir çalışmanın yapılması önem arz etmektedir.

3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Bu çalışma tasviri bir mahiyet arz ettiğinden, genelde Afganistan'daki dini-siyasi hareketlerle birlikte cumhuriyetin kuruluşu, özelde ise Serdar Muhammed Davut Han dönemi ile ilgili Farsça, Peştunca, Türkçe ve İngilizce olarak yazılan kaynaklar incelenmiş olup, konu olabildiğince objektif bir bakış açısı ile ele alınacaktır. Özellikle Afganistan'ın cumhuriyetten önceki siyasî tarihiyle başlayan, krallık sisteminin sonuncusu olan Kral Zahir Şah'ın dönemiyle biten ve Davut Han ile başlayan cumhuriyetin kuruluşunun hangi sebeplerle ortaya çıktığını ve hangi zeminlere oturtulduğunu tespit etmeye çalışacağız.

BİRİNCİ BÖLÜM

CUMHURİYET ÖNCESİ AFGANİSTAN (KRAL MUHAMMED ZAHİR ŞAH'IN DÖNEMİ)

Afganistan'ın ilk Kralı olan Emanullah Han¹, 19 Şubat 1919 yılında Emir Habibullah Han'ın ölümü üzerine tahta geçmiştir. Afganistan'ın bağımsızlığını tanımayan İngilizler ile Afganistanlılar arasında üçüncü Afgan-İngiliz savaşı patlak vermiştir. Bu savaşta başarı elde edemeyen İngilizler 8 Ağustos 1919 yılında Afganistan'ın bağımsızlığını kabul etmiş ve Ravulpindi Antlaşması'nı imzalamıştır². 1923 yılında ilk Afgan Anayasası hazırlanmış ve modern manada ilk defa Savunma, Dışişleri, İçişleri, Eğitim, Maliye, Adliye, Ticaret, Bayındırlık, Sağlık, Posta ve Telgraf Bakanlıkları kurulmuştur³.

Kral Emanullah Han, Afganistan'da gerçekleştirdiği reformların ardından Afganistan'ın laik bir devlet olduğunu ilan etmiştir. Yönetimde gerçekleştirilen değişikliklerle devlet işlerinde din adamlarının rolü azaltılmıştır. Reformların uygulamasında ciddi tepkilere maruz kalan Emanullah Han, orduyu güçlendirmek için Türkiye Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal'den askeri heyet talebinde bulunmuştur. Kral Emanullah Han gerçekleştirdiği Batı gezisinden sonra toplumun kılık kıyafetinde reform yapmaya kalkınca ayaklanmalar başlamış ve 1929'da "Baçe-

¹ Emir Emanullah Han 1892 yılında Kabil'de dünyaya geldi, babası Emir Habibullah Han öldürülünce 1919'da tahta geçip Afganistan'ın bağımsızlığını ilan etti. Çokça özgürcü bir kral olduğundan krallığı uzun sürmedi. Çünkü kral, geleneksel bir toplum olan Afganistan'da, kadınların ekonomik özgürlüğü, evden dışarı çıkmaları, başını açmaları ve erkeklerle aynı mekânda çalışmaları gibi konuları savunmakta idi ve böyle bir düşüncesi de din âlimlerinin tepkisini kendisi üzerine çekmeye ve bunun sonucu olarak 1929 yılında ailesiyle beraber İtalya'ya mülteci olarak gitmesine sebep oldu. Kendisi pek çok savaşlara katılmıştır. Kral Habibullah 1929 yılında tahta geçti; fakat kısa bir süre sonra tekrar tahtan indirildi.

² Abdullah Mohammadi, "Üniversite Öğrencilerinin Din Anlayışı (Afganistan-Kabil Üniversitesi Örneği)" **Yayınlanmamış Doktora Tezi**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri (Din Sosyolojisi) Anabilim Dalı, Ankara- 2010, s. 67.

³ Akın Kiren, "Afganistan'ın Yeniden Yapılandırılmasında Türkiye'nin Rolü (2001-2011)", **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, İstanbul -2012, s. 52.

Sakav” lakabı ile meşhur Habibullah Kalakani’nin⁴ Kabil’i ele geçirmesi ile Emanullah Han Afganistan’ı terk etmek zorunda kalmıştır⁵.

Kral Habibullah yeni kabinesini seçtikten sonra dokuz ay hüküm sürebilmiştir. Bunun üzerine sürgünde bulunduğu Fransa’dan geri dönen Nadir Han, kargaşa ortamından yararlanarak iktidarı ele geçirir. Afgan Kabile Meclisi (Loye Jerge)⁶ ülkeye kısa sürede istikrarı getiren Nadir Han’a⁷ “Şah” unvanı vererek tahta çıkardı. Halkın dini hassasiyetini de göz önünde bulunduran Nadir Şah sağlam bir idare kurdu ve 1933’te bir suikast sonucu katledildi⁸, yerine oğlu çok genç olmasına rağmen Zahir Şah⁹ tahta geçti.

Zahir Şah henüz on dokuz yaşlarında iken ülkenin yönetimini ele aldı. Fakat yaşı küçük olduğundan amcaları kendisine yardımcı olmaktaydı. Kral gücü ele aldıktan hemen sonra babasının yolunu takip edeceğini ve dönemin anayasasının hiçbir değişikliğe uğramadan geçerli olduğunu dile getirdi¹⁰. Başka bir ifadeyle 1973 yılına kadar kırk yıl boyunca ülkenin başında kalan Kral Muhammed Zahir Şah, dış dünyayla pek ilgisi olmayan, ülkeyi kalkındıracak hiçbir çaba sarf etmeyen, devlet

⁴ Eminullah oğlu Habibullah Kabil’in Kelekan köyünde dünyaya geldi, çiftçi bir aileye mensup olup ömrünün sonuna kadar da eğitimden mahrum kalan biri idi. Hayatı hep savaş ve maceralarla geçti.

⁵ Farhad Hajiyarali, “*Afganistan’ın Etnik Yapısı ve Kimlik Sorunu*”, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Antalya- 2011 s. 6.

⁶ Afganistan’a özgü bir forum olan Loya Jirga’ya, Peştun, Tacik, Hazara, Özbek, Sünni ve Şiiilerin aşiret ‘ağaları’ katılıyor. Peştuncada Loya Jirga, Büyük Meclis demek. Loya Jirga, fikir olarak İslami Şura’yı andırıyor. Loya Jirga, aşiretler arası anlaşmazlıkları çözmek, sosyal reformları tartışmak, anayasa hazırlamak gibi ülke geleceğinde belirleyici amaçlar için toplanıyor.

⁷ Nadir Şah, 1883 yılında Hindistan’ın Diredun bölgesinde dünyaya geldi. Eğitim ve askerliğini orada tamamladı. 1901 yılında ailesiyle beraber Afganistan’a dönüp askeri kuvvetlere katıldı ve kısa sürede de yükseldi. Bakanlık ve başbakanlık gibi pek çok görevlerde bulunduktan sonra 14 Ekim 1929 yılında tahta geçti ve 1933 yılında Kabil’de Kasr-ı Dilguşa’da öğrencilere futbol ödülleri dağıtırken Abdul halik isimindeki Lisey-ı Nicat öğrencilerinden biri tarafından silahla vurularak öldürüldü. Bu olaydan dolayı Haşim Han yönetimi Abdulhalık’ı ve bütün Akrabalarını feci bir şekilde katil etmiştir. Abdulhalık’ın yıl dönümü her yıl yüzlerce insan tarafından anılmaktadır.

⁸ Abdul Ghani Aydın, “*Afganistan’da Taliban Hareketinin Ortaya Çıkışı ve Mezhebi Görüşleri*”, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı, Konya-2010, s. 7.

⁹ Nadir Şah oğlu Zahir Şah, 1914 yılında Kabil’de dünyaya geldi. İlkokulu Kabil’de bitirdi ve henüz on yaşlarında iken babasıyla Fransa’ya gitti. Fransa’da altı yıl kaldıktan sonra tekrar Kabil’e geldi ve harp okuluna yazıldı. Okuldan mezun olduktan sonra Harp Bakanlığında ve daha sonraları ise Milli Eğitim Bakanlığında bakan olarak çalıştı. Babası öldürüldüğünde henüz 19 yaşında iken tahta geçti. Zahir Şah 1933-1973 yılları arasında krallık yaptıktan sonra İtalya’ya gitti ve 2002’de orada vefat etti.

¹⁰ Sayed Mobin Hashimi, “*Afganistan’da Kadınların Sosyo-Kültürel ve Dini Durumu (Cüzcan Örneği)*”, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı Din, Konya- 2013, s. 19.

işleriyle ilgilenmek yerine sık sık yurt dışı gezilerine çıkan ve rahatına çok düşkün biriydi¹¹.

1.1. Haşim Han Dönemi (1933-1944)

Asıl konumuza geçmeden önce belirtmek gerekir ki Haşim Han ve bundan sonraki kişilerin hepsi Kral Zahir Şah döneminin başbakanlarıdır. Haşim Han dönemi totaliter ve diktatörlük dönemi olarak adlandırılır. Bu dönemde herhangi bir siyasal ve kültürel gelişim olmamış, bireysel hak ve özgürlüklerin kısıtlı olduğu bir tür polis ve tiranlık yönetimi¹².

1.1.1. İç Politika

Nadir Şah'ın aniden ölümü geride kalan Haşim Han'ın politikalarında daha tedbirli davranmasına sebep oldu. Bu nedenle halkın özel hayatlarına girmek için Riyaset Zapt Ahvâlât (kayıt başkanlığı konseyi)'ni kurdu.¹³ Basın ve medyayı sansüre tabi tuttu. Ayrıca siyasal ve kültürel faaliyetlerde bulunan kurum ve kuruluşları da kontrolündeydi. Bu diktatörlüğünden dolayı insanlar ve devlet arasında korkuyu sokmuş oldu. Kendisine başkaldıranları ise zindanlarda işkencelere tabi tutarak öldürdü. Özellikle bu işkenceler Kral Emanullah Han'ın sadık taraftarlarına uygulanarak Emanullah Han'ı tekrar iktidara getirme düşüncelerinden uzaklaştırmayı hedefliyordu¹⁴.

Kral Zahir Şah, Haşim Han'ın bütün başbakanlık sürecinde sadece sembolik olarak kaldı. Ülkenin yönetimi, memurların tayini ve uzaklaştırılması gibi önemli kararlar, kral ailesine bağlı olan Haşim Han, Şah Mahmut ve Şah Veli Han tarafından alınıyordu. Diktatör yönetimi nedeniyle karşı çıkanlar veya emirlerini uygun

¹¹İbrahim Çağrı ERKUL “Soğuk Savaş’ın Üç Büyük Kırılma Noktası: Kore, Vietnam ve Afganistan Savaşları, Savaşların Sonuçları, Günümüze ve Uluslar arası İlişkilere Etkileri”, **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Konya -2010, s. 119.

¹²Nasir Mahrin “Pad Şah-i Çehl Sala-i Muhammed Zahir Şah”, <http://www.dw.com/fa-af/%D9%BE%D8%A7%D8%AF%D8%B4%D8%A7%D9%87%DB%8C%DA%86%D9%87%D9%84-%D>, erişim tarihi (11.05.2015).

¹³ Sait Ali Musavi, **Tarih-i Tahlili Afganistan Az Zahir Şah Ta Karzai**, Matba-i Belh, Kabil, 1388 hş, s. 28.

¹⁴Eminullah Derih, **Afganistan Der Kern Bistum**, Danış Kitabevi, Peşaver, 2001, s. 252.

görmeyenler hemen görevden alınır ya da uzaklaştırılırdı, hiç kimse, yönetime karşı eleştiri yapamazdı¹⁵.

Haşim Han ve diğer kral ailesinin amacı, insanları cehalet içinde yaşatmaktı. Devlette beytül mal diye alınan haraç, zekât, öşür vs. Haşim Han'ın eğlencesine harcanırdı. Bazı alanlarda Haşim Han döneminde göze çarpan ilerlemeler iyi yönetimden dolayı değil halkın önemli ihtiyaçları olduğu için yapılmıştır¹⁶. 1937 yılında ırkçılığın dolay bir kanun çıkardı ve Peştunca'yı¹⁷ ülkenin resmi ve milli dili yaptı. Devlet memurlarının üç yıla kadar Peştunca'yı öğrenmelerini, konuşma ve yazışmalarında da kullanmalarını zorunlu hale getirdi. Buna binaen okulların, sokakların ve hatta özel şirketlerin isimleri Peştunca'ya çevirildi¹⁸. Kendi ırkından olmayan milletlere hoş bir şekilde bakmazdı. Doğal kaynakları bulunan, ekonomik şartları uygun, suyu bol olan yerlere sakinlerini oradan göç ettirerek Peştunlar'ı yerleştirdi¹⁹.

1.1.2. Dış Politika

Muhammed Zahir Şah'ın krallık döneminde ülkenin dış politikası herhangi bir değişikliğe uğramadan ülke tarafsızlığına devam etti. Ancak bu dönemin uluslararası ilişkilerine baktığımızda, Japonya Çin'e karşı çatışmaya devam ederken aynı zamanda Almanya'da faşizm ortaya çıkmıştır. 1935 yılının Eylül ayında İtalyan'ın askeri birlikleri Habeşe'ye girdi. Tam bu sırada Afganistan hükümeti ile Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği arasında, 1931 yılındaki birbirine karşı saldırmazlık ve tarafsızlık antlaşması yeniden yürürlüğe koyuldu. Bu antlaşmadan sonra SSCB'yle ticari ilişkiler gelişmeye ve ilerlemeye başladı²⁰.

1930 yılından sonra Afgan yönetimi, gelişmiş ve kendi aralarında siyasi rekabeti olan Almanya, Japonya ve İtalya'dan dengeli bir şekilde gelişme ve faydalanma kararı aldı. İkinci Dünya Savaşının yaklaşmasıyla özellikle Almanya'nın politik hedefi, Afganistan'ın stratejik konumundan SSCB ve SSCB'ye bağlı olan

¹⁵ a.g.e.,s. 252.

¹⁶ a.g.e.,s. 253.

¹⁷ *Afganca, Paştunca ve Pahtunca* olarak da bilinen, Afganistan'da ve Pakistan'ın batı kesiminde yaşayan Peştuların konuştuğu dil. Hint-Avrupa dillerinin Hint-iran dilleri öbeğine bağlıdır. 38 harfli bir alfabesi vardır. Bazı sesler Sankiritçe'de de bulunur.

¹⁸ Sait Ali Musavi, a.g.e., s. 29.

¹⁹ Feridon Miraç, " *Devre-i Sadaret Haşim Han* ", <http://mmeraj.blogfa.com/post-99.aspx> , erişim tarihi (11.09.2015)

²⁰ Derih, a.g.e., s. 235.

ülkelere karşı faydalanmaktı. Almanya, Afganistan'a girebilmek için türlü girişimlerde bulunmaya çalıştı. Örneğin; 1936 yılında Almanya ticari alanda Afganistan'a kendi endüstriyel mallarını satın alabilmesi için 27 milyon mark kredi borcu verdi ve bundan sonra her alanda yardımları günden güne arttı. 1937 yılında Almanya'nın yardımıyla Afganistan'daki yer altı doğal kaynaklarını çıkarabilmesi için Alman-Afgan şirketleri kuruldu ve bu kaynakları ihraç etmek için makineler, işçiler ve mühendisler gönderdi²¹.

Afgan hükümeti her şeye rağmen kendi bağımsız ve özgür siyasi çizgisinden kopmamaya çalıştı ve hiçbir ülkenin kendi iç ve dış politikasına karışmasına izin vermedi. 1936 yılında, Afganistan ve ABD arasında diplomatik ilişkiler imzalandı. Bunun sonucu olarak Afganistan'ın Güney bölgesinde bulunan petrol kaynakları bir ABD'li şirketin inhisarına girdi²².

Sonuç olarak, Haşim Han dönemi Afganistan'ın tarihinde kara bir dönem olarak adlandırıldı. Çünkü ırkçılığın ve dini taassubun en üst seviyeye ulaştığı bir dönemdi. Haşim Han yönetimi son yıllarına yaklaşınca halka çok acımasızca baskı yaptığı için büyük tepkilerle karşılaştı. Bu yüzden kral ailesinin ısrarıyla Haşim Han mecburen istifa etti ve onun yerine kralın diğer bir amcası olan Şah Mahmut Han geçti²³.

1.2. Şah Mahmut Han Dönemi (1944- 1953)

İktidarın bir kardeşten öteki kardeşe geçmesi, politika alanında ve insanların gözünde pek fark yaratmadı. İnsanlar hâlâ bir umutsuzluk içindeydi ve bir kurtuluş yolu bulmaya çalışıyorlardı. Çünkü biliyorlardı ki, kral ailesi ülkenin önemli kararlarının başında ve hükümet de onların tesirinde olacaktı. İnsanlar bu durumu hiç hoş karşılamıyordu ve mutlu değildi. Bu hoşnutsuz durumu gidermeye çalışan Şah Mahmut, aydın ve bilim sahibi kişilerle bir araya geldi²⁴.

²¹ a.g.e., s. 254.

²² a.g.e., s. 254.

²³ Sait Muhammet Bakır Mısbah Zade, **Tarih siyasi Muhtasar Afganistan**, Paş-i Parsiyan, Tahran, 1388 H.Ş, s.105.

²⁴ Derih, a.g.e.,s. 268.

1.2.1. İç Politika

Şah Mahmut Han'ın ilk yıllarında ülkede herhangi bir parti veya siyasi hareket bulunmuyordu. Ülkede bir kaos ortamı oluşmuştu. Geçmiş yönetime karşı konuşanlar ya da muhalif gruplar yok olup gitmişti. Herkes düşüncelerini kendi içinde saklardı ve kimseyle paylaşma cesareti bulamazdı. Şah Mahmut bu durumun böyle devam etmesinin ülke için iyi olmadığını anlayarak, bunalan insanları hoşnut edebilmek için yeni bir politika uygulamaya çalıştı. Haşim Han döneminde herkesin okullarda Peştunca okumalarını zorunlu hale getirmişti, ancak Şah Mahmut bu uygulamayı hafifleterek yerine ana dili Farsça olan bölgelerde kendi dillerinin okutulmasına izin verdi. Fakat Özbek ve Türkmen kesimlerine karşı böyle bir hakkı tanımadı²⁵.

1947 tarihinde kadınlara matematik ve sosyal bilimler eğitimi veren bir edebiyat fakültesi açtırdı ve İslami ilimleri tahsil etmek için dini kurumlar ve medreseler yaptırdı. Sürgünde ve zindanlarda zorla hapiste bulunanlarının birçoğunu serbest bıraktı. Bazılarını da devlet işlerinde görevlendirdi. Bu dönemde Afgan halkı kendi görüş ve düşüncelerini devlete karşı açıkça beyan edebilme gücüne sahip oldu. Kadınlar özgürleşerek sosyo-kültürel faaliyetlerde bulabildi. Siyasi akımlar ve partiler kuruldu, belediye seçimleri açık bir şekilde gerçekleşti. Bu özgürlüklerin sınırlı olmasına rağmen insanlar biraz da olsun rahat bir nefes alabildi ve özgürlüğün ne anlama geldiğini fark ettiler. Ayrıca halk, Şah Mahmut Han'a bu tür olumlu işlerinden dolayı "demokrasinin babası" lakabını verdi²⁶.

Böylece Şah Mahmut kendi yönetimi boyunca bu şekilde demokrasiyi uygulamaya çalıştı. Eski yönetimlerden beri parlamentoda bulunan muhafazakâr ve yaşlılar yerine seçimler dâhilinde daha genç ve batıda öğrenim gören bir grup gençlere yer verdi ki bunların sloganları şöyleydi: Kadınlara hukukunun verilmesi, rüşvet ve fesada karşı mücadele etme; sanayinin ilerlemesi ve sosyal adaletin teminiydi²⁷.

Kabil Üniversitesi'nde demokrasi ve özgürlüğü savunan bir grup öğrenci birlikleri kuruldu. Fakat biraz zaman geçtikten sonra eğitim alanları olan

²⁵ a.g.e., ss. 268-269.

²⁶ a.g.e., s. 269.

²⁷ Necmettin Afgan, **Nigareş Ber Tarih Maaser Afganistan**, Naşarat Danış, Kabil, 2006, ss. 266-268

üniversiteler, öğrencilerin demokrasi tartışma mekânına dönüştü. Her yerden kral ailesine eleştiriler gelince bu demokrasi daha fazla ayakta kalamadı ve tam iki yıl sonra medya ve basın, siyasi partiler; siyasi kurum ve kuruluşlar kapatıldı ya da kısıtlandı. Şah Mahmut bu durumu şöyle savundu: “Afgan halkı çok nankör ve bu tür demokrasi anlayışına daha hazır değil”. Aslında Şah Mahmut, eleştirilere maruz kalmamak için böyle cümlelerle kendini beraat ettirmeye çalıştı. Sonuç olarak insanları yeniden kaos dönemine sürükledi²⁸.

1.2.2. Dış Politika

İkinci Dünya Savaşı ardından dünya sistemi; hem Avrupa açısından ve hem de uluslararası sistemler açısından çok büyük değişikliklere tanık oldu ve bu savaşın ardından başlayan sömürgelerin tasfiye (dekolonizasyon) süreci sonunda pek çok yeni bağımsız devlet ortaya çıktı. İngiltere, Afgan emiri ve Büyük Britanya İmparatorluğu arasında 1893 yılında Duran Sınırı'nın²⁹ anlaşması üzerinden tam otuz üç sene geçtikten sonra ve Hindistan'ın 195 yıl boyunca bütün varlığını ve yokluğunu alt üst ettikten sonra 1947'de bağımsızlığının kavuşmasına izin verdi³⁰.

Büyük Britanya İmparatorluğu, Hindistan'ı iki bölgeye ayırarak yönetiyordu. Bölgelerden birincisi sahil ve limanların bulunduğu ekonomik ve stratejik açıdan önemli olan bölgeydi. Buralar doğrudan İngiltere tarafından idare ediliyordu. İkinci bölge ise, ekonomik ve askeri açıdan daha az öneme sahip iç kesimlerdi. Buralar ise yerel yöneticiler tarafından idare ediliyordu. Bu iki bölge yaklaşık 600 büyük ve küçük eyaletlerden oluşuyordu. İngiltere, 1947 yılında Hindistan'ın bağımsızlığını açıklarken ekonomik ve askeri açıdan önemli olan birinci bölgeyi Hindistan ve Pakistan olmak üzere iki ayrı bağımsız devlet olarak ilan etti. Ekonomik ve askeri

²⁸ Derih, a.g.e., s. 270.

²⁹İngilizler, Sir Mortimer Durand başkanlığındaki bir heyeti 1893 yılında Emir Abdurrahman Han'a göndererek bir sınır anlaşması yapmaya muvaffak oldular. “Durand Hattı” olarak bilinen ve herhangi bir tarihî ve sosyolojik temeli bulunmayan bu “suni” sınır, bölgedeki aşiretlerin silahlandırılmasıyla birlikte bölge güvenliği üzerindeki en büyük tehdit haline geldi. İngilizler, kendilerine sadık kabilelere serbestçe silah ticareti yapma ve bulundurma izni vererek, askerlik hizmetine almakta bir sakınca görmedi. Hayber geçidinden geçen kervan yollarını kontrol etmek üzere sınırın Hindistan tarafında kalan Peştunları maaşla hizmete alan İngilizler, bu kabileleri yerel milis kuvveti olarak “Toçi gözcüleri” ya da “Hayber tüfekçileri” adıyla istihdam ettiler. Bu uygulama ile Afganistan ve Hindistan sınırındaki güvenlik sorunu bir daha asla çözülemeyecek bir hal aldı.

³⁰ Derih, a.g.e., s. 298.

açından önemsiz olan ikinci bölgeyi ise etnik, dinsel ve coğrafya unsurları göz önünde bulundurarak Pakistan'a veya Hindistan'a katılmaları için imkân sundu³¹.

Bu dönemde Afganistan Hükümeti de harekete geçti. Afganistan, Pakistan'ın Kuzeybatı bölgesinde yaşayan Peştunların özgürlük hareketine destek verdi. Pakistan, Kuzeybatı bölgesinin meclis isteklerini engellemek amacıyla İngiltere'nin yardımı ile 03–17 Temmuz 1947 tarihleri arasında ülkenin Kuzeybatı bölgesinde bir referandum gerçekleştirdi. Bu referandumda Kuzeybatı bölgesine Pakistan'a veya Hindistan'a ilhak olunmak üzere iki seçenek sunuldu³².

Referandumda katılımcılardan 289,244 oy Pakistan'a katılmayı seçerken 2874 kişide da Hindistan'a katılmayı tercih etti. Referandumda Pakistan'ın kuzeybatı bölgesinin geleceği adına Afganistan'ı tedirgin eden husus sadece Pakistan veya Hindistan gibi iki seçeneğin sunulmasıydı. Afganistan, referandum seçenekleri arasında Afganistan ve Peştunistan³³ seçeneklerinin de mevcut olması gerektiğini iddia etti. Bu durumda Peştunlar ayrı bir devleti kurmayı veya Afganistan'a ilhak olmayı seçeceklerdi. Katılımcılar Müslüman oldukları için doğal olarak Pakistan'ı seçmek zorunda kaldılar³⁴.

Pakistan'ın ilk Cumhurbaşkanı Muhammed Ali Cinnah, Pakistan'ın kuruluşunun asıl sebebini izah ederken Pakistan'ın bir İslam ülkesi olarak kurulduğunu açıkladı. Doğal olarak Pakistan'ın dış politikasında İslam ülkeleri ile ilişkilerini güçlendirmek ve işbirliği öncelikli görülüyordu. Bu açıklama Pakistan resmi tezini oluşturuyordu. Pakistan, İslam ülkeleri ile iyi ilişkiler kurdu ve İslam devletleri ile aynı platformda bulundu. Afganistan ise bir istisna oluşturuyordu. Afganistan'ın, Pakistan'a karşı Durand Sınır Çizgisi ve Peştunistan olmak üzere iki iddiada bulunarak, toprak bütünlüğünü tehdit etmesi iki Müslüman ülkenin arasının başlangıçtan itibaren açık kalmasına neden oldu. Dolayısıyla Pakistan'ın doğuşunun

³¹ Atilla Ömer, “*Pakistan'ın Doğuşundan Günümüze Afganistan–Pakistan İlişkileri*”,

Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Ankara – 2011, s. 9

³² a.g.e., s. 9

³³ Peştunistan, Afganistan ve Pakistan'da yaşayan Peştun milliyetçilerin hayal ettikleri bircoğrafyedir. Bu iddiaya göre Pakistan'ın Sint nehrinin kenarında bulunan Atabek Kalesi, Multan, Keşmir, Dira Gazi Han, Dira İsmail Han, Peşaver, Sint, Bacavur, Çetral, Belucistan, Puşanj, LandıKotal, Suat, Arnevi, Veziri, Daver Çaki ve Çemen Vilayetleri ile Afganistan'daki Peştunların yaşadığı vilayetler birleşerek Loy Peştunistan(Büyük Peştunistan) devleti kurulmalıdır.

³⁴ Muhammet Nazir Kabir SIRAC, **Ruydadha-i Nimey-i Dovum Sad-i Bist Dar Afganistan**, 2.Baskı, İntişarat Meyvand, Kabil, 1384 h ş, s. 37

ilk günlerinden itibaren Peştunistan sorunu ve Durand Sınır Çizgisi sorunu mevcuttu. Bu iki sorun yeni kurulan Pakistan ile Afganistan ilişkilerinin ilk günden günümüze kadar gerginliklere sebep oldu³⁵.

Tarafların Peştunistan ve Durand Sınır Çizgisi konusunda tezleri şöyleydi:

Afganistan, Peştunistan ve Durand Sınır Çizgisi'nin 17. Yüzyılda hüküm süren Afgan Kralı Ahmet Şah Abdali döneminde Afganistan'a ait olduğunu ileri sürüyordu. Durand Sınır Çizgisinin 1893 yılında Afgan Kralı Emir Abdurrahman Han'a zorla kabul ettirildiği için geçerliği olmadığını iddia ediyordu. Geçerli olsa bile bu antlaşma, Afganistan ile Büyük Britanya İmparatorluğu arasında yapılmıştı ve Durand Sınır Çizgisi, Pakistan ile Afganistan arasında uluslararası bir sınır olamazdı³⁶.

Afganistan, 1940'larda Hindistan'ın özgürlüğünü kazandığı günden itibaren Büyük Britanya İmparatorluğu'na Peştunların Afganistan'a katılmaları gerektiğini ya da Peştunlara bağımsız Peştun devletinin kurulması seçeneğinin verilmesi gerektiğini belirtiyordu. Afganistan, Büyük Britanya İmparatorluğu'nun bölgeyi terk ederken bölge halklarına kendi kaderlerini belirleme hakkını tanıması gerektiğini vurgulamıştır. Bu bağlamda bölgede yaşayan Peştunların Afganistan'a ilhak edilmesi gerektiğini ya da bağımsız Peştun devletinin kurulması için hak verilmesi gerektiğini savunmaktadır³⁷.

Pakistan, bölgede İngiltere'nin de gözlemci olarak katıldığı 1947 yılında gerçekleştirilen referandumunda bölge halkının kendi istekleri ile Pakistan'a katıldığına vurgu yapmaktadır. Durand Sınır Çizgisi ise Afganistan – Büyük Britanya İmparatorluğu arasında uluslararası sınır olduğunu ve bunun da Afganistan devletinin 1893 yılından itibaren bütün Afgan yöneticilerinin kabul ettiğini ileri sürmektedir. Ayrıca Pakistan'ın Büyük Britanya İmparatorluğu ardılı olduğu için aynı yükümlülüklerin Pakistan için de geçerli olduğunu iddia etmektedir³⁸.

1947 yılının Ekim ayında Pakistan BM üyeliği oylamasına girdi. Fakat Afganistan ve Hindistan temsilcileri olumsuz oy kullandı. Pakistan da buna tepki

³⁵Ömer, a.g.e., s. 10.

³⁶a.g.e., s. 11.

³⁷a.g.e., s. 11.

³⁸a.g.e., s.11.

olarak şiddet olaylarıyla cevap verdi. Örneğin; kralın ailesine karşı terör olayları düzenlemeye çalıştı. Diğer bir taraftan da Pakistan üzerinden geçen Afgan ticari mallarını kendi topraklarında durdurulup bozuluncaya kadar izin vermedi. Bu tarihten itibaren iki ülke ilişkileri arasında olumsuzluklar artmış oldu. Afgan devleti de yeni kurulan Pakistan'a karşı medya vasıtasıyla olayları büyütürken yansıtıyordu. Ayrıca Afgan devleti, Peştunistan'ı desteklemek amacıyla Kabil'de toplantı gerçekleştirerek açıkça Pakistan'a karşı sloganlar atmıştı³⁹.

1948 yılında iki ülke arasında ilişkiler biraz yumuşadı ve karşılıklı konsolosluklar açıldı. Ama bu durum fazla sürmüyerek ilişkiler daha da kötüye gitti⁴⁰. 1949 tarihinde iki ülke sınırları arasında Peştunistan'ı savunma sloganları Afganlar tarafından artmaya başlayınca, Peştunistan'dakiler de bu sloganlarını desteklemek amacıyla bir araya geldi ve bu durum Pakistan'a dokunarak hoşnutsuzluğuna neden oldu. Bu yüzden Afganistan'ın bir ilçesini uçaklarıyla bombaladı⁴¹. O günde acilen Kabil'de zirve toplantısı gerçekleştirerek özgür bir Peştunistan'dan yana olduklarını dile getirdi⁴².

Şah Mahmut ordusunu daha da güçlendirmek amacıyla ilk kez ABD'den yardım istedi. Ayrıca ne kadar silah, nizami teçhizatı satın alacağı konusunda da bir liste ayarlayarak ABD'ye gönderdi. Bundan Afganlar olumlu bir cevap beklerken, ABD Afganların beklemediği bir şekilde cevap verdi ve aşağıdaki koşulları açıkladı:

1- Afgan devleti silah alışverişinde nakit para vermek zorundadır,

2- Alışveriş yapıldığı takdirde ABD malları bir Amerika limanında Afgan devletine teslim edecek ve taşınması konusunda herhangi bir yardımda bulunmayacaktır.

3- Afgan devleti bu alınacak silahları sadece kendi ülkesinin iç politikasına ve savunmasına kullanacaktır⁴³.

³⁹ Kandid Akademisyen Sistani, **Mokadama-i Ber Kodata-i 7 Saver ve Feca-i 8 Saver Der Afganistan**, 2. Baskı, Naşer Amuziş, İran, 2014, s. 36.

⁴⁰ Süleyman Layik, **Muhtasar-i Dar Bare-i Kabayil Peştun**, Akadimi Ulum Cumhuri-i Demokratik Afganistan, Kabil, 1986, s. 29.

⁴¹ Abdul Samad Gaves, **Sokut Afganistan**, çev. Muhammet Yunus Toğyan, 2.Baskı, Peşaver Kitabevi, Pakistan, 2000, s. 94.

⁴² Henry Berad Şur, **Afganistan ve Ittihad Şuravi**, çev. Şura-i Sakafeti Cihad Afganistan, Az Naşarat Şura-i Sakafeti Cihad Afganistan, Kabil, 1370 H.Ş, s. 13.

⁴³ Muhammed İkrâm Endişmand, **Amrika Der Afganistan**, İntişarat Mevend, Kabil, 1384 h ş, ss.66-67.

Bu koşulların arasında bulunan baştaki iki koşul bu anlaşmayı imkânsız kılıyordu. Afganistan'ın kendi topraklarını savunabilmesi için 25 ile 30 milyon nakit paraya ihtiyacı vardı ki bu kadar parayı kendi başına ödemesi mümkün değildi. Pakistan Asya'da ABD'nin en iyi ve güvenilir müttefiklerindendi. Afganistan yüzünden itibarını sarsamazdı. Sonunda, Afgan devlet adamları şunu anladılar ki, Pakistan hiçbir zaman kendi toprakları sayılan Peştunistan'dan vazgeçmeyecekti⁴⁴.

1.3. Davut Han Dönemi (1953- 1963)

Şah Mahmut Han'ın sözde demokrasininin bitiminden sonra ülke politikasında yeni bir sayfa açabilen ve kral ailesinin menfaatlerini göz önüne tutabilen yeni biri gerekliydi. Böylece kral ailesinin istediği, genç ve iktidarı seven Davut Han⁴⁵ yeni bir politikayla ülkenin başına geldi⁴⁶.

1.3.1. İç Politika

Davut Han yönetimin başına gelmesiyle yeni bir dönemin başlangıcı oldu. Davut Han'ın yönetimi diğer idarecilerin yönetimine göre kısmen de olsa yenilikçi sayılırdı. Çünkü bu dönem ekonomik ve sosyal açıdan Emanullah Han yönetiminin devamı gibiydi. Zira önceleri bir başbakan değişseydi bazı kabine üyeleri ve bakanlar değişirdi. Ama Davut Han'ın döneminde bütün kabine üyeleri genç ve aydınlardan meydana geldi. Buna ilaveten hükümet daha önceden görülmeyen yeni bir tarz, şekil ve programlar sundu⁴⁷.

Davut Han kendisi çalışkan, ciddi, iyi niyetli ve tam manasıyla askeri kişiliğe sahipti ve kendisinin liderliğiyle ülkenin gelişmesini ve ilerlemesini istiyordu. Demokrasi ve temel özgürlüklere pek inanmazdı ve bunları bir ülkenin ekonomik kalkınmasının yanında önemsiz görürdü. Davut Han iç politikasını, siyaset ve hukuk

⁴⁴ Asem Ekram, *Nigah-i Be Şehsiyet, Nazariyat ve Siyasetha-i Serdar Muahmmet Davut*, İntişarat Mizan, Paris, 1380 h ş, s. 104.

⁴⁵ Aziz Han oğlu Davut Han, 1909 yılında Kabil'de dünyaya geldi. 1922 yılında Emanullah Han döneminde eğitim için Fransa'ya gönderilen öğrencilerden biri idi. Fransa'da liseyi bitirip 1930 yılında ülkeye geri döndü. Bir yıl askeri eğitim aldıktan sonra general olup komutanlık görevine başladı. Komutanlık, bakanlık, büyükelçilik ve başbakanlık gibi alanlarda görev yaptıktan sonra 1973 yılında yaptığı bir darbe sonucu ülkeyi ele geçirip krallık sistemini cumhuriyete çevirdi ve kendisi de Afganistan'ın ilk Cumhurbaşkanı olup 1978 yılına kadar bu görevde kaldı. 1978 yılında Ruslar tarafından köşkte bütün aile ve yakınlarıyla öldürüldü.

⁴⁶ Nasir Mahrin, "Sedaret Serdar Muhammet Davut Han", <http://www.ariaye.com/dari8/siasi/mehrin7.html>, erişim tarihi (11.05.2015)

⁴⁷ Derih, a.g.e., s. 306

bölümünden mezun olan gençlere iş imkânları sunarak başlattı. Örneğin; Hukuk bölümünden mezun olan gençlere Kabil Kaymakamlıklarına tayin etti. Bu tür faydalı girişimleriyle diğer yüksek kademeli insanlara şunu gösterdi: “Ben bu işi yaptım siz de bana bakarak gençlerimize daha çok iş fırsatları verin.” Ayrıca başbakanlığının ilk yıllarında kimsesiz olan Kabil Üniversitesi mezun öğrencilerine arsa ve inşası için de nakit borç para verdi⁴⁸.

On yıllık başbakanlığı sürecinde bu önemli işlerin altına imza attı:

1- Eğitim ve öğretim alanında: Bu dönemde eğitim alanında göze çarpan önemli gelişmeler kaydedildi. Çocuklarının kaliteli bir eğitim alabilecekleri ayrıca gençlerin ülkelerine daha faydalı olabilmesi için, mühendislik, ziraat, iktisat ve eczacılık fakültelerinin temel taşlarını attı⁴⁹.

2- Davut Han bu iki nedenden dolayı ülkede güçlü bir ordu olmasını istiyordu:

Birincisi: Muhaliflere karşı,

İkincisi: Peştunistan meselesi için Pakistan’a karşı güçlü olabilmektir,

Bu planlarını yerine getirebilmek için ilk ABD’ye yöneldi. ABD ise Pakistan nedeniyle yardım talebini reddetti. Daha sonra Davut Han SSCB yardımına yöneldi. Onlar da hayır demeden yardımda bulundular ve Afganistan, Emanullah Han döneminden sonra ikinci kez eğitilmiş bir orduya sahip oldu⁵⁰. Ordunun kontrolünün elleri altında olması için hep yakından ilgilenirdi⁵¹.

3- Davut Han da aynı Emanullah Han gibi, okullardaki kızların burkalarını⁵² atmaları için bir karar aldı ve o karara göre her gün on kız öğrenci burka takmadan çarşıya çıkacaktı; bu uygulama sonucunda üç gün içinde 200’den fazla genç kız yüzleri açık bir şekilde çarşı ve pazarlarda görünmeye başladı. Fakat önceki

⁴⁸ a.g.e., s. 307.

⁴⁹ Muhammed İkrâm Endişmend, **Maarif Asri Der Afganistan**, Naşarat Meyvand, Kabul, 1389, s. 89.

⁵⁰ Gavs Canbaz, “*Ba Munasibat Sadumin Salgerd Şehit Muhammed Davut, Bani Cumhuriyet*”, Afghan German.Online, <http://www.afghan-german.com>, 2009, s. 2.

⁵¹ Afgan, a.g.e., s. 273.

⁵² Burka: Her tarafı kapalı, giyenin önünü görmesi için ön kısmında küçük delikleri olan ve Afgan kadınlarının genellikle kullandığı bir çeşit örtünme bezidir ki Afgan halkı buna “Çaderi” derler. Afganistan’da kadınlar ve özellikle küçük şehirlerdeki genç kız ve kadınlar bunu kullanmaktalar. Bu örtünün özelliklerinden biri kadının hiçbir organının burkanın içinden görünmemesidir. Ama kimi kadınlar sokakta yürürken ve özellikle sıcak havada insanların olmadığı yerlerde burkanın ön kısmını açıp gezerler ve yabancı bir erkeği gördüklerinde hemen yüzlerini kapatırlar.

dönemlerde, buluş çağına ulaşan kızlar burka takmadan okula gelemezlerdi. Bu uygulamasıyla, kadınların sosyal hayatta erkekler gibi eğitim alabilen, devlet işlerinde ve siyasi kurumlarda çalışabilen bir konuma getirdi⁵³.

4- Davut Han başbakanlığa gelmeden önce Afganistan, ekonomik, sosyal ve kültürel açılardan gerideydi. Yalnız on bir kilometre asfalttan yolu, bir tane sineması, 400'e yakın öğrencisi ve dört bölümden oluşan bir üniversiteye sahipti. Tıp fakültesi hariç diğer fakültelerde ders sınıfı ve yurt imkânları hiç yoktu. Kiralık evler kullanırdı. Ülke dengeli bir döviz piyasasına sahip değildi. Davut Han'ın başbakanlığı sona erdikten sonra ülke 2000 kilometre asfalt yola ve 4000 öğrencisi olan on fakülteye değişik bölümlerle sahip oldu⁵⁴.

Davut Han kendi yönetiminde toprak ve sermaye sahiplerine olumlu bakmazdı. On yıllık başbakanlık döneminde feodalite sisteminin yerini sosyal ekonomi aldı⁵⁵.

Kendisi Peştun ırkından ve kral ailesinden gelmesine rağmen hiçbir Peştun'a imtiyaz vermedi. Ona göre eğitim seviyesi ve vatanseverlik her şeyden önce gelirdi. Davut Han ülkenin kalkınması için yoğun bir şekilde çalıştı ve halk arasında sevgisini arttırdı. Bu nedenle toplum kendisinin liderliğini kabullenmeli ve demokrasi, özgürlük heveslerine aldanmamalıydı. Davut Han'ın şöyle bir düşüncesi de vardı: "Herkes bu özgürlüklerden ve demokrasiden beklentisi; daha iyi, kişisel ve sosyal bir hayata sahip olmaktır. Ben de bunları toplumuma getirmek için sürekli çalışıyorum."⁵⁶

1.3.2. Dış Politika

Soğuk savaş ortamında Asya'nın kalbindeki iki komşu ülkenin ilişkileri uluslararası ortamın gelişmelerine göre şekil alıyordu. Pakistan, kuruluşunun ilk gününden itibaren Batı'nın desteğini elde etmişti. Afganistan ise kuruluşunun ilk gününden itibaren Bolşevik Rusya'nın ve Büyük Britanya İmparatorluğu'nun mücadelesi arasına sıkışmıştı. İkinci Dünya Savaşından sonra yaşanan gelişmeler,

⁵³ Abdullah Kazım, " (Muhammed Davut Han Şehit : Bani Davre-i Dovum Nahzat Zanan Afgan Nigah-i Ba Tahavul Bozerg Raf Hicab "Ruy Luçi" (Ba Munasebat-i Roz, Baynal Melali Zan)", Afghan German online, 2015, s. 1-2.

⁵⁴ Zahir Tenin, **Afganistan Der Kern-ı Bistum 1900-1996 Ez Mecmu'a Bernamahayi B.B.C**, Teyf-ı Nigar, Tahran 1384 h ş, s. 114.

⁵⁵ Derih, a.g.e., s. 308.

⁵⁶ a.g.e., s. 308.

Afganistan'ı tekrar SSCB ve ABD mücadelesinin arasına itti. Afganistan, Pakistan ile iyi ve dostane ilişkilerini geliştirdiği zaman ABD'ye dolayısıyla Batı'ya yaklaştı. Pakistan ile ilişkilerinin gerginleştiği süreçte ise SSCB'ye yaklaştı⁵⁷.

Afganistan–Pakistan ilişkilerinin 1949 – 1955 yılları arasında gerginleşmesi Moskova için bir fırsat oldu. Temmuz 1950 tarihinde SSCB ve Afganistan arasında yapılan ticari bir anlaşma iki ülke ilişkilerini sıkılaştırdı. Bu gelişmelere karşı Pakistan da Batı Bloğu'na yaklaşıyordu⁵⁸.

1954 yılının Eylül ayında Davut Han ikinci bir kez silah ve teçhizat yardımları için kendi kardeşini ABD'ye göndererek Can Dalsın'la görüşme yaptı. Fakat ABD, Afganistan'ın Peştunistan meselesinden ellerini çekmesini istiyordu. Bu müzakerelerin sonucunu tam iki aydan sonra hem Afganlara ve hem de Washington'da bulunan Pakistan'ın büyük elçiliğinde paylaşıldı. Davut bu mahrem müzakerenin sonucunun Pakistanlı'larla paylaşıldığına çok kırıldı ve bunu “Afgan halkına yapılan açık bir ihanettir” dedi⁵⁹.

Afganistan ülkeler arasında devam eden sosyal ve ekonomik gelişmelere rekabetsiz kalamayacağı ilerlemek zorunda olduğu bir döneme girdi. Bu açıdan Davut Han kendi ekonomik planlarını yerine getirebilmek için SSCB'den yardım istedi. Ancak herkes biliyordu ki, SSCB bu yardımlar sayesinde Afganistan'ın iç politikasına karışabileceği zemini elde edecekti⁶⁰.

Ayrıca 1950'li yıllarda Pakistan'ın SEATO⁶¹ ve CENTO⁶²'ya katılması iki ülke ilişkilerini giren bir başka gelişme oldu. 1955 Kasım ayında Afganistan – Pakistan ilişkileri yeni bir dış boyut kazandı. Moskova'dan SSCB Komünist Partisi Genel Sekreteri Nikolai Bulganin ve SSCB Başbakanı Nikita Khrushchev, Pakistan'ın SEATO ve CENTO'ya katılmasına karşılık olarak Afganistan ve

⁵⁷ Atila Ömer, a.g.e., s. 15.

⁵⁸ a.g.e., s. 15.

⁵⁹ Muhammed Ekram Andishmand, **Ma ve Pakistan**, Naşer Peyman, Kabil, 2009. ss 68-69.

⁶⁰ Derih, a.g.e., s. 339.

⁶¹SEATO: Güneydoğu Asya Antlaşması Teşkilatı kısaca SEATO ABD'nin öncülüğünde uluslararası kolektif savunma için oluşturulmuş SEATO Güneydoğu Asya ülkeleri ve burada çıkarları bulunan sekiz ülkenin katılımıyla oluşturulmuştur. Amacı Güneydoğu Asya'yı başta Çin olmak üzere komünizme karşı güçlü hale getirmektir.

⁶²CENTO: (*Central Treaty Organization*; Merkezi Antlaşma Teşkilatı; önceki adı ile Bağdat Paktı (1955-1959)), Türkiye, İran, Irak, Pakistan ve Birleşik Krallık arasında, Sovyetler Birliği'nin Ortadoğu'da nüfuz kurmasını önlemeye yönelik olarak kurulan eski karşılıklı güvenlik ve savunma örgütü

Hindistan'a bir ziyaret gerçekleştirdiler. Ziyarete Moskova, Afganistan'ın Peştunistan politikasını desteklediğini ve \$100 milyonluk ekonomik ve askeri yardım konusunda söz verdi⁶³.

1955 yılının sonuna doğru sosyal ve ekonomik alanlarda SSCB'nin yardımları çoğaldıkça Afganistan hükümetinin resmi bir davetiyle Sovyet Birliği'nin lideri Kabil'e gelir. Müzakereler sonucunda 1921 yılının 24. maddesinin gereği olarak saldırmazlık antlaşması on yıla kadar daha uzatıldı⁶⁴.

İki kutuplu soğuk savaş döneminin Afganistan – Pakistan ilişkilerinde etkisi devam ediyordu. Batı bloğu Pakistan'ı destekliyordu. Doğu bloğu ise Afganistan'ı destekliyordu. Özellikle 1950'li yıllarda iki ülke ilişkilerine yeni bir oyuncu eklendi. SSCB, Pakistan'a karşı Afganistan'ı desteklemesiyle 1950'li yıllarda Afganistan, hızla SSCB'ye bağımlı hale geldi. Afganistan'ın hızla SSCB'ye yaklaştığını fark eden başta ABD olmak üzere Mısır, İran ve Suudi Arabistan gibi ülkeler Afganistan-Pakistan ilişkilerinin normalleşmesi için çalıştılar. Bu ülkeler, Pakistan'a Afganistan ile diplomatik ilişkilerini geliştirmesi için baskı yaptılar⁶⁵.

1.3.3. Davut Han'ın İstifası

Davut Han'ın yönetim tarzı bazı siyasi halkaları özellikle de kral ailesinin içinden bazılarını rahatsız etmeye başlamıştı. Sonunda Kral Zahir Şah, artık Davut Han'ın istifa etmesini uygun görerek istifa zeminini hazırlardı⁶⁶.

Davut Han döneminde yaşayan muhalif gruplar onu dört açıdan suçlu buldular:

- 1- Peştunistan meselesi konusunda başarısız bir politika izlemesi,
- 2- Aşırı derecede Sovyet Birliği'ne yaklaşması,
- 3- Yönetimin muhaliflerine karşı sert bir tavır alması,
- 4- Kimseyle danışmadan kendi başına karar alması,⁶⁷

⁶³ Ömer, a.g.e., s.16.

⁶⁴ Muhammet Hasan Şark,(“ Karbas Poşha-i Berahna Pa” Razha-i Nihufta- Ciryanat Puşt Parde ve Enkişafat Takân Dehande 1310-1370 h ş), Saba Kitab Hane Dahak-i Naalbendi Kıssa Ha-i Peşaver, Pakistan, 1991, s. 61.

⁶⁵ Ömer, ss. 16-17.

⁶⁶ Mısbah Zade, a.g.e., s.116.

⁶⁷ a.g.e., s.116-118.

Kralın, Davut Han'dan sonra Dr. Yusuf'u başbakan olarak tayin edebilmesi şöyle bir genel görüşe yol açmış oldu: "Kral Zahir Şah, bundan sonra ülkeyi yönetebilir güce sahip olmuştu". Şunu söylemeden geçemeyiz ki Davut Han, Dr. Yusuf'u kendi yerine başbakan olarak krala öneride bulunmuştu. Yukarıda değindiğimiz gibi Davut Han'ın son zamanlarında Kral Zahir Şah'la arasında bir güvensizlik mesafesi oluşmuştu ve Kral'a bazı önerilerde bulunmuştu. Fakat olumlu bir cevap alamayınca siyasetten çekilmeyi uygun bulmuş ve çekilmişti⁶⁸.

Davut Han o önerilerini şöyle açıkladı: Bir kaç kez ülke çapında yukarıdan aşağıya bazı ıslahat ve reformun önemli olduğunu yazılı bir şekilde bildirmişti. Yoksa herkes bu ıslahatın peşinde düşerek toplumun düzenini bozabileceklerdi. Ayrıca Davut Han yazılı mektubunda 1931 yılı Anayasası'nın yenilenmesi ve gözetmesinin önemine dikkat çekmişti ve kral da bir müddet sonra bu görüşü doğru bulmuştu. Fakat bunun uygulaması için daha erken olduğunu dile getirmişti. Ama Davut Han'a göre bu emrin yerine getirebilmesinin tam zamanıydı ve bunu için ikinci kere krala yazılı bir mektup yolladı. Ama kralın susmasını ve güvensizliğini kendisinin istifa etmesini istediği şeklinde anlayarak çekildi⁶⁹. Başka bir görüşe göre: kralın neden sustuğunu şöyle açıklıyor: Bundan sonra kralın kendisi, Davut Han dönemindeki ekonomik ve sosyal ilerlemeleri yürütmek istemiş olabilirdi. Esasen Davut Han, on yıl başbakan olarak ülkenin başında kalmasının yoruculuğu ve bu süre içinde türlü türlü eleştiriler ve muhalefetlere karşı karşıya kalması nedeniyle istifa etmeye hazır⁷⁰.

1.4. Demokratikleşme Süreci (1963-1973)

Zahir Şah'ın, geçen otuz yıllık krallığında ülkenin herhangi bir politikasında rolü olmadı. Yalnız görünüşte kral olarak kaldı. Bu nedenle bundan sonraki hayatında ülkenin başında olmak istemiştir⁷¹. Yürütme organı veya yeni ülkenin sistemi ise sayıları kanuna göre tayin edilirdi, başbakandan ve birkaç bakandan oluşuyordu. Kral başbakanı atar ve o da kendi isteğiyle sırasıyla bakanlarını

⁶⁸ Ekrem, a.g.e., s. 166.

⁶⁹ a.g.e., ss. 166-167.

⁷⁰ Mühendis Kerim ata-i, "Ce-ra Sardar Muahmmmed Davut Han Az Wazif-i Sadaret Kenar Rafi", Afghan German Online, 2006, s. 4.

⁷¹ Musavi, a.g.e., s. 79.

görevlendirdi ve Olusi Cirgeden (ulusal meclis)'ten güvenoyunu aldıktan sonra resmen kral tarafından kendi görevlerine yerleştirildi⁷².

Tüm bakanlar ve başbakan dâhil olmak üzere ulusal meclisten güvenoyunu alabilmeleri için şartlar şunlardı:

- 1- İlk önce Afgan vatandaşı olmak gerekirdi,
- 2- Okuma yazma bilmeli ve ilkokul mezunu olunmalıydı,
- 3- 25 yaşını doldurmuş olmaları gerekirdi⁷³.

Hükümetin yetkileri ise şöyleydi: Anayasa kanunlarını uygulamak, mahkemelerin sağlam bir karara varabilmesi amacıyla onları desteklemek, ülke güvenliği için dış ve iç tedbirler almak yani egemenliği korumak ve halk sermayesini korumak vs. Bunun dışında bazı geçici kanunlar üretebilir ve uygulayabilirlerdi⁷⁴.

Anayasanın 91. maddesine göre şu şartlar olursa hükümet sona erer;

- 1- Başbakanın ölümü ya da istifa etmesi,
- 2- Hükümetin ulusal meclisten güvenoyunu alamaması,
- 3- Başkan ya da diğer meclis üyeleri tarafından milli ihanetle suçlanması,
- 4- Ulusal meclisi ihlal etmek ya da bozmak,
- 5- Yasama döneminin bitmesi⁷⁵,

Devletin yürütme erki; on yıl içinde şu beş başbakanla yürütüldü: Dr. Muhammet Yusuf, Muhammet Haşim Meyvandval, Nur Ahmed İtimadi, Dr. Abdul Zahir ve Musa Şefik. Bu süreçte en kısa süre yönetimde bulunan Muhammed Yusuf ikinci defa dört gün sürecek şekilde devleti yönetmiştir. Muhammed Yusuf ve Nur Ahmed İtimadi bu dönem içinde Kral Zahir Şah'ın emriyle diğer başbakanlardan ayrı olarak ikişer defa hükümet kurmuşlardır. Kral bu süreç içinde sürekli olarak eski yönetimden bazı kişileri zorunlu olarak yeni kabineye getirmiştir⁷⁶.

⁷²Derih, a.g.e., s. 377.

⁷³a.g.e., s. 377.

⁷⁴a.g.e., s. 377.

⁷⁵Sabah-Hiddin Keşkeki, **Daha-i Kanun Esasi**, Şura-i Sekafet-i Cihat Afganistan, Kabil, 1365 h ş, s. 28.

⁷⁶a.g.s., s. 28.

1.4.1. Yusuf Han Dönemi (1963-1965)

Yusuf Han, 13 Mart 1963 yılında Davut Han'dan sonra kral ailesi dışında yönetime gelen ilk kişidir ve iktidara gelerek anayasayı hazırlar⁷⁷. Bu işleri yerine getirdikten sonra ikinci bir kere geçici bir hükümetin başına gelerek seçimle alakalı, devletin önemli teşkilatı, medya basın ve yargı kanununun infazı için çalışmıştır⁷⁸.

Yeni hükümet başlangıçta Davut Han'ı destekledi ve Davut Han da kendi hükümetinden olan beş arkadaşına kabinede yer vermişti. Zaman ilerledikçe bu yeni hükümet Davut Han'a karşı bir tavır sergileyerek arkadaşlarını görevlerinden art arda azlettirmiştir⁷⁹.

1.4.1.1. Tarafsızlık Politikası

Yeni hükümetin hedefi Davut Han döneminde olan SSCB'yle yoğun ilişkilerini yumuşatarak orta yolu izlemektir. Yusuf Han döneminde Afgan-SSCB görüşmeleri devam etti. 1964 yılında SSCB'nin bir heyeti Kabil'i ziyaret ederek kendileri tarafından temeli atılan Salang Tüneli'nin açılışına katıldı. 1965 yılında ise Yusuf Han, Moskova'ya bir ziyaret gerçekleştirdi. 1964 yılının Eylül ayında Yusuf Han Kahire'de yapılan tarafsız ülkelerin konferansına katılarak Davut Han döneminde Afganistan-Pakistan arasında yaşanan gergin ilişkileri dünya ülkelerinde normal bir hale geldiklerini gösterdi. Çin, Japon, Almanya ve ABD'yle yeni ekonomik yardımlar için imza attı⁸⁰. Pakistan'ın ilişkilerinde yenilenme söz konusu oldu. Kralın resmi hükmüyle "önceki dönemden beri medya ve basın aracılığıyla yapılan Peştunistan sloganlarından sakınmaları istenildi"⁸¹.

1.4.1.2. 1964 Yılındaki Loya Cirge (Büyük Şûra)

Muhammet Yusuf Han, hükümetinin kurulmasından iki hafta sonra kral tarafından yedi kişilik bir heyetle beraber yeni bir anayasa hazırlaması için görevlendirildi. Kral Zahir Şah, babasının 1931 yılının Anayasası'nı sadece düzeltmek için böyle yapıldığını ve bu özgürlüklerin yani demokrasinin sanki ilk kurucusu olduğu fikrini halka benimsetmeye çalıştı. Ama kralın bu iddiaları gerçeği

⁷⁷ Afgan, a.g.e., s.288.

⁷⁸ Derih, a.g.e., s. 380.

⁷⁹ a.g.e., s. 380.

⁸⁰ Keşki, a.g.e., s. 34.

⁸¹ a.g.e., s. 34.

barındırmıyordu. Çünkü eski anayasa kanunu ve ona bağlı meclisler kral ailesinin hükmüne tabiydi⁸².

Bu şûranın önemli planlarından birisi, Davut Han'a karşı ve onun tekrar siyaset sahasına görünmemesi için hazırlanmıştı. Bu şûra, anayasanın 24. maddesine düzeltmeler getirdi ve kral ailesine bağlı olan herkes siyaset alanında belirli ve yüksek makamlara gelemeyecekti. Bu madde aslında krallığı hükümetten ayırabilmek için önemliydi. Ama bu maddenin amacı sadece Davut Han'ın tekrar siyasi mücadeleyle iktidara gelmemesi için hazırlanmıştı. Davut Han da her zaman anayasanın bu maddesinden kendisini kurtarabilmek için değişik yollar bulmaya çalıştı⁸³. Bu yeni anayasanın içinde kral büyük bir yetkiye sahipti ve buna göre kral parlamentoyu tatil ederek yetkisini de yeni seçimler başlamadan önce geçici bir zaman içinde hükümete verebilirdi⁸⁴.

1.4.1.3. Kral Ailesinin Yeni Anayasaya Müdahaleleri

Kral Zahir Şah'ın bu siyasal sistemde çeşitli şekillerde müdahalelerine rağmen, bu sistemde kendi başarısını gösteremeyip rolünü tam oynayamadı. Ülkenin askeri güçlerinin bütünü ve siyasal iktidar kral ailesinin yetkisi altında kaldı. Bütün anayasa döneminin başbakanları kabine terkinde ve gelecek planlarının çizgisi hakkında kralın emirlerine itaat etmek zorundaydı. Bu süreç içinde bazıları kralı, başka kral ailesinin dışından iktidarı tam olarak hükümetlerine devretmemeleri yüzünden suçlardı. Diğer bir suçlama ise ailesinden olan Abdul Vali, Marşal Şah Veli ve Muhammed Rehim'i hükümetin günlük işlerine karışmalarına engel olamamasıydı⁸⁵.

Birisinin devlet işlerine tayin olabilmesi için yetenekten ziyade kral ailesine yakın olması gerekiyordu. Ayrıca kral ailesi yasama ve yürütme organlarına da sızmıştı. Ülkenin askeri gücü doğrudan krala bağlıydı ve bazen bu yetkiyi damadı Abdul Vali'ye verirdi. Kral ailesinin politikaya müdahalesi o kadar çoğalmıştı ki anayasa döneminde başbakanlık yapan Musa Şefik bir gün bunu bakanlar

⁸² Musavi, s. 82.

⁸³ a.g.e., s. 82.

⁸⁴ Derih, a.g.e., s. 395.

⁸⁵ a.g.e., s. 395.

toplantısında açıkça paylaştı ve gücünün yettiği kadar da buna karşı mücadeleye devam edeceğini açıkladı⁸⁶.

1.4.1.4. 25 Eylül Ayaklanması

1965 yılının Eylül ayında farklı gruplardan oluşan bir ayaklanma meydana geldi. Bu ayaklanmaları düzenleyenler sadece ülkenin solcu yani komünist kesimlerinden değil bilakis hükümet yandaşları ve muhalifler de ülkenin bu durumundan faydalanmak için bir araya gelmişlerdi⁸⁷. 25 Eylül olayında kral da dâhil olmak üzere herkes şaşkındı. Göstericilerin çoğu üniversite ve lise son sınıf öğrencileriydi. Bunlar hükümetin güven oylamasını ve sürecini yakından görmek ve takip edip sonuca etki etmek istiyorlardı⁸⁸.

Eylül ayının 24. gününde Dr. Yusuf Han yapmış olduğu işlerini krala sunduktan sonra yeni hükümetinin kurulmasına izin alır. Bu nedenle kabineden güvenoyunu alabilmek için meclise gelir. Ancak aşırı derecede kalabalık ve izdihamdan dolayı bu toplantı iptal edilir ve bir sonraki günde hükümet bu oylamanın gizli bir şekilde yapılması için harekete geçer. Protesto ve izdiham çıkaran göstericilerin üzerine devlet güçleri bu olayları engellemek için mermiler atarak dağıtmaya çalışır ve bunun sonucunda üç genç hayatını kayıp eder⁸⁹.

Muhammed Yusuf Han da bu kalabalıktan faydalanarak yüksek bir oyla hükümeti tekrar ele geçirdi. Ancak dört gün sonra krallık sarayından Yusuf Han'ın sağlık nedeniyle istifa etmesine dair açıklama geldi ve onun yerine kral tarafından Haşim Meyvandval başbakan adayı olarak gösterildi. Muhammed Yusuf Han'ın yandaşları bu istifanın kral tarafından zorla gerçekleştirildiği görüşündeydi⁹⁰.

1.4.2. Haşim Meyvandval Dönemi (1965- 1967)

Yusuf Han'ın istifası belli olduğu günde kral, Haşim Meyvanval'ı kabinesini oluşturmak için görevlendirdi⁹¹. Haşim Meyvanval batı eğilimli biriydi. ABD'nin elçisiyle görüşerek ekonomik yardımlar istedi. Pakistan'la diplomatik ilişkiler

⁸⁶ a.g.e., s. 396.

⁸⁷ Sistani, a.g.e., s.60.

⁸⁸ a.g.e., s.61.

⁸⁹ Keşkeki, a.g.e., s. 42.

⁹⁰ a.g.e., s. 42.

normalleşti. Bir taraftan Çin Cumhuriyeti'nin başbakanı Afganistan'ı ziyaret etti. Diğer bir taraftan da SSCB boş durmayarak Haşim Meyvandval'la görüşerek kendisini Moskova'ya davet etti⁹².

Haşim Meyvanval'ın önceden ilişkileri Davut Han'la ve onun kardeşi olan Naim Han'la iyiydi. Başbakanlığa gelmesiyle kral bu kişiyi Davut Han'la birbirinin aralarını düzeltmek amacıyla aracı yaptı. Haşim Meyvandval akıllı, tanınmış bir kişiydi ve ulusal meclisten güvenoyunu aldıktan sonra insanlar mutluluklarından onu omuzlarında taşıdılar. Haşim Meyvandval'ın birinci işi, hükümetin halka karşı politika tarzını değiştirmektir. 3 Ekim tarihinde, öğrenciler 25 Eylül hadisesinde ölenlere üniversite alanında yas tutmaktaydı ve Haşim Meyvandval da onların arasına katıldı. Onlara taziyelerini ilettiler ve mermilerin kimin tarafından ateşlendiğini araştıracağına söz verdi. Ayrıca ulusal meclise de giderek bu hadisenin netleştirileceği konusunda söz verdi⁹³.

Araştırmalar sonucunda mermilerin kimin tarafından ateşlendiğine dair bulgulara ulaşıldı. Fakat Abdul Veli (kralın damadı) suçlu olmasına rağmen bu sonuçlar gizlenerek kimseye söylenmedi. Bu nedenle Haşim Meyvandval verdiği sözlerini yerine getiremeyerek öğrenciler arasındaki itibarı azalmış oldu⁹⁴.

Haşim Meyvandval hedeflerini yerine getirebilmek için politik taktiklerini neredeyse tamamen değiştirdi. Bunun en büyük örneği; 1967 yılında Orta Doğu'da Arap ülkeleri ve İsrail arasında altı günlük bir savaş sonrasında başbakanın taktik ve davranışının değişimi olduğunu söyleyebiliriz. Ülke tarafsızlık çizgisinden kayarak Arap ülkelerinden taraf tutmaya başladı. Bu zamanda Haşim Meyvanval, CIA⁹⁵ istihbaratına kendi hükümetinde yer vermesinden dolayı halk tarafından suçlandı⁹⁶.

Haşim Meyvandval kendi döneminde değişik problemlerle yüz yüze kaldı. Bu nedenle kendi partisinin ayakta kalabilmesi ve muhaliflerini bastırabilmesi için ulusal

⁹²Muhammed Nacm Arya, **Muhammed Haşim Meyvandval**, Merkez Naşarati Meyvand, Kabil, 1378 h ş, s. 113.

⁹³ Keşki, a.g.e., s. 48.

⁹⁴ a.g.e., s. 48.

⁹⁵CIA: Merkezî İstihbarat Teşkilatı (Central Intelligence Agency) veya İngilizce adın kısaltmasıyla CIA, 1947'de Amerika Birleşik Devletleri başkanlarından Harry Truman döneminde kurulan, ABD'nin birimleri için gereken ABD dışı ülkelerle ilgili istihbarat bilgilerini toplayan kurumdur. Merkezi Virginia eyaletindeki Langley'de bulunmaktadır. Direktörlüğünü John Brennan yürütmektedir.

⁹⁶ Keşki, a.g.e., s. 48.

meclis üyelerine rüşvet ve bazı kolaylıkları sağladı. Mesela bir şura üyesi, birçok insanın kanunsuzca hacca gitmelerine neden oldu. Bu durum da başkalarını rahatsız etmeye başlamıştı⁹⁷.

Bu karışık ve siyasi düzeninin bozulduğu bir dönemde başbakan mide rahatsızlığından dolayı istifa etti ve tedavi için ABD'ye gitti. Yetmiş gün Kral Zahir Şah, Haşim Meyvanval'ı sevdiği için onun yerine birini tayin etmeyerek bekledi. Oysa ondan önceki başbakanların yerine bir gün geçmeden hemen birini görevlendirmişti⁹⁸.

1.4.3. Nur Ahmet İtimadı Dönemi (1967- 1971)

Haşim Meyvandval ABD'den dönünce saltanata karşı bir kişi olarak döndü. Kral onun yerine Nur Ahmet İtimadı'ya kabinesini oluşturmasını emretti. Ancak o yirmi güne kadar kendi planını ve üyelerini güvenoyunu alarak ulusal meclise tanıttıramadı. Ayrıca bu dönemde hükümet tayinlerinde de gecikmeler yaşandı. Mesela bir eğitim bakanını dört ay sonra görevlendirdi⁹⁹.

Nur Ahmet İtimadı, anayasa dönemindeki diğer başbakanlar gibi siyasi olaylara karşı gelememi ve tavrında daha çok solculara yani Moskova'ya yakınlığı vardı. Bunun döneminde de SSCB çoğunlukla ülkenin en önemli organları olan orduda yer aldı. Birçoğunu Moskova'ya eğitilmesi için gönderdi ve kral yine de dış ilişkilerinde büyük güçlerle dengesini kuramadı¹⁰⁰.

1.4.3.1. Nur Ahmet İtimadı Hükümetinin Karşılaştıkları Problemler

1.4.3.1.1. Birinci Problem

Öğrenciler 1968 yılındaki eğitim ve öğretim kanunlarına karşı protesto ve grev yaparak derslere gitmediler. Ulusal meclis de mecburen Haşim Meyvandval döneminde hazırlanan ve Nur Ahmet İtimadı döneminde onaylanan bu kanunu iptal etti. Bir zamana kadar biraz da olsa bu tür olaylar sakinleşmişti. Fakat tekrar birkaç aydan sonra protestolar İbne Sina Lisesi'nden başlayarak saltanata karşı sloganlar

⁹⁷ Afgan, a.g.e., s.306.

⁹⁸ a.g.e., s.306.

⁹⁹ Mısbah zade, s. 129.

¹⁰⁰ a.g.e.,s. 129.

atmaya başlamışlardı ve kendileri arasından birini cumhurbaşkanı, diğerlerini kabine üyeleri olarak tayin etmişlerdi¹⁰¹.

Bu esnada öğrenciler, okul sahasına dışarıdan gelenleri yaklaştırmıyorlardı. Bu açıdan polis ve asker gruplara müdahale etmeye başlayınca aralarında çatışma çıktı ve bir öğrencinin ölümüne neden oldu. Bu ölümden sonra grev ve protestolar azalmayarak başka üniversite ve okulların arasında ve vilayet çapında yayılmaya başladı¹⁰².

Öğrenciler ölüyü hastaneden alarak protestolarının şiddetini arttırdı. Elektrikleri, araçları yakmaya ve bozmaya başladı. Olay son bulmayınca polisler de ikinci bir kez olaya müdahale ederek öğrenci ve öğretmenlere şiddet uyguladı. Şiddet gören öğretmen ve öğrenciler kendilerinin tekrar okullara dönmeleri için hükümetten yerine getirilemeyecek isteklerde bulundu: Polis ve buna sorumlu olanların cezalandırılması, yaralılara ve eşyalarını kayıp edenlere iade edilmesi ve üniversite alanında siyasi faaliyetlere izin verilmesi. Nur Ahmet İtimadı, onların bu isteklerinin hiçbirini önemsemedi ve bu protestolar altı aya kadar sürdü¹⁰³.

Üniversiteler resmi bir bildirgeyle kapatılarak, öğrenciler de hükümeti karıştırmak suçuyla hapse atıldı. Hükümet bu solcu ve komünist öğrencilerin önüne geçemedi ve olaylar da Dr. Abdul Zahir dönemine kadar devam etti. Fakat öğrenciler de o dönemde kendi isteklerinin sonucuna ve özgürlüklerine kavuşabildiler¹⁰⁴.

1.4.3.1.2. İkinci Problem

Nur Ahmet İtimadı hükümeti, ilk gününden beri solcu ve özellikle de komünist partisinin yandaşı ve SSCB'nin destekleyicisiydi. Kabil ve diğer şehirlerin mollaları Pul Hişti Camisi'nin önüne toplanarak bir gösteri düzenlediler. Bunlar, solcu partilerinin özellikle de Perçem kanadını kendi gazetesinde Lenin'in yıl dönümünün fotoğraflarını büyütürken dualar ederek kutlamasını kınadı ve hükümetten adı geçen yayınevini derhal kapatılmasını ve bundan sorumlu olanların da cezalandırılması istenildi. Bu grup daha önce Müslümanların inançlarıyla da alay etmişti: Mesela Hz Peygamber(s.a.s)'in karikatürünü çizerek değişik filmler

¹⁰¹ Derih, a.g.e., s. 420.

¹⁰² a.g.e., s. 421.

¹⁰³ Elif Nokta Harun, **Davut Han Dar Çangal K.G.B**, Entişarat Meyvand, Kabil, 2010, ss.72

¹⁰⁴ a.g.e., s. 73.

yaparakhakaret etmişlerdi. Bu yüzden de herkes tepkiliydi, ancak hükümet solculara taraf olduğundan dolayı, Abdul Vali (kralın damadı)'nin emriyle bu göstericiler tank, tüfekle ve şiddet uygulanarak geri püskürtüldü¹⁰⁵.

Bir taraftan ülke çapında güvensizlik sürerken diğer bir taraftan parlamentoda konuşulan ve tartışılan tek konu dil konusuydu.¹⁰⁶ Ulusal mecliste Nur Ahmet İtimadı'nın yönetimi hakkında vekillerin yönlendirdiği bazı ciddi sorularını cevap veremeyerek terk etmesi, onun istifasına yol açtı ve 1971 yılında görevi terk etti.¹⁰⁷.

1.4.4. Dr. Zahir Han Dönemi (1971-1972)

Nur Ahmet İtimadı'nın istifasının ardından kral tarafından 1971 yılında Dr. Zahir Han kabine oluşturması için görevlendirildi. Anayasa dönemindeki bütün başbakanlar hem krala ve hem de kral ailesine doğrudan bağlıydı. Kral ailesi, onları kendi hedeflerini yerine getirebilmesi için bir aracı olarak kullanırdı¹⁰⁸. Dr. Zahir Han da bu tür olayları gizlemeden açıkça dile getirirdi. Bir gün Dr. Zahir Han; şehir valileriyle özel bir toplantıdaydı ki biri şöyle bir soru yönlendirdi: “Birini bakanlık makamına nasıl uygun bulduğunuzu ve hangi kriterlerle onu seçtiğinizi söyleyebilir misiniz?” O da şöyle cevap verdi: “Kral, bakanlarımı benden habersizce görevlendirerek bana yalnızca listesini verdi. Başka bir şeyden haberim yok¹⁰⁹.”

Dr. Zahir Han döneminin karşı karşıya kaldıkları en önemli olay ise şiddetli kıtlıklar ve su taşkınlarıydı. Badahşan, Ğur, Faryab ve Badĝis illerinde insanlar kış ayının aşırı soğuk olmasından dolayı ve kıtlıklarından dolayı yerinden oldular ve açlıklarını giderebilmek için bir ilden başka bir ile göç ettiler. İnsanlar yiyecek sağlayabilmek için ellerinde olan her şeyi ucuza sattılar. Halk kendi çocuklarına bakamaz hale geldi ve onları soğuklardan kurtarabilmek için pazar ve çarşılarında sattılar¹¹⁰.

Dr. Zahir Han'ın hükümeti bu feci durumlara karşı sorumsuzca davrandıklarından dolayı parçalanarak dağıldı. Başbakanın yardımcısı Samet, feci

¹⁰⁵ Derih, a.g.e., s. 423.

¹⁰⁶ Dr.Ş.N, Hakşinas, **Desayis ve cinâyât Rus dar Afganistan**, 2. baskı, Peşaver kitabevi, Pakistan, 1368 hş, s. 183.

¹⁰⁷ Derih, a.g.e., s. 423.

¹⁰⁸ Derih, a.g.e., s. 429.

¹⁰⁹ Hakşinas, a.g.e, ss. 360.

¹¹⁰ a.g.e., s. 361.

durumda olan Ğur ilini yakından görebilmek için kendisiyle yiyecek ve buğday yardımlarıyla beraber oraya gitti. Ancak halk tarafından hoş karşılanmayarak yardımlarıyla geri döndü. Samet, insanların bu feci durumuna dayanamayarak makamından hemen istifa etti¹¹¹.

1971-1972 yıllarının arasında yaşanan kıtlık ve taşkınlar ülkenin ekonomik durumunu çok zedeledi ve hükümet de bu tür doğa olaylarının ekonomideki hasarlarını telafi edebilme gücüne sahip değildi. Otlaklarda görülen kıtlıklardan dolayı binlerce hayvan telef oldu. 1971 yılında hükümet bu kıtlığa karşı dünya ülkelerinden 6,7 milyon dolarlık bir yiyecek yardımları aldı. Fakat hükümetin bu soğuk ve kıtlıktan dolayı ölen binlerce insandan ve bu durumun ne kadar önemli olduğuna dair herhangi bir bilgileri yoktu. İnsanlar bu zamanda kıtlık içinde her an ölümü beklerken, bazı kesimler de mecliste hâlâ Farsça dili için tartışıyorlardı¹¹².

Afganistan'da bu doğa sıkıntıları devam ederken, komşu olan ülkelerde de durumlar iyi değildi. Hindistan ve Pakistan arasında şiddetli bir savaş vardı. SSCB birlikleri Doğu Pakistan (Bangladeş)'te Hintli'lere yardım ederek Pakistan'ın bölünmesi için çatıştırdı. Bu sırada Afgan hükümeti, İngiltere'yi ziyaret etti ve orada Pakistan'a baskı yapmak için Peştunistan meselesini dile getirdi ve daha sonra Moskova'yı ziyaret ederek SSCB'lilere kendilerinin de bu savaştan faydalanmak istediklerini söyledi. Sonunda, SSCB ve Hintli'lerin yardımı ve Afganistan'ın onaylanmasıyla Bangladeş Pakistan'dan ayrıldı. Pakistan'da General Yahya Han bu başarısızlığından sonra istifa eder ve Ali Butu yerine geçti¹¹³.

1.4.5. Musa Şefik Dönemi (1972- 1973)

Dr. Zahir Han da aynı Nur Ahmet İtimadı gibi yönetiminde herhangi bir önemli işlere imza atmıyarak istifa etmeye zorlandı ve 1972'de istifa etti. Yerine Musa Şefik geçti. Şefik eğitimini Mısır'da tamamlamıştı ve bir muhafazakâr ailesinden gelmekteydi. Bu dönemde de İslami hareketlerin uyanışı kapsamlı bir şekilde devam etmekteydi. Bu yüzden krala göre ülkenin bu durumunda Şefik'ten

¹¹¹Derih, a.g.e., s. 430.

¹¹²Keşki, a.g.e., s.71.

¹¹³Mısbah zade, a.g.e., s. 132.

daha iyisi ve uygunu yoktu. Halka karşı sarsılan güvenini tekrar elde etmek için Şefik'i başbakan olarak tayin etti¹¹⁴.

Şefik'e, dönemin diğer başbakanlarından ayrı olarak ABD başkanından tebrik mesajı geldi. Bu mesaj, SSCB'yi endişelendirdi. SSCB'ye göre bunun anlamı: Afganistan'ın bundan sonra Batı'ya yaklaşmasıydı. Şefik önceki dönemlerde hükümetin siyasetinde olduğundan dolayı kendi yönetiminde tedbirli bir şekilde davranmaya çalıştı¹¹⁵.

1.4.5.1. İç Politika

Şefik, kral tarafından kendisine verilen yetkiyi düzgün bir şekilde kullanmaya çalıştı. Fakat ülkenin bu gidişatını hazmedemeyen komünist kesimleri korkutarak harekete geçirdi. Devlet bütçesinin dokuz ay önce yasama organı tarafından onaylanması gerekirken onaylanmadı. Şefik yönetime gelince şu işleri yaptı: Ekonomik ve sosyal planlarının çerçevesinde SSCB'lerin yardımını kabul etti. Önceki dönemlerden beri hazineye bulunan, ABD, Çin, İngiltere ve Dünya Bankası borçlarının kullanılması hakkında kararlar alındı. Eğitimsizliğe, doğa afetlerine karşı önemli tedbirler alındı¹¹⁶.

Önceki dönemlerde özellikle de Nur Ahmet İtimadı döneminde din adamlarına yapılan saygısızlık, hakaret ve onları türlü türlü şiddetlere tabi tuttuklarından dolayı onlar da devlet adamlarına karşı öfkeliydi. Şefik onların gönlünü alabilmek için radyoda beş vakit ezanın okunmasına izin verdi. Fuhuş yapılan yerleri kapatarak din adamlarına ve halka kendini biraz sevdirdi. Ayrıca Kabil'de bulunan bir kilisenin yıkma emrini vererek dış ülkelerin tepkilerini kendine çekti¹¹⁷.

1.4.5.2. Dış Politika

Şefik döneminde dış politika konusunda yapılan en önemli işlerden birisi de, SSCB'nin günden güne ülkeye girme nüfuzunu engelleyebilmek için Batıya ve Arap ülkelerine iyi ilişkilerde bulunmaya çalışılmasıydı. Bu tür farklı davranışlarından dolayı komşu ülkelerle (Pakistan ve İran) gergin olan ilişkileri iyileştirerek, böylece

¹¹⁴a.g.e., s. 136.

¹¹⁵Derih, a.g.es., s. 440.

¹¹⁶Keşkeki, a.g.e., ss. 84-86.

¹¹⁷Derih, a.g.e., s. 443.

dünyanın dikkatini yeni siyasetine çekmiş oldu. Diğer ağır sorumluluklarından biri de, Hilment Deryası'nın suyu için eskilerden beri devam eden anlaşmayı sonlandırdı. İran da iki ülkenin ticari yolunu bağlayan Bander Abas'ın inşası için söz verdi¹¹⁸.

¹¹⁸ Hakşinas, a.g.e, ss. 366-369.

İKİNCİ BÖLÜM

DÖNEMİN MEVCUT SİYASİ PARTİLERİ

2.1. Solcu Partiler

2.1.1. Veyş Zelmiyan Partisi (İlerici Gençler)

Afganistan'da demokratikleşme söylemleri başlamadan önce, çoğunluğunu o dönemdeki Peştun yazarlarının oluşturduğu bir hareket başlamıştır. Veyş Zelmiyan (*İlerici Gençler*) adı altında ilk defa 1947'de faaliyete başlayan bu grup, aynı yılda yapılan meclis seçimlerine aktif bir şekilde katılımı olmuş ve birçok parlamentoya millet vekili de vermiştir. Bu grup, 1950'den sonra resmi olarak faaliyete başlamış. Afganistan tarihinin ilk resmi siyasi partisidir¹¹⁹.

Veyş Zelmiyan Partisi'nin en önemli kurucularını, Abdurrauf Han Bineva, Gülpaça Han Ülfet, Faiz Muhammed Han Engar, Nur Muhammed Taraki, Gulam Hüseyin Han Safi, Muhammed Peştun, Abdul Gekur Reşad, Abdulhadi Tohi ve Muhammed Enver Eçikzay gibi kişilerden oluşturmaktaydı. Söz konusu partinin yayın organı olarak 1951'de *Engar* Gazetesi yayınlanmıştır. Ancak aynı yılda devlet tarafından kapatılmış ve onun yerine aynı yılda, *Voles* isminde yeni bir gazete çıkararak kendi fikirlerini yaymaya başlamışlardır¹²⁰.

Veyş Zelmiyan hareketinin temel amaçları şu beş maddeye göre düzenlenmiştir:

- 1- Eğitimi ülke çapına yayılması ve gençlerin fikirlerinin geliştirilmesi,
- 2- Haksızlığa, zulme karşı mücadele etmek
- 3- Halkın gerici geleneklerini düzeltmeye yönelik mücadelede bulunmak,
- 4- Sosyal adalet ve eşitliğin sağlanması için çalışmak,
- 5- Ulusal birliği sağlamak için tek bir ulus düşüncesini yaymak,

¹¹⁹a.g.e, s. 278.

¹²⁰a.g.e, s. 280.

Daha sonra bu partinin Peştun Milliyetçiliği bilinciyle kurulması ve yayınlanması anlaşılır ve bu hareketin birçok kola ayrılarak farklı isimler ile faaliyete başladığı bilinmektedir¹²¹.

2.1.2. Hizb-i Halk (Halk Partisi)

Hizb-i Vatan'la aynı yılda, Dr. Abdurrahman Mahmudi başkanlığıyla göreve başlamıştı. Dr. Abruhan halkın arasında bu doktorluk mesleğiyle meşhur olmuştu. Herkes onu doktor diye tanırdı. Özellikle Kabil'deki aydın çevre arasında önemli derecede şöhret kazanmıştır. Yapılan toplantılarda da fikirleri ile yeni yetişen gençleri etkileyebilecek kapasiteye sahip olan Dr. Mahmudi, 1949'da Kabil'den millet meclisine seçilerek siyasi faaliyetlerine başlamış ve 1950'de Halk Partisi'ni kurmuştur. "*Nida-i Halk*" Halkın Sesi diye bir yayın izni alarak kendi liderliğinde yayınlamaya başlar. Liderliğini Dr. Abdurrahman Mahmudi'nin yaptığı bu partinin genel sekreteri Muhammed Naim Gayan'dı. Ayrıca Mevlevi Hal Muhammed Hasta, Mevlevi Fazıl Rabi, Abdulhamid Mübariz, Dr. Abdullah Vahidi ve Dr. Abdulahad Raşidi gibi isimler söz konusu partinin kurucuları arasında yer almaktaydı¹²².

Halk Partisinin temel amaçları şu temel ilkelere dayanmaktadır:

1- Bu Parti ulusal bir parti olup, hiçbir kavim, kabile, mezhep ve dini ayrılığı gözetmeksizin faaliyet etmektedir,

2- Halk partisi gerçek demokrasi esaslarına göre faaliyet ettiği için, hâkimiyetin halka ait, halk için ve halk tarafından olması gerektiği ilkelerine binaen mücadele etmektedir.

3- Halk partisi sosyal eşitlik, hukukun hâkimiyeti, halkın maruz kaldığı adaletsizliğe karşı ve sosyal adalet esaslarına göre bir hükümetin kurulması için mücadele etmektedir,

4- Halk partisi siyasi, kültürel, ekonomik ve tüm sahalarda sosyal adaletin temini için çalışmaktadır,

5- Halk partisi, din, mezhep, ırk ve bölge farklarını gözetmeden ülke insanının ulusal birliği için çalışmaktadır,

¹²¹ a.g.e, s. 280

¹²² Derih, a.g.e., s. 281.

6- Halk partisi çalışmayı ülke gelişiminde birinci etken olarak kabul eder ve bu nedenle ülke insanına iş zemini hazırlamak üzere çabalamaktadır,

7- Halk partisi, ekonomik ve sosyal eşitsizliği ortadan kaldırmak için çalışmaktadır¹²³.

1952'den sonra Afganistan devleti siyasi partilerin hızla çoğalmasını ve gelişmesini kendi devamı için büyük bir tehdit olarak görmüş ve bu partilerin faaliyetlerini durdurma kararı almıştır. Bu çerçevede diğer partiler gibi Halk Partisi de devlet tarafından kapatılmış ve önde gelenlerini de hapse atılmıştır¹²⁴.

2.1.3. Hizb-i Demokratik-i Halk Afganistan (Demokratik Halk Partisi)

Nur Muhammed Teraki, 1953'te *Dar'ül-tercüme-yi Nur* adı ile bir tercüme bürosu açar. 1954 yılında Rusya'ya yolculuk yaparak orada bir kitap basarve bu kitapta Marksist ideolojisini basit bir dil ile anlatır. Teraki'nin bu kitabı özellikle sol eğilimdeki gençler arasında büyük bir yankı uyandırır. Bu nedenle birtakım gençler Nur Muhammed Teraki'nin etrafında toplanmaya başlamıştır¹²⁵.

1965 yılında bu Parti ilk kongresini gizli bir şekilde Nur Muhammed Teraki'nin evine yapılır. Bu Kongrede 29 kişi davet edilmişti ama 27 kişi katıldı. Parti tarafından 2 Nisan 1966'da bir bildiri çıkarmaya yönelik karar alınmış. Nur Muhammed Teraki ve ona yakın olanlar söz konusu gazetenin *Halk* adını ve manşetlerinin de kırmızı rengi kullanmasından yanayken, Babrak Karmel ile birlikte bir grup ise bu fikre karşıydı. Uzun tartışmalar sonunda Nur Muhammed Teraki'nin fikirleri kabul olunmuş. 10 Nisan 1966'da *Halk* gazetesi yayınlamaya başlamış. Nur Muhammed Teraki ve Babrak Karmel arasındaki yayına devam eden gazete konusunda fikri ayrılıklar 1967'de Demokratik Halk Parti'nin, ikiye bölünmesine sebep olmuştur¹²⁶.

1968'de Karmel Fraksiyonu *Perçem (Bayrak)* adını taşıyan bir gazete çıkardı. Bundan sonra Afganistan halkı arasında Nur Muhammed Taraki versiyonu *Halki* adı ile tanınmaya başlanırken, Babrak Karmel versiyonu da *Perçemi* adı ile bilinmeye

¹²³ Mir Gulam Muhammed Gubar, **Afganistan Der Mesir Tarih**, 6. Baskı, İntişarat Cumhuri, Tahran, 1388 h ş, ss. 1135-1136.
¹²⁴ a.g.e., s. 1136

¹²⁵ Merhum Muhammed İbrahim Ata-i, **Nigah Muhtasare Ba Tarih Maaser Afganistan**, İntişarat Meyvand 1384 h ş, s. 415-416.

¹²⁶ Sayid Muhammed Ali Rezvani, Muhammed Takâ Munakib-i, **Danış Name-i Tarih-i Afganistan**, Matba-i Belh, Belh, 1388 h ş, s.129.

başlanmış. Parti Nisan 1978 yılında birleşerek Devud Han'nın devletine karşı darbe vurarak indirir. Nur Muhammed Teraki yerine geçer¹²⁷.

2.1.4. Hizb-i Demokratik-i Navin (Yeni Demokratik Partisi)

Daha önce Halk Partisi'nin kurucu üyelerinden biri olan ve bu partinin lideri Abdurrahman Mahmudi'nin kardeşi Abdurrahim Mahmudi, 1964'te birtakım aydın gençleri etrafına toplayarak *Hizb-i Demokratik-i Navin* (Yeni Demokratik Parti) isminde yeni bir hareket başlatmıştır¹²⁸.

1967'de yapılan ilk kongresinde partinin adı *Sazman-i Cevanan-i Mutarakki* (Gelişmiş Gençler Partisi) olarak değiştirilmiş ve aynı zamanda partinin yayın organı olarak *Şule-yi Cavid* isminde bir gazete çıkarılması kararı alınmıştır. Öte yandan parti liderliğine Abdurrahim Mahmudi yerine Muhammed Osman Landay getirilmiştir. Bu arada partinin adı *Sazman-i Cevanan-i Mutarakki* olmasına rağmen, halk arasında ise partinin yayın organı olan *Şule-yi Cavid* veya kısaca Şuleyi adı ile tanınmaktadır¹²⁹.

Demokrasi döneminde, Afganistan'daki komünist partiler ya Sovyet Birliği'nin çizgisini ya da Çin Cumhuriyeti'nin çizgisini takip ederdi. Bu iki ülke birbirlerine karşı ve zıt bir şekilde doğmuşlardı bundan dolayı bu partiler de birbirine zıt ve her zaman toplumda kargaşalara sebep oldular. Bu partiye göre, sosyalist dışı bütün topluluklar ve sistemler bir arada yaşayamazdı ve krallığı da silah aracılığıyla çökertmek isterdi. Demokratik Halk Partisi'nin Perçem kolunu devlet yani kral tarafından desteklenmesiyle suçlardı¹³⁰.

Bunlar orduda nüfus ederek taraftarlar buldu. Bu parti de diğer komünist (Halk ve Perçem) partileri gibi halk arasında materyalist düşüncelerinden dolayı pek beğenilmeyerek şöhret edinmedi. Çünkü insanların inançlarına uyumsuzdu. Daha sonra partinin üyeleri cumhuriyetin ilânından sonra cumhurbaşkanı Davut Han fermanı ile yakalanmış ve geri de kalan zamanlarda da kendi taktiklerini değiştirerek

¹²⁷ a.g.e., s. 130.

¹²⁸ Mohammad Aleem Saaie, "Afganistan'da Siyasi Partiler Tarihçesi", **Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi**, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana bilim Dalı, Isparta – 2009, s. 72.

¹²⁹ a.g.e., s. 72.

¹³⁰ Keşkeki, a.g.e., s.153.

Müslümanlar arasında “inançlı Müslüman ve mücahit” gibi isimlerle tekrar başkaldırmaya başladı¹³¹.

2.1.5. Hizb-i Afgan Millet (Afgan Millet Partisi)

Afgan Millet Partisi, sosyal demokrat topluluğuyla da anılırdı. Bu parti, Pakistan’ın bazı yerlerini, İran ve Rusya’yı kendi toprakları olarak iddia ederdi. Çıkarıdıkları gazetelerinin en başında Afganistan’ın haritasını yerleştirerek “biz büyük Afganistan’ı geri isteriz” sözlerini yayınladı¹³². Esas olarak Peştun milliyetçiliği, Pakistan ile Afganistan Peştunları’nın birleşerek *Büyük Peştunistan* ideali üzerine kurulan bu grup, daha çok birtakım Peştun kökenli aydınlar tarafından desteklenmiştir.¹³³

Yayın organlarının ismi de *Afgan Millet’tir*¹³⁴. Bu parti, o dönemlerde etnik milliyetçilik ve Afganistan halkı arasında ayrımcılık yapmakla suçlanmaktaydı. Bu da söz konusu partiyi halk desteğinden mahrum bırakmıştı. Dolayısıyla taraftarı da az sayıda Peştun milliyetçileri ile sınırlı kalarak aşağıdaki gruplara ayrılmıştı¹³⁵. *Hizb-i Milli ve Mutarakki-yi, Afgan Millet, Millet, Afgan Millet ve Afgan Sosyal Demokrat* hareketleridir. Daha sonraları bu grupların üyelerinden büyükbir kısmı ülkeyi terk ederek farklı ülkelere sığınmışlardır. Afganistan’da Taliban yönetiminin yıkılması ile söz konusu partinin aynı isimde (*Hizb-i Afgan Sosyal Demokrat – Afgan Millet*), ama, farklı bir siyasi program ve tüzükle karşımıza çıkması dikkat çekmektedir¹³⁶.

2.1.6. Hizb-i Setam Milli (Mili Baskı Partisi)

Bu parti milliyetçi bir partiydi ve Muhammet Taher Bادهşi tarafından yönetiliyordu. Bادهşi önceden komünist partisinin üyesiydi. Ancak oradan ayrıldıktan sonra bu partinin liderliğini üstlendi. Partinin iddiası “Peştunler’in başka ırklara karşı üstünlüğü ve diğer azınlıklara özellikle de Özbek, Türkmen ve Tacik’lerin hakkını iktidardan vermemeleri ve böylece iktidarı sadece kendi

¹³¹ Derih, a.g.e.,s. 486.

¹³² Keşkeki, a.g.e., s. 154.

¹³³ Saai, a.g.e. s. 73.

¹³⁴ Derih, a.g.e., s. 492

¹³⁵ Saai, a.g.e., s. 74.

¹³⁶ a.g.e., s. 74.

milletinin inhisarına alınmalarıydı". Bu parti kendisine has bir yayın organı kuramayı varlığını da pek fazla süremedi¹³⁷.

2.2. İslâmcı Partiler

2.2.1. Cevanan-i Müslüman (Müslüman Gençler)

Bu parti Mısır'da eğitim gören Gulam Muhammed Niyazi tarafından 1967'de kurulmuştur. Az bir zaman diliminde birçok taraftar toplamış. Söz konusu grubun icra kurulunu oluşturan kişiler, Seyfeddin Nasratyar, Profesör Gulam Rabbani Atış, Profesör Gül Muhammed, Profesör Gulam Habib, Profesör Burhaneddin Rabbani, Abdulkadir Tavana, Seyid Abdurrahman, Doktor Muhammed Ömer ve Hoca Mahfuz Mansur gibi üniversite hocalarından oluşmaktaydı¹³⁸.

Bu grubu oluşturan kişilerin çoğu Mısır'da eğitim görüp Kabil Üniversitesi hocalarından oluşmaktadır. Bunlar çoğu zaman Mısır'daki Müslüman Kardeşler hareketinin liderleri ve Muhammed Kutup'lar ile Mevdudi'nin kitapları ve makalelerini Farsçaya çevirerek ve bazen da kendileri kısa yazılar yazarak gençler arasına dağıtmak sureti ile kendi propagandalarını yürütmektedirler¹³⁹.

Cevanan-i Müselman-i Afganistan hareketi de bu grubun gençlik kolunu oluşturmaktaydı. Fakat yine de bu gençlerin faaliyetlerine üniversite hocaları gözlemleyerek bunları devlete karşı örgütlenmekteydi. Bu çerçevede, gençlik kolunu oluşturan bu grubun liderliğini 1972'ye kadar Abdurrahim Niyazi, (Profesör Gulam Muhammed Niyazi'nin kardeşi) ve 1972'den sonra Profesör Burhaneddin Rabbani yapmaktaydı. 1972'de yapılan gizli kongrede, Burhaneddin Rabbani başkan, Seyyaf başkan yardımcısı, Gülbeddin Hikmetyar sekreter (Hikmetyar 1975'ten sonra askeri sevkîyat sorumlusu olarak tayin edilmişti) ve Abdulkadir Tavana kültür sorumlusu olarak seçilmiş. Bu grup, önceleri Kabil'de ve daha sonraları da tüm ülkede hükümet karşıtı yazılar dağıtarak ve zaman zaman da protesto gösterileri ile açık bir şekilde faaliyetlerine devam etmişlerdir¹⁴⁰.

¹³⁷ Niyazi Omidvar, **Awamel ve Kodata-i Haft Sewer 1357**, Naşarat Vafa, Kabil, 1368h ş, s. 37.

¹³⁸ Mahdi Dua Gu, **Ruydadha-i Panc Dehe-i Ehir Der Afganistan**, İntişarat El Azher, 1384 h ş, s. 154.

¹³⁹ a.g.e., s. 154.

¹⁴⁰ a.g.e., s. 155.

Davud Han, ilk cumhuriyeti kuran bunları hükümetin yoğun bir baskısı altında alınmış ve liderlerinden birçoğu yakalanarak hapse atılmış Müceddedi ve Hikmetyar gibi. Fakat gençlik kolunu oluşturan kişilerin Pakistan'a Deoben Medresesine kaçtıkları ve orada faaliyetlerini sürdürdükleri bilinmektedir. Bunların belli amaçları, hükümet idaresinin İslâm usulüne göre düzenlenmesi ve şeriat hâkimiyeti çerçevesinde belirlenmekteydi¹⁴¹. Kısa bir süre içerisinde etnik ve bölge farklılıkları bağlamında birçok cepheye ayrılmışlardır.

2.2.2. Hizb-i İttihad Milli (Milli Birlik Partisi)

Bu dönemlerde başlayan sol – sağ kavgaları esnasında, Kral Zahir Şah'ın sarayı içerisinde yaşayan şair ve yazar olan Muhmmmed Halil'i liderliğinde yeni bir İslâmi hareketin başlaması dikkat çekmektedir¹⁴².

1966'da birtakım yazarları kendi etrafına toplayarak *İttihad Milli* adı ile yeni bir parti kurmuştur. Tamamen İslâmi bir eğilim içerisinde olan bu örgüt, başlangıçta gerek teşkilât bakımından, gerekse maddi imkân bakımından diğer İslâmi oluşumlardan daha güçlüydü. Ayrıca, diğer örgütler arasında zaman zaman birtakım etnik tartışmalar yaşanırken, bu örgüt üyeleri etnik meseleleri hiç gündeme getirmemekteydi. Öte yandan, İslâmi örgütler, özellikle Mısır'daki Müslüman Kardeşler hareketi ile olan bağlantıları dikkat çekerken, *Cebhe-yi Milli* örgütünün dış bağlantısı olmadığı bilinmektedir. Cebhe-yi Milli örgütünün yayın organı olarak yayınlanan *Vahdet* isiminde bir gazetesi de bulunmaktaydı. Bu nedenle bazı araştırmacılar bu örgüte *Vahdet* adını vermektedirler¹⁴³.

Yeni katılanlara özel olarak yarı karanlık bir odaya götürerek orada hazır halde bulunan ve üzerinde Kur'an-ı Kerim olan bir ok altından geçirerek hem Kur'an-ı Kerim'e hem de kralla ve anayasaya da vefa sözlerini yerine getirirdi¹⁴⁴. Partinin bu tür kanunsuzca hareketinden kral haberi yokmuşçasına halka karşı davranırdı¹⁴⁵.

1966'da yapılan 12. parlamento seçimlerinde, ülkedeki sol partilerden Babrak Karmel başta olmak üzere, birçok sol eğilimli milletvekili parlamentoya girerken,

¹⁴¹ a.g.e., s. 155.

¹⁴² Saai , a.g.e., s. 78.

¹⁴³ a.g.e., s. 78.

¹⁴⁴ Derih, a.g.e.,s. 494.

¹⁴⁵ Keşki, a.g.e.,s 155.

Cebhe-yi Milli lideri Halilullah Halil'i de, devletin engellemesine rağmen Kabil'den milletvekili olarak seçilmişti. Bu da söz konusu örgüte büyük bir prestij kazandırmıştır. Bu nedenle kralla yakın olan Maliye Bakanı Raştıya ve Başbakan Muhammed Yusuf tarafından, Halil'i saltanat için büyük bir tehdit olarak düşünülmüş ve bir süre sonra elçi olarak Irak'a gönderilmiştir. Bu nedenle parti de siyasi arenadan kaybolmuştur. Bu partinin üyeleri daha sonra Pakistan'da mülteci olarak bulunmuş ve sonrasında cemiyet İslami Afganistan partisine katılmıştır¹⁴⁶.

2.3. Merkez Partiler

2.3.1. Hizb-i Vatan (Vatan Partisi)

Bu Parti tarihçi, akademisyen Gulam Muhammed Gubar başkanlığında 1950' yılında, Zahir Şah'ın Krallığı'nın ilk döneminde Kabil'i merkez tutarak oluştu. Bu parti üyelerin çoğu memurlar, eğitim görenlerdi. 1951 yılında ilk yayınları "*Vatan*" gazetesiydi. Gubar, yazarı ve gazetenin yayın müdürü ise Ali Ahmed Huruştı. İnsanların özellikle çiftçilerin durumları günden güne kötüye gidiyordu onların daha verimli çalışmaları için devletin dikkatini çekerek. Gubar bir yazısında "Milletimizi iç ve dış güçlere karşı savunan, bağımsızlığımızı temin edilebilen, hukuk, demokratik bir ülkenin peşindeyiz." Babrak Karmal bu partinin gerçek üyesi olmadığı halde bunların protestolarına katılarak kendini halka tanıttırdı¹⁴⁷.

Partinin genel maksatları:

- 1- Birlik ve beraberliği sağlamak,
- 2- İnsanların hak ve hukukuna tedbirli davranmak,
- 3- Devlet idarelerinden fesadı ve yolsuzluğu yok etmek,
- 4- Vatandaşların kullanabilen düzgün, eşit ve erkek kadın demeden bir eğitim seviyesi,
- 5- Herhangi bir ırkçılık hareketlerine müsaide etmemek,
- 6- Dünya barışını sağlamak için alınan uluslararası kararlara saygı göstermek

¹⁴⁶Sayed Hanan Yusofi "*Afganistan'da Siyasi Partiler (1990-2010)*", **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Edirne- 2013, s.85.

¹⁴⁷Tenin, a.g.e, s. 84-85.

7- Halkın sosyal değerlerine ve inançlarına saygılı olmak¹⁴⁸.

Parti, Kabil’de resmen faaliyete başlar başlamaz kısa bir süre içerisinde özellikle aydın kitle arasında hızla gelişmeye başlamıştır. Ancak bir süre sonra kendi aralarında mezhep ayrılığına girerek bölünmüştür. 1952’de bu partinin faaliyetleri durdurulmuş ve içinde her iki fraksiyonun liderleri Mir Gulam Muahammed Gubar ve Server Coya’nın da bulunduğu önde gelen simaları devlet tarafından hapse atılmıştır. Daha sonra hapisten çıkan Hizb-i Vatan üyelerinin hiçbir siyasi faaliyete karışmadıkları bilinmektedir¹⁴⁹.

2.3.2.Hizb-i Demokrat Müterakki (İlerici Demokratik Partisi)

Kral Zahir Şah, önceden Haşim Meyvandval’a parti kurma yetkisini vermişti. Fakat o zamanlarda bu işi beceremedi ancak 1966 yılında başbakanlığa gelince bu partiyi kurdu ve “*Masavat*” gazetesi partinin resmi bir yayın organı olarak 1966 yılının Mart ayında yayına başladı¹⁵⁰.

1968 tarihinde bu parti tamamen tek kişi tarafından idare edilmekteydi. Bu partide dikkat çeken noktalardan biri de, Haşim Mayvandval’ın kendisinin komünist karşıtı olmasına rağmen, parti tüzüğünde sosyal adaletin ve sınıf eşitliği gibi unsurların sıkça vurgulanmasıdır. Araştırmacılar bunun sebebini, bu dönemlerde hızla güçlenen sosyalistlerin desteğini çekmek olduğunu söylemektedirler. Bu dönemlerde siyasette faal bir şekilde rol alan Muhammed Sıddik Farhang şöyle demektedir: “*Daha önce Haşim Mayvandval sosyalist eğilimlere tamamen karşıydı, ancak kendisi parti kurunca nedense sosyalizm yükünü kaldıranlardan oldu. Bununla sosyalistlerin dikkatini çekmek istiyordu. Ancak bu sloganı ters tepmeye başladı. Çünkü bundan daha önce kurulan sosyalist partiler bunun bu sloganını bir tür aldatma olduğunu tüm sosyalist dünyaya yaymaya başlamışlardı. Bu da Haşim Mayvandval’ın siyasi hayatının bitmesine neden oldu*¹⁵¹. Haşim Mayvandval başbakanlık görevinden ayrıldıktan sonra bazı üyeleri de partiyi terk etti. Ama Haşim Meyvandval partiyi terk etmeyerek krala karşı bir tutum sergiledi. Sonraki

¹⁴⁸Basir Ahmed Devlet Abadi, Sinas Namy-i Ehزاب ve Ciryanat-i Siyasi Afganistan, Kum 1992, s. 227.

¹⁴⁹Gubar, a.g.e., s. 1126.

¹⁵⁰Darih, a.g.e., s. 493.

¹⁵¹Saai , a.g.e., s. 85.

zamanlarda, Haşim Mayvandaval 1973 yılında Davut Han döneminde komünistlerin perçem fraksiyonu tarafından önce hepse atıldı daha sonra öldürüldü¹⁵².

2.4. Hukuki Açıdan Dönemin Değerlendirilmesi

Kral Nadir Şah'ın ölümü üzerinden iktidara gelen Kral Zahir Şah, otuz yıllık sözde kral olarak kaldı fakat iktidar ilk olarak büyük amcası olan Haşim Han'ın elindeydi ki on yıllık iktidarı boyunca, insanlar hak ve hürriyeti açısından zararlar gördü. Rüşvet, idari fesat, fakirlik ve hukuksuzluk en üst seviyeye ulaşmıştı. 1937 yılında ırkçılığından dolayı bir kanun çıkardı ve Peştunca'yı¹⁵³ ülkenin resmi ve milli dili yaptı. Devlet memurlarının üç yıla kadar Peştunca'yı öğrenmelerini, konuşma ve yazışmalarında da kullanmalarını zorunlu hale getirdi. Buna binaen okulların, sokakların ve hatta özel şirketlerin isimleri Peştunca'ya çevirildi¹⁵⁴. Kendi ırkından olmayan milletlere hoş bir şekilde bakmazdı. Madeni bulunan, ekonomik şartları uygun, suyu bol olan yerlere sakinlerini oradan göç ettirerek Peştunları yerleştirdi Peştunca dilini okullarda okutulmasını zorunlu hale getirdi ve bu dönemi özetlersek: İnsanlar her türlü haksızlığa maruz kalmıştır.

İnsanlar çaresizce bir haldeyken Kral Zahir Şah'ın ikinci amcası olan Şah Mahmut ülkenin başına geçer ve insanların bu durumunu görünce geçici ve sözde ufak tefek işler yapmaya çalışır. Az da olsa siyasi akımların kendi himayesi altında işlerini sürdürmesine izin verir. Hak ve hukuk gözünde en önemli faktör ise, ülkede yaşayan herkese karşı eşit davranmaları gerekirken fakat diğerlerinin yaptığı gibi kendi kabileci ve Peştunvali zihniyetine¹⁵⁵ uygun olarak ülkeyi yönetmeye çalıştı ki beraberinde bir sürü kötülükleri bu halka uyguladı.

Kral ailesinin isteği üzerine amcasının oğlu, Davut Han yönetimin başına gelenek kadar toplumun gözünde kadınlar bir eşya gibi para karşısında satın alınır ve satılırdı. Evden dışarı çıkamazdı ve sadece evde bütün hayatını sürdürürdü. Öğrenme hakları ve erkeklerle beraber çalışma hakları yoktu. Fakat Davut Han, Kral

¹⁵² Keşki, a.g.e., s. 155.

¹⁵³ *Afganca, Paştuca* ve *Pahtuca* olarak da bilinen, Afganistan'da ve Pakistan'ın batı kesiminde yaşayan Peştunların konuştuğu dil. Hint-Avrupa dillerinin Hint-iran dilleri öbeğine bağlıdır. 38 harfli bir alfabesi vardır. Bazı sesler Sankiritçe'de de bulunur.

¹⁵⁴ Dr. Sait Ali Musavi, a.g.e., s. 29.

¹⁵⁵ Her şeye kapalı, özgürlük ve demokrasiye inanmayan bir zihniyet türü barız Örneği ise Taliban zihniyeti.

Emanullah Han'dan sonra kadınlara her türlü haklarını tanıdı. Kadın öğrenme ve dışarı çıkma, seçme ve seçilme haklarına sahip oldu. Ancak fesada ve işsizliğe son veremedi. Kendi isteği ve kararıyla ülkeyi yönetmeye çalıştı. Uluslararası ülkeler hukukuna boyun eğmeyerek Pakistan'la sınır çatışmasına devam etti ve komşuluk ilişkileri hiç gelişmedi.

Sonunda, Kral Zahir Şah on yılla kadar iktidarı kendi tekelinde tutmaya çalıştı ve bu dönemi anayasa dönemi ya da meşrutiyet dönemi olarak adlandırdı. Bu dönemin anayasasına bakacak olursak, diyebiliriz ki düzelttiği ve onayladığı anayasada insanların hak ve özgürlüklerine, inanç ve mezhep serbestliğine, Şiiler'in ve ülkede yaşayan diğer azınlıklarının hakkı konusunda açıklık getirmemiş ve sadece kâğıt üzerinde yazılı kalarak yürürlüğe girmemiştir. Bu on yıl zarfında beş başbakan kral ailesinin isteği üzerinde yönetime gelmiştir ve gelen başbakanların her biri kral ailesinin hizmetçisi niteliğinde olmuştur. Demokrasi ve özgürlük diye insanları kandırmışlardır. Bir taraftan ülkede güvensizlik sürerken diğer bir taraftan ise parlamento ve meclislerde konuşulacak, tartışılacak tek konu dil konusuydu. Rüşvet normal hale gelmişti. Örneğin, Haşim Mayvandval döneminde meclisten oy alabilmek için açıkça vekillere rüşvet teklifi yapardı. İnsanların can güvenliği yoktu. Onların tedbirsizliklerinden dolayı kıtlıklarda binlerce insan ve hayvan hayatını kaybetti ve halk kendi çocuklarına bakamaz hale gelerek onları soğuklardan kurtarabilmek için pazar ve çarşılarında sattılar ve gereken tedbirleri zamanında sağlayamadılar. Çünkü kral ve ailesinin müdahaleleri sonucunda işi, işin ehline teslim edemediler ayrıca özgür insanların hakkı olarak sayılan protestoları kanlı bir şekilde bastırmaya çalıştılar. Kendi başarısız politikalarının sonucunda, binlerce masum insanların ölümüne neden oldular.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

CUMHURİYETİN KURULUŞU (1973-1978)

3.1. Darbeye Giden Nedenler

17 Temmuz 1973 tarihinde sabah saatlerinde, Kabil radyosu askeri ve nizami melodileri yayınlayarak halkı Davut Han'ın konuşmasına davet etti: “*Değerli vatandaşlarım! Şunu da herkese beyan ediyorum ki, bundan sonra bu rejim ve nizam sona erdi. Yerine İslam'ın hakiki yüzüyle uyumlu olan “cumhuriyet rejimi” geçmiştir*”. Böylece Afganistan'ın tarihinde yeni bir sayfa açılmış oldu ve kırk yıllık krallığıyla bilenen Kral Zahir Şah'ı kısa bir süre içinde kendi ailesinden (eniştesi ve kuzeni olan) Davut Han'la kansız bir darbeyle indirerek krallık sistemine son verdi¹⁵⁶.

Cumhuriyetin kuruluşuyla oluşan ilk kabinede Demokratik Halk Partisinin Komünist Perçem kanadının aktif bir biçimde rol alması, vatandaş nezdinde darbenin yapılışıyla ilgili bir takım soruların sorulmasına neden olmuştur. Örneğin Darbeyi Davut Han bağımsız olarak mı gerçekleştirdi yoksa Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin aracılığıyla mı gerçekleştirdi? Eğer darbeyi Davut Han kendisi gerçekleştirdiyse komünist partiden olanların yönetimde ne işi vardı? Davut Han'ın bir milliyetçi ve bir Müslüman olarak bunlarla işbirliği içinde olması uygun muydu? SSCB, krallığı çökertebilmesi için neden hemen rejim değişikliği kararı aldı? Neden SSCB Davut Han'ı bu darbenin başı ve rehberi olarak seçti? Davut Han bu darbeyi nasıl komünistlerin kararı altında kabul etti? Darbe nasıl bu kadar hızlı ve kansız bir şekilde gerçekleşti? Kralın önceden darbenin gerçekleşeceğiyle ilgili haberi var mıydı? Ve darbenin gerçekleşmesine kadar bu sorulara cevap arayacağız¹⁵⁷.

Darbe hangi nedenlerden dolayı gerçekleşti? Davut Han, nedenini şöyle belirtti: “Ülkenin dört bir yanındaki vatanseverler, ülkenin bu vahim durumuna her

¹⁵⁶ Abdullah Kazim, “*Kotada-i 26 Saratan 1352 Sokut Saltanat ve İlan Cumhuriyet*”, **Afghan German Online**, 2007, s.1.

¹⁵⁷ a.g.e., s. 2.

gün şahit oluyorlardı ve gelecekleri için tedirginlerdi. Bunların arasından özellikle de ordudakiler bu durumu daha çok yaşıyorlardı ve devlet adamları belki bir gün bu durumun iyileşmesine çabalar diye umuluyordu. Fakat sonuç olarak bu beklentileri faydasız çıkararak ıslah olunamaz hale gelmişti¹⁵⁸. Diğer bir görüşe göre: Davut Han, Kral Zahir Şah'ın çocukları arasından yerine geçecek ehliyetli biri olmamasından ve er ya da geç bu darbe SSCB tarafından ya da Abdul Vali Han'ın tarafından gerçekleşeceğini düşünüyordu. Rejimi değiştirmek isterdi ama tek başına gücü yetmiyordu. Çünkü başbakanlığından on yıl geçmişti ve eskisi gibi orduda nüfusu yoktu. Bu nedenle Demokratik Halk Partisi'nin Perçem kanadıyla bu darbeyi gerçekleştirdi¹⁵⁹.

Davut Han öyle bir zamanda darbeyi gerçekleştirdi ki Kral Zahir Şah tam o sırada İtalya'nın Nopel şehrinde eğlenceyle meşguldü. Bazıları bu darbenin aile içi bir uzlaşma sonucu olduğunu düşünüyorlardı. Ama Kral Zahir Şah darbeyi, "Benim düşünmediğim kişiler tarafından gerçekleşti. Benim hatırladığım kadarıyla bizim aramızda ülkeyi bu duruma getirecek bir şey geçmedi. Benim yokluğumda kimsenin inanmadığı bir kişi tarafından bu darbe gerçekleşti" diye açıkladı¹⁶⁰. Diğer bir görüşe göre, Kral, Temmuz ayının ikinci yarısında yani 1973 darbesinin bir gün öncesinde gözünün hastalığından dolayı İngiltere'ye bulunan her zamanki doktorunun yanına gider. Birkaç gün sonra Davut Han'ın kardeşi olan Naim Han ABD'ye ve diğer ülkelere gider dönüşte kralı ziyaret etmek için İngiltere'deki otele gider. Otelde kralla birden bire karşılaşması herkesi şaşırtır ve bir odada yaklaşık iki saat özel görüşme yapar¹⁶¹.

Bu olayı, kralın yirmi üç kere yaptığı iç ve dış yolculuklarında eşlik eden ve kralın yaklaşık on yıl hizmetinde bulunan Dr. Nacm 1999 yılında Kaliforniya Eyaleti'ndeki radyoda şöyle açıkladı: "Kralın gözünde birdenbire bir ağrı bulundu. Karezmir'de voleybol esnasında gözünden kan akmaya başladı. Kabil'deki Nur Sadam Hastanesi'nin doktorları o kadar ciddi ve acil bulmadı. Fakat ailemiz ve ben

¹⁵⁸ Tenin, a.g.e., s. 172.

¹⁵⁹ Ehsanullah Mayar, "Sokot Nizam Şahi ve Mavkuyf Aharin Padişah Afganistan Kodata-i 26 Saratan, Nohistin Mihr Do Meno", Vircinya, 2012, s. 5.

¹⁶⁰ a.g.e., s. 6.

¹⁶¹ Kazim, a.g.m., s. 3.

acilen yurtdışına gitmelerini söyledik. Kralın İngiltere’de özel doktoruyla da görüşme gerçekleşmemiştir¹⁶².”

Dr. Nacm, Naim Han ile kralın oteldeki görüşmeleri hakkında şöyle der: “Kral tedavi için oteldeydi. Birden bire kimsenin önceden haberi olmadan Naim Han gelir. Fakat Naim Han kendini tedavi etmek için gelmemiştir. ABD ve SSCB ziyaretinden sonra dönüşte İngiltere’ye uğramıştı. Birden bire gelmesiyle hepimizi bir şaşkınlık içinde bıraktı. Kralla birlikte odada bulunan Abdul Vali’nin odayı terk etmesini istemiştir. Yaklaşık iki saat süren bir görüşme gerçekleştirdi. Fakat bu görüşmenin içeriğinden kimsenin haberi olmadı.” Sonra kralın muayenesi dört gün sürdü ve Abdul Veli’yle Kabil’e döndüler¹⁶³.

Şimdi Dr. Nacm, Naim Han’ın birden bire gelmesi ve iki saat süren görüşmesini şöyle dile getirdi: “Naim Han bu günlerde komünistlerin rejime karşı darbe gerçekleştireceğini ve Davut Han’dan da bunun üstlenmesini istemiştir. Davut Han da bir tür tereddüt ve şaşkınlık içinde ne yapacağını bilmiyordu ve şöyle de demiştir: “Eğer sen bu darbeyi gerçekleştirmezsen yani öncülük yapmazsan biz zaten kendimiz gerçekleştireceğiz. Davut Han’a göre bu hassas durumda ülkeyi yalnız bırakırsa onların ellerine düşecek ve ülkeyi darmadağın olacağı anlamına gelmekteydi. O zaman hem ülke ve hem de saltanat berbat olacaktı.” Bu durumda kralın çaresizce, Naim Han’a verdiği cevabı “evet” olmuştu¹⁶⁴.

Bu olayın daha iyi anlaşılması için Hasan Şark’ın¹⁶⁵ şu yazısına bakalım. “Kral beklenilmedik bir göz hastalığıyla Avrupa’ya gider ve Davut Han da şöyle der: ‘O’nun (Kralın) gıyabından yani arkasından darbe gerçekleştirmeyeceğim zira bu hareket akıllıca değil ve erkekliğime sığmıyor.’ Devamında şöyle yazıyor: “Bir gün sonra komünist partisinden birkaç lideri yanıma gelerek şöyle dedi: “Eğer Davut Han bize katılmazsa biz bu işi yapacağız” dediler ve katılmamı istediler. Bunu Davut Han’la paylaştım ve bu karar parti büyüklerinin kararıydı. Bu nedenle eğer kimsenin haberi olursa bundan dolayı hepimizi öldürecekler. Davut Han’da benim de

¹⁶² a.g.m. s., 3.

¹⁶³ a.g.m. s., 4.

¹⁶⁴ a.g.m. s., 4.

¹⁶⁵ Hasan Şark, Davut han’ın ilk dönemlerinde en samimi arkadaşıydı. Ama daha sonra (ADHP)’nin Parçam fraksiyonuyla gizli bir işbirliği içinde olduğu açığa çıkar.

katılacağı olumlu bir şekilde karşıladı. 26 Temmuz saat 1.30'da ordu harekete geçti¹⁶⁶.

Ülkenin bu gergin durumu elbette ki kötüydü. Ama bu durumlar gerçekten rejimin (krallığın) sonu muydu? Ülke siyasi bir değişime ihtiyaç duyuyor muydu? Altmışlı yıllarda ebetteki ülke gergin ve düzensiz bir duruma sahipti. Ama bu tür durumlar gerçekten krallığın sonu anlamına mı geliyordu? Bazıları bu görüşe inanmıyorlardı. Bunların arasından Sait Kasım Rişti'ya bunun nedenini bölgedeki ülkelerin rekabeti ve büyük güç oyunları olarak tanımladı ve ona göre: “Bu durum krallığın üstesinden gelinmeyecek bir durum değildi. Son zamanlarda özellikle de Şefik dönemindeki ilerlemeler böyle devam etseydi belki de ülke bu gergin durumdan çıkabilirdi. Şefik daha çok Batıya ve ABD'ye meyilli biriydi ve SSCB'nin yirmi yıllık değişik yatırımlarını alt üst etmişti. Fakat iç ve dış müdahaleler, ülkenin bu olumlu gidişatını hazmedemeyerek kendi hedeflerine ulaşabilmek için hemen harekete geçti ve rejime son verdi¹⁶⁷.”

Diğer bir görüşe göre bu darbe, SSCB'nin Afganistan'da ve diğer bölgedeki ülkelere nüfus etmesi için gerçekleştirmiştir. Bunun sebebini, tarih ve sosyal bilimler araştırmacısı olan Sait Taib şöyle açıklar: “Bölgedeki ülkelerin büyük güç oyunları ve rekabetinde sıcak sulara ulaşma amaçları yoktu. Ama son araştırmalarında şöyle bir açıklık geldi: SSCB'nin kendi askerlerini bilgilendirme aracılığıyla (GRU)¹⁶⁸ tarafından Davut Han'ın darbesine önemli bir etki yapmış ayrıca (GRU) 1964 yılında SSCB'de eğitim gören askerlerini Davut Han'ın cumhuriyetine yer verme zeminini hazırlamıştır¹⁶⁹.”

SSCB bu darbeye kendilerinin her türlü müdahalelerini reddetmiştir. Rusya'nın Dışişleri Bakanlığı'na bağlı ve uluslararası ilişkiler enstitüsü öğretmeni Vilademir Basov bu darbe hakkında şöyle demiştir: “SSCB'nin ne krallığın çökmesinde ne de Davut Han'ın ortadan kaldırılmasında etkisi vardı. Darbeyi gerçekleştiren Davut Han'dı. Ancak bizim dolaylı bir şekilde rolümüz vardı. O da

¹⁶⁶ Kazim, a.g.m., s. 3-4,

¹⁶⁷ Tenin, a.g.e., s. 172.

¹⁶⁸ GRU: Rusya Federasyonu Silahlı Kuvvetler Genelkurmayına bağlı askeri istihbarat teşkilatıdır. Daha öncesinde Sovyetler Birliği'nde Kızıl Ordu'ya bağlıydı.

¹⁶⁹ Tenin, a.g.e., s. 173.

SSCB’de eğitim ve öğretim gören ve komünist bir inanca sahip olan askerler aracılığıyla olmuştur”¹⁷⁰.

Bu darbeye komünist askerler dışında bağımsız ve sol kesime bağlı olan Davut Han’ın kendi askeri de vardı. Fakat Davut Han nasıl bu askerleri (bağımsız askerleri) kendisine bağladı? Abdul Hamit Mutad, Temmuz darbesinde önemli bir yeri olan bu soruya şöyle cevap verir: Davut Han’ın ordudaki gizli şebekeleri olarak çalışan insanlar aracılığıyla tanıştım. Davut Han yeni bir rejim olan cumhuriyet rejimi için insanları davet ederdi. Davut Han’la her zaman yaptığımız görüşmelerde o iki noktaya olumsuz bakıyordu: Şefik aracılığıyla Hilment Vadisi anlaşmasının İran’la sona erdirilmesi ve Peştunistan meselesiydi. Ayrıca Dr. Zahir döneminde gerçekleşen kısıtlılarda tedbirsizce davranmalarından dolayı hükümetini suçlardı. Bir de her tarafta Rusya’da eğitim gören askerlerden şu sözleri duyardım: “ Bu ülkede bu kadar güvensizlik varken Rusya’da neden insanlar refah içinde yaşıyorlar” ayrıca komünist partisinin vekilleri tarafından parlamentoda ve çoğu yerde şu sözleri duyardım: “Bu devlette her türlü imkânlar varken neden insanlar fakirlikte yaşıyorlar. Neden imkânları değerlendirmiyorlar”¹⁷¹.

Komünist kesimlerin darbeye katılmaları ve yeni rejim taraftarı sloganlar atmaları şöyle bir soruyu aklımıza getirir: Perçem fraksiyonunun bu darbenin başarılı bir şekilde gerçekleşmesinin arkasında rolü var mıydı? Davut Han’ın yeğeni bu soruyu şöyle cevaplandırır: “Aynı soruyu ben de Davut Han’a sormuştum. Genel olarak insanlar bu darbenin Davut Han ve Demokratik Halk Partisi’nin gizli bir anlaşma sonucu gerçekleştirdiği inanışları var bu doğru mu yoksa yanlış mı? Davut Han da “Allah’ı şahit olarak söylüyorum ki komünist partisiyle ne gizli ve ne de açık bir anlaşmamız vardı” demişti¹⁷².

Davut Han’ın bu konuşması eğer doğruysa o zaman cumhuriyetin ilk kabinesi kurulduktan sonra kabinede bulunan on üç bakandan neden yedi tanesi Demokratik Halk Partisi’ne bağlıydı sorusu akıllara gelmektedir? Bu soruya eski ADHP başkanı Olan Kışmend şöyle cevap verir: Davut Han’la herhangi bir anlaşmamız yoktu ama düşünce yönünden bir uyum içerisindeydik. Ama daha sonraki ilişkilerimiz Davut

¹⁷⁰ a.g.e., ss. 173-174.

¹⁷¹ a.g.e., ss. 174-175.

¹⁷² a.g.e., s-175.

Han'ın cumhuriyetinde karşılıklı bir anlaşmadan ziyade bir resmi ilişki tarzındaydı¹⁷³.

Amanullah Derih, eserinde, Rusların himayesi altında olan Perçemilerin yeni rejimde bulunmalarının iki nedeninin olduğunu belirtiyor:

1- Davut Han Afganistan'ın geri kalmasından dolayı düşünceliydi ve ülkenin ilerlemesi için sosyalist ekonomi sistemini isterdi. Bir ara Davut Han özel sohbetinde “Afganistan'ı sosyalist bir ülke yapmak isterim fakat bu yolda hiçbir yabancı ideolojilerden ilham almam ve bizim sosyalizmimiz Afgan tabanlı ve İslami Sosyalizm olacaktır. Libya'daki Kazafi'nin bağımsız Libya Sosyalizmi gibi¹⁷⁴.”

2- Davut Han uluslararası dünya ülkelerinde kendi yerini belirlemek için ve diğer bir siyasi hedeflerine ulaşabilmek için Ruslara bağlı olan Demokratik Halk Partisi'nden bazılarını kendi hükümetinde yer verdi. Biraz güçlenince bunları satranç tahtası gibi birden yere çarpacaktı. Demokratik Halk Partisi de boş durmayarak Davut Han gibi bunlar da bu fırsattan faydalanarak siyasi işlerine devam ettiler ve önemli kişilerini orduda ve devletin yüksek makamlarında görevlendirmeye başladılar¹⁷⁵.

Peki, SSCB neden Davut Hanı seçti? Sait Abdullah Kazım şöyle der: “Davut Han halk arasında tanınmış ve askeri biriydi ve onun gerçek liderliği bu darbeyi başarılı kıldı. Oysa bizim askerler seksen kişiden fazla değildi. Ayrıca biz de şöyle bir inanç vardı “Eğer Kabil'i ele geçirebilseydik Davut Han'dan dolayı diğer şehirlere saldırmamız veya teslim olmaları gerekmezdi. Çünkü herkes ona karşı saygılıydı ve onu severdi¹⁷⁶.”

Davut Han SSCB'ye bağlı olan Demokratik Halk Partisi'nin ne liderlerini ne de politikalarına iyi bir gözle bakardı. Eski Demokratik Halk Partisi'nin başkanı olan Muhammed İsmail'e göre bu partinin Perçem fraksiyonunun lideri olan Babrak Karmal'dan ziyade normal bir üyesi olan Mir Akber Haybere ilgisi vardı. “Davut Han Hayberi bir milliyetçi olarak görürdü. Çünkü onunla Peştunistan meselesi için

¹⁷³ a.g.e., s-175.

¹⁷⁴ Derih, a.g.e., s. 546.

¹⁷⁵ a.g.e., s. 547-548.

¹⁷⁶ Şohret Nangaley, **Muhammed Zahir Şah**, Mevand Naşarat, Peşaver, 1992, s. 76

aynı görüşteydi. Davut Han'ın komünist kesimlere şöyle bir sözü vardı. “Marksizm ve diğer ideolojilerden önce milletini seveceksin daha sonra onları seveceksin¹⁷⁷.”

Davut Han'ın iletişimi diğer komünist partisine bağlı olan Halk kanadıyla arası iyi değildi. Davut Han'ın ilk başlarda samimi bir dostu ve cumhuriyetin başbakanı olan Hasan Şark bu ilişkiyi şöyle açıklar: “Komünist Partisi'ne bağlı olan Halk kanadının Lideri Taraki ve diğer arkadaşları yanıma gelerek onları Davut Han'la tanıştırmamı istediler. Onları tanıştırmak için onlarla beraber Davut Han'ın yanına gittik. Taraki'nin bazı soruları oldu. İlk sorusu: “Allah (c.c) ve İslam Dini hakkında sizin görüşünüz ne? Bu soru Davut Han'ın kulağına hiç hoş gelmeyerek dedi ki, ben Allah'a inanıyorum ve bir Müslüman'ım. İkinci bir sorusu ise: “ Allah'a iman etmeyenlerin hakkında görüşünüz nedir? Davut Han şöyle dedi: “Bu kişisel bir görüştür ve siyasi görüşmelerde söylenmemesi gerekir.” Taraki sözlerine şöyle devam etti: “Ben ve bizim partimiz sizden çok memnunuz çünkü siz SSCB'nin kapısını Afganistan'a açtınız.” Bu söz Davut Han'ı çok kızdırdı ve ona dedi ki: “Ben hiçbir zaman başka ülkelere ulusal faydam dışında kapımı açmadım ve açmayacağım. Şunu unutmayın ki, Afganistan'a yardım etmek isteyen her ülkeye Afganistan'ın kapısı her zaman açıktır” diyerek kızgın bir şekilde toplantıya son vererek oradan ayrıldı¹⁷⁸.

3.2. Darbe

16 Temmuz 1973 yılında Irak'ın Kabil'deki büyük elçiliği milli günü münasebetiyle bir ziyafet hazırladılar ki, hükümetin yüksek kademeli kişileri de orada bulunuyordu. Bu ziyafetin bitmesiyle aynı günde bazıları (Afganistan'ın savunma bakanı dâhil olmak üzere ABD'nin Kabil'deki elçisi) evinde askeri ataşesinin tanıtımı için toplanmıştı. Bir taraftan yeme içme ve eğlenceye devam ederken diğer bir taraftan ise darbeciler hazır halde bu fırsatı yakalamak için heyecanla bekliyordu ve herkes kendi görevini şöyle yerine getirmekle görevliydi¹⁷⁹.

¹⁷⁷ Tenin, a.g.e., 175.

¹⁷⁸ Şark, a.g.e., s. 64.

¹⁷⁹ Mir Muhammed Sıdik Ferhang, **Afganistan Der Penc Kern-i Ehir Ba Zemayım ve İzafat-ı Cedid**, 2. Cilt, Matbaa-i İslamiyan, 1373 h ş, ss. 6-7.

- Kralın damadı ve savunma bakanının oğlu Serdar Veli'nin yakalanması ve krallık köşkünün temizlenmesi,
- Savunma bakanının yakalanması ve Afganistan'ın radyo televizyonun işgali,
- Saltanatın vekili görevinde olan Şah Zade Ahmet Şah'ın yakalanması,
- Orduda bulunan aktif üyelerinin yakalanması ve Kabil Şehri'nin zırhlı tanklarla kuşatılması¹⁸⁰,

Afgan halkı ve özellikle Kabil'dekiler derin bir uykudaydı ve büyük bir siyasi değişim olacağından habersizdi. Davut Han, gece 1:30 sularındaydı ki, telefon başından belirlenmiş hedefleri doğrultusunda hazır halde bekleyen tank, komando ve polis birliktelerine emretti. Bir dakika sonra tank ve mermi sesleri şehirde duyulmaya başladı ve saat 2.20 sularında, şehirde bulunan merkezi iletişim sistemi tüm Afganistan'da kesilerek işgal edildi. Bu yüzden darbeciler dışındakilerin iletişimleri sağlanamaz hale geldi. Saat üç sularındaydı ki, sarayın bekçi ve askerleri ele geçirildi ve saat altıya kadar bütün yakalanma planlarında bulunanlar yakalanılarak Abdul Kadir'in evine getirildi. Artık Kabil şehri tümüyle darbecilerin eline geçmiş durumdaydı. Böylece Afgan halkı ve dünyadaki diğer insanlar henüz ülke siyasetinde nasıl bir olayın gerçekleştiğini bilmiyorlardı. Fakat radyodan sabah sabah milli dans melodilerinin duyulması insanların gerçekten siyasi bir olayın gerçekleştiğini anlamasına yol açtı. İnsanlar da hemen radyolarına yönelerek ülke durumunun açıklamasını heyecanla beklerken saat 7:20'yi gösteriyordu ki, Davut Han ve diğer darbe arkadaşlarıyla beraber radyo stüdyosuna girdiler. Davut Han ta orada programı sürdürmekte olan muhabirin “şimdi Serdar Muhammed Davut Han konuşacak” sözlerine karşı tepki vererek bundan sonra bana ve kimseye Serdar şeklinde hitap etmeyin! Serdarlık lakabı artık Afganistan'ın kültüründen kuruyup silindi. Elinde bulunan nutkunu şöyle okudu¹⁸¹. *“Yaptığım bütün siyasi faaliyetlerimde her zaman şu soruyu kendime sormuşumdur: Bu Afgan halkına ve özellikle de hakkından daha çok mahrum olan genç nesile içinde herkesin eşit olduğu iyi bir hayat ortamı nasıl yaratabilirim diye? Ben her zaman gerçek demokrasiyi temelinde ülkemin güvenliği ve halkımın refahı hizmetini barındırıyorsa uygulamaya çalıştım ve her zamanda çalışacağım.*

¹⁸⁰ Derih, a.g.e., s. 540.

¹⁸¹ a.g.e., s. 540.

Geçmişteki yönetimler demokrasi ve özgürlük adı altında herkesi birbirine düşerek düşman ettiler ve “ böl, parçala ve yönet” formüllerine dur diyebilecek biri lazımdı. Bu nedenle bütün vatanseverler ve özellikle Afganistan’ın vatansever ordusu bu anarşizm ve monarşizmi çökertmeye karar vererek yıktılar. Şunu da herkese beyan ediyorum ki bundan sonra bu rejim ve nizam sona erdi. Yerine İslam’ın hakiki yüzüyle uyumlu olan “cumhuriyet rejimi” geçmiştir.

Afganistan’ın dış politika ilişkileri konusunda Afganistan tarafsızlık anlaşmasına uygun olarak hareket edecek ve Afgan halkının kendi özgür iradesine bağlı olacaktır. Afganistan’ın uluslararası politika ilişkileri konusunda yine Afgan halkının isteğine göre belirlenecektir. Geçmişte Peştunistan meselesi yüzünden Pakistan’la herhangi bir olumlu sonuca varamamıştık ancak bu kez tekrar bir olumlu sonuca varmamız için çalışacağım¹⁸².”

Sonra Davut Han evine doğru giderken herkes tarafından alkışlanarak ve güller atılarak sevinçli bir şekilde karşılandı. İnsanlar, Davut Han’ın bu kadar az bir süreç içerisinde böyle köklü bir saltanatı nasıl yıktığına inanamıyordu ve başlarında sadece onu bir umut olarak görüyorlardı. Darbe kansızdı çünkü darbe sürecinde çok sayıda yaralı veya ölü bulunmuyordu ve bu az zararlarla büyük zaferi ele geçirince daha sonraları devlet karşıtı olanlar tarafından bu bir iç aile anlaşması olarak görülmüştü¹⁸³.

Bu bağlamda 1973 yılında Davut Han bir dış medya konferansında yabancı bir muhabirin darbe hakkında sorularına şöyle cevaplandırdı: “ Evet açıkça söyleyebilirim ki gerçekleştirdiğimiz darbe beyaz bir darbeydi ve karşımızdakiler herhangi bir direnç göstermeden iktidarı ele geçirdik¹⁸⁴.” Davut Han bazen düşünmeden ve danışmadan adımlar atardı. Mesela, Davut Han darbe gününde darbeye katılan askerlere bir ve iki kademeli rütbe verilmesini ilan etti. Bu nedenle daha sonraları alt kademeli asker orduda kalmayınca ordu da ağır zararlar gördü¹⁸⁵.

¹⁸² Cumhuriyet Afghanistan, “Bayanat, Payamha Kanferansha-i Dawleti, Reis Milli ve Mueses Cumhuriyet”, Naşarat Bayhaki, sayı. 363, 1974, ss 1-7.

¹⁸³ Muhammed Nabi Azimi, **Ordu ve Siyaset (Der Se Dehe-i Aher Afganistan)**, Saba Kitabevi, Pakistan, 1376 hş, ss.93-94

¹⁸⁴ Afgan, a.g.e., s. 317.

¹⁸⁵ Derih, a.g.e, s. 564.

Cumhuriyetin siyasi gücü, darbenin ikinci gününde “merkez komitesi” adı altında geçti ki, bu komitede toplananlar özellikle ordudakilerdi¹⁸⁶. Bu komite Davut Han’ı cumhuriyetin kurucusu olarak hem devlet başkanı ve hem de başbakan olarak seçti¹⁸⁷. Ayrıca darbeye katılanların maaşları ve bahşişleri konusunda da kararlar alındı. General Han Muhammed Han o günde kendini savunma bakanı olarak tayin ederek darbecilerin arasında ilk günde kendini kötüleştirdi. Bu nedenle Davut Han onu evine isteyerek savunma bakanlığını da kendi kontrolü altına aldı. Kral Zahir Şah durumu görünce iş işten geçmişti. Bu nedenle hiç bir şiddette el uzatmadan kendi kalemiyle istifasını yazdı ve medyada hemen yayınlandı¹⁸⁸.

3.3. İç Politika

Davut Han özgürlük ve demokrasi kavramlarından her yerde konuşmasına rağmen kendisi ülkenin tek konuşanı ve karar vericisiydi. Ona göre Afganistan kültür ve medeniyet açısından başka dünya ülkelerine göre geride kalmıştır ve bu yüzden halkın eğitim durumları düşüktür ve ülkenin her yerinde kendilerini demokrasi ve özgürlüklerin simgesi olarak belirten siyasi akımlar ve diğer grupların bu ülkenin ilerlemesine herhangi bir katkısı olmayacaktır¹⁸⁹.

Afganistan’ın şu anki durumuna göre dikkat edilmesi gereken şey sosyal ve ekonomik alanlarıdır. Zira siyasi demokrasi, sosyal ve ekonomik demokrasiden ayrı düşünülemez. Bu yüzden devlet liderliği elinde olmalı ve bu anarşiye karşı herkesin menfaatlerini geçici bir şekilde gözetken tek bir parti kurulması gerekliydi. Bu nedenle “İnkılâp Millî” partisini kurdu. Bazıları bundan da kendi menfaatleri için insanları zorla tehdit ederek partiye üye etmeye başladılar. Bu durumu Davut Han duyunca engel olmaya çalıştı¹⁹⁰.

Bu parti insanları bir araya toplamak yerine herkesi ayırmaya başladı. Çünkü devlet içinde başka yabancılara çalışan hala ciddi tabakalar vardı. Ama her şeye rağmen Davut Han kendi planlarını yerine getirmekle meşguldü ve ilk defa

¹⁸⁶ Bi-na “Tarih Maaser Afganistan Az İsterdad Ta İstiklal İnkilab Sewer”, İntişarat Beyhaki, Kabul, 1364 h ş s.148.

¹⁸⁷ Ali Akber Fayaz,. <http://k1342b.blogfa.com/post-32.aspx>, erişim tarihi (13.11.2015).

¹⁸⁸ Derih, a.g.e, s. 564.

¹⁸⁹ a.g.e, s. 565.

¹⁹⁰ a.g.e, s. 565.

kimliklerde Afgan kelimesi herkese kullanıldı. Davut Han sözlerini yerine getirmek için ilk olarak sigorta ve bankaların milli olmasını ilan etti ve arazilerin ıslahı için kanunlar onayladı¹⁹¹.

Devlette eskiden beri çalışanların yerine gençleri istihdam etmeye başladı. Fakat Rus yandaşları bu durumdan hiç hoşnut değillerdi ve her gün rejime karşı muhalif konuşmalar yapıyorlardı. Davut Han'ın arkadaşları devletin önemli yerlerinde çalışan Rus yandaşlarının bir gün kendisi ve Afgan halkı için büyük bir tehlike olabileceği konusunda uyarıda bulunmuştu. Artık Davut Han da Ruslar'ın Afganistan'ın ekonomisine yardım edemeyeceğini anladı ve sırayla Rus yandaşlarını devletin içinden temizlemeye başladı¹⁹².

Davut Han bu işe ilk olarak kendi kabinesinden başladı ve Halk ve Perçem Partisi'ne bağlı olanları azalttı ve onların yerine başka insanları tayin etmeye başladı. Birkaç gün sonra başbakanın yardımcısı ve Davut Han'ın en güvenilir arkadaşı olan Hasan Şark'ı ve eğitim bakanını komünistlere gizli çalıştığını anlayarak görevden uzaklaştırdı¹⁹³.

Bu tasfiye işinde zahiren SSCB'nin yandaşları devlet kademelerinde azalma gösterdi. Fakat gelecekteki olaylar şunu gösterdi ki, bunların nüfus ettiği polis ve ordunun orta kademelerinde bir düşüş yoktu. Cumhurbaşkanı ordu ve poliste olanların temizlemesi konusunu ihmal etti. Çünkü oranın aceleci bir şekilde temizlenmesinin kendisine tehlike yarattığı için bekletti¹⁹⁴.

Cumhurbaşkanı, Herat ilindeki konuşmasında açıkça komünistlere karşı konuştu. Bu konuşmadan sonra komünistler de bundan sonra bu devlette yerinin olmadığını ve gelecekte de olamayacağını öğrendi. Ayrıca Davut Han'ın da inanç olarak Marksizm'e inanmadığını da öğrenmiş oldular. Bu yüzden SSCB tarafından her ikisine de birleşme çağrısı yapıldı¹⁹⁵.

Davut Han, Halk ve Perçem kanadından kendi hükümeti için ne kadar korktuysa o kadar da İhvani gruplardan da korkardı ve onlara karşı da hazır haldeydi.

¹⁹¹ a.g.e, s. 566.

¹⁹² a.g.e, s. 566.

¹⁹³ Abdullah Kazım, (*Bahs Ber Mevzu "Pasih Davt Ba Brijnif"*), Afgan germen online, 2013, s. 7.

¹⁹⁴ Derih, a.g.e, s. 565.

¹⁹⁵ Nasir Mahrin, "Berres-i Cumhuri Muhammed Davut Han", <http://www.dw.de/%D8%A8%D8%B1%D8%B1%D8%B3%DB%8>, erişim tarihi (11.05.2015).

Zira bu dönemde bu iki grup hükümete karşı büyük bir tehditti ve her biri iktidarı alma arzusundaydı. Perçem ve Halk kanatları SSCB'nin himayesi altındaydı ve İhvani'ler de Pakistan ve diğer zengin Arapların himayesi altındaydı. Bu nedenle her ikisinin de Davut Han'ın devletini çökertebilirdi¹⁹⁶. Davut Han, son zamanlarda kendi devletine karşı olan herkesi vahşice öldürdü. Bu durum uzayınca kendisine karşı birçok düşman edindi. Bu nedenle Pul Çarhi alanında en büyük hapisane inşasına başladı¹⁹⁷.

3.4. Loya Cirge (Büyük Şûra)

Davut Han cumhuriyeti kurduktan bir hafta sonra resmi konferansta bir yabancı muhabirin sorusuna şöyle cevap verdi: Cumhuriyetin ilan edilmesiyle krallık dönemindeki anayasa artık geçerli değildir ve cumhuriyetin yeni anayasası yakında düzenlenecektir. Bu konferanstan iki gün sonra anayasanın birinci kararnamesi ilan edildi ki buna göre Afganistan bir cumhuriyet ülkesi ve İslam'ın hakiki yüzüyle uyumludur. Ayrıca cumhuriyetin ilanından sonra krallık dönemindeki anayasa hükmü itibardan sakıttır¹⁹⁸.

Davut Han devletin ilk başta yapılması gereken işlerini bitirdikten sonra hâkim olan bu yönetime bir milli renk katmak için anayasayı onaylar ve kendisinin liderliğini kanuni bir şekilde meşrulaştırılması kararı alınır. Bu zaruretten dolayı 10 Ocak 1976 yılında, Kabil'in Ensardenilen yerinde Loya Cirge (büyük şûra) hazırlandı ve on altı gün sürdü. Bu şûrada dört kadın dâhil olmak üzere toplam 221 kişi ülkenin her ilinden ve ilçesinden temsilcilik ediyordu. Ayrıca 130 kişi cumhurbaşkanı ve başbakanın emriyle bu şûranın daimi üyesi olarak bulunuyordu¹⁹⁹.

Oy birliği sonucunda bu şûranın başkanlığı Azizullah'a verildi. Şûranın birinci bölümünde anayasanın taslağı üzerinde konuşuldu ve değişiklik ve ıslahattan

¹⁹⁶ Derih, a.g.e, s. 565.

¹⁹⁷ a.g.e.,s. 565.

¹⁹⁸ Mubariz, "Zindag-i Serdar Muhammed Davut", http://mirhosaintalash.blogspot.com.tr/2010/09/blog-post_9247.html, erişim tarihi (13.05.2015).

¹⁹⁹ Derih, a.g.e, ss. 565.

sonra 24 Ocak 1976 yılında toplam on üç bölüm ve 136 maddesiyle onaylandı. İkinci bölümünde cumhurbaşkanının seçimi konusu üzerinde duruldu²⁰⁰.

Bu seçimde önceden kimin aday gösterilmesi ve seçilmesi konusu herkesçe belliydi. Fakat bu seçimi doğal ve demokratik görüntü verilmesi için Azizullah'a dışarıdan ve içeriden kimi aday göstereceği yetkisi verildi. Azizullah da zaman kaybetmeden hemen tribünden şöyle ilan etti: Bütün şûra üyelerinin istekleri Davut Han'ın kendisini aday göstermesidir. Bu esnada Davut Han zahiren bu ağır işi üstlenemem dedi ama meclistekilerin çılgınlıkları yükselmeye başlayınca Davut Han şöyle dedi: "Kabul ederim ama bir şartla! Bu milli işi gücüm yettiği kadar üstleneceğim ve Afgan milletinin arkamda destekleri oluncaya kadar bu milli görevden başkaldırmayacağım ve isteklerini yerine getirmeye çalışacağım." Davut Han'ın bu şartlarını duyduktan sonra meclis başkanı adayın seçilmesi için oylamayı başlattı. Bu oylama sonucunda Davut Han alt yıla kadar Afganistan'ın ilk cumhurbaşkanı olarak seçildi²⁰¹.

3.5. Anayasa

Afganistan Cumhuriyeti'nin İlk Anayasasındaki Temel Esaslar

Siyasi Hedefler: Devletin temel amaç ve görevleri, ülkenin bağımsızlığını ve egemenliğini savunmak, cumhuriyeti ve demokrasiyi korumak, kişilerin ve toplumun refah, huzur ve mutluluğunu sağlamak; ayrımcılığa ve üstünlüğe karşı mücadele etmek; kişinin temel hak ve hürriyetlerini, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmaya, insanın maddî ve manevî varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmaktır²⁰².

Ekonomik Temeller: Maden, orman, telekomünikasyon, ulaştırma tesisleri hava ve kara; sigorta şirketleri, gıda, anıtlar, arkeolojik ve tarihi eserler gibi kaynaklar kanuna göre milletin malıdır ve yönetimi devlete aittir. Vergi sosyal adalet hukukuna uygun olarak alınacaktır. Ülkenin ticareti Afgan halkının menfaatlerine dayalı, kanuna göre uygulanacaktır²⁰³.

²⁰⁰ Derih, a.g.e, s. 566.

²⁰¹ Tenin, a.g.e., ss.195-196.

²⁰² 1976 Anayasası, birinci bölüm.

²⁰³ 1976 Anayasası, ikinci bölüm.

Devlet: Bu anayasada Afganistan devleti, üniter, demokratik, bağımsız ve bölünmez bir devlet olarak açıklanmış. Egemenliğin Büyük Milli Meclis, meclis ve yerel meclisler aracılığıyla, millet tarafından kullanılacağı ibaresi yer almıştır ve her bir Afganistan vatandaşının ferdine Afgan kelimesi kullanılmıştır. Peştunça ve Farsça, Afganistan'ın resmi dilleridir. Resmi dini ise İslam'dır diğer din mensupları kanuna göre dini ayinlerini yerine getirebilirler. Bayrağı, siyah, kırmızı ve yeşil renklerden meydana gelmektedir²⁰⁴.

Vatandaşların Temel Hak ve Sorumlulukları: Afgan halkının tümü hukukun nezdinde erkek ve kadın yani cinsiyet ayrımı yapılmadan eşittir. Herkes, yaşama, maddî ve manevî varlığını koruma ve geliştirme hakkına, düşünce ve kanaat hürriyetine; mülkiyet ve miras haklarına, yerleşme ve seyahat hürriyetine, özel hayatına ve aile hayatına saygı gösterilmesini isteme hakkına, vicdan, dinî inanç ve kanaat hürriyetine, bilim ve sanatı serbestçe öğrenme ve öğretme, açıklama, yayma ve bu alanlarda her türlü araştırma hakkına sahiptir. Matbaa ve basın kurma sadece Afganistan vatandaşlarına hastır. Afgan halkının sosyal ve siyasal taleplerini yansıtabilmek için ve onların siyasi alanda daha güçlü olana kadar ülke tek partili sistemle yürütülecektir²⁰⁵.

Milli Meclis: Afganistan halkının tümünü temsil eder ve onların ortak iradesinin mahsulüdür. Meclis üyelerinin yüzde ellisini çiftçi ve işçiler tabakası oluşturmaktadır ki parti tarafından önerilerek özgür, bağımsız ve gizli bir seçimle dört yıla kadar seçilir. Bu nedenle Afganistan seçim havzalarına bölünür ve havzalar da kanuna göre belirlenecektir. Meclis her yıl üç ay sürecek kadar bir toplantı yapar. Milli meclisin görevi, ülkenin bütçe kararlarını, uluslararası antlaşmaları onaylamak ve devletin silahlı kuvvetlerini yurtdışına gönderme yetkisine sahiptir. Bir kanun, meclisin toplu kararı ve cumhurbaşkanının onaylanmasıyla meydana gelmektedir²⁰⁶.

Loya Cirge (büyük şûra) Afgan halkının yüksek kararı ve iradesinin yansımasıdır. Loya Cirge'nin oluşumu şöyledir:

- Milli meclis üyeleri,
- Partinin merkez konseyi üyeleri,

²⁰⁴ 1976 Anayasası, üçüncü bölüm.

²⁰⁵ 1976 Anayasası, dördüncü bölüm.

²⁰⁶ 1976 Anayasası, beşinci bölüm.

- Hükümet üyeleri ve silahlı kuvvetler yüksek konseyi üyeleri,
- Yargıtay üyeleri,
- Her ilden beş ile sekiz temsilcinin katılması,
- Otuz kişinin cumhurbaşkanı tarafından görevlendirilmesi.

Bu şûra anayasanın hükümlerine uygun olarak cumhurbaşkanı tarafından başlatılacak ayrıca cumhurbaşkanı bu şûranın başkanı olacaktır. Cumhurbaşkanının ölümü ya da istifa etmesi sırasında yirmi güne kadar cumhurbaşkanlık makamı tarafından yürütülecektir. Şûra açılış toplantısında başkan yardımcısını ve iki sekreterini kendi aralarından seçer²⁰⁷.

Cumhurbaşkanı: Cumhurbaşkanı yürütme erkinin başında ve partinin kararnamesinde belirlenmiş görevlerini direkt olarak yürütebilir. Cumhurbaşkanı adayları, Afganistan vatandaşı Müslüman ve Afgan anne babadan doğmuş olmalıdır. Her hangi bir mahkûmiyeti ve yabancı devletlerin tabiiyeti bulunmaması gereklidir.

Anayasa cumhurbaşkanına şu görev ve yetkileri vermiştir:

- Silahlı kuvvetlerin başkomutanlığı,
- Meclisin onayladığı savaş ve barış antlaşmalarını onaylamak,
- Ülkenin bağımsızlığı ve toprak bütünlüğünü korumak için tedbirler almak,
- Mili meclisin kararıyla yurt dışına asker gönderme kararını onaylamak,
- Loya Cirge'yi toplamak,
- Mili meclisin onayıyla olağanüstü hal ilan edip, kaldırmak,
- Milli meclis ve Loya Cirge'nin açılışını yapmak,
- Yardımcılarının istifasını kabul etmek,
- Bakanları, Merkez Bankası Başkanı'nı ve Milli İstihbarat teşkilatının başkanını atamak, görevden almak ve istifalarını kabul etmek,
- Ulusal meclisinin onayıyla yüksek mahkemenin üyelerini atamak,

²⁰⁷ 1976 Anayasası, altıncı bölüm.

-Yargı organlarının başkanları, ordu komutanları, polis müdürleri ve üst düzey bürokratları atamak, görevden almak ve istifalarını kabul etmek,

-Büyük elçiler ve uluslararası kuruluşlarda görev yapacak temsilcileri atamak,

-Afganistan'a atanan büyük elçilerin güven mektubunu kabul etmek,

-Uluslararası antlaşmaları onaylamak için temsilci atamak,

-Yasalar çerçevesinde mahkûmları affetmek,

-Yasalar çerçevesinde onur madalyası ve fahri unvanlar vermek,

-Yasalar çerçevesinde ülkenin daha iyi idare edilmesi için komisyonlar oluşturmak,

Cumhurbaşkanı parti tarafından aday gösterildikten sonra Loya Cirge'den üçte iki oyla altı yıla kadar seçilir.Seçimi kazanan aday Milli Şûra'da ant içerek görevine başlar. Loya Cirge üyelerinin üçte ikisi Cumhurbaşkanı'nı suçlu görürse özel bir mahkeme kurulur²⁰⁸.

Yönetim: Cumhurbaşkanının yardımcıları ve bakanlar, Müslüman ve Afgan anne babadan doğmuş olmalıdır ayrıca ülkenin tüm medeni ve siyasi haklarına sahip olması gerekir. Cumhurbaşkanın yardımcıları ve bakanlar görevlerine başlamadan önce cumhurbaşkanı önünde aşağıdaki şekilde ant içer:

"Allah'ın adıyla ve Kur'an üzerine yemin ederim ki bütün fiiller ve amellerimde Allah'ı hazır ve nazır görerek İslâm dininin korunmasını, Afganistan'ın bağımsızlığını, milletin hukukunu korumak; ülkenin ilerlemesi ve saadetini sağlamakla İslâm esasına, temmuz devrimine ve cumhuriyetin temel ilkelerine uygun olarak görevimi yapacağım ve evliyanın mukaddes ruhaniyetinin bereketiyle istimdad edeceğim".

Hükümet aşağıdaki görev ve yetkilere sahiptir:

-Hukuk ve partinin ilkeleri doğrultusunda ülkenin iç ve dış politikasını uygulamak,

-Yasa ve yönetmelik taslaklarını hazırlamak,

²⁰⁸ 1976 Anayasası, yedinci bölüm.

-Devlet bütçesini düzenlemek ve ülke ekonomisinin ilerletmesi için kararlar almak,

-Ülkenin iç ve dıştan borç alma ve verme ile ilgili konular hakkında müzakere etmek,

-Güvenliği daha iyi sağlamak için önlemler almak,

-Yolsuzluğu ortadan kaldırmak için yasalara uygun olarak gerekli ve etkili önlemler almak,

-Hukuka uygun olarak yabancı ülke ve kuruluşlarla anlaşmalar yapmak,

-Anayasanın verdiği bu kanunları yerine getirmek²⁰⁹.

Yargı: devletin en önemli bir direği olarak yüksek mahkeme ve ona bağlı diğer mahkemelerden meydana gelmektedir. Hâkimler görevlerinde bağımsızdırlar; anayasaya, kanuna ve hukuka uygun olarak vicdanî kanaatlerine göre hüküm verirler. Mahkemelerde duruşmalar herkese açıktır. Duruşmaların bir kısmının veya tamamının kapalı yapılmasına ancak genel ahlâkın veya kamu güvenliğinin kesin olarak gerekli kıldığı hallerde karar verilebilir.

Yüksek Mahkeme Başkanı (Kadı'l-Kudât) ve üyelerinin de göreve başlamadan önce İslâm'ın temel ilkelerini göz önünde bulundurarak hüküm verecekleri yönünde Allah adına yemin edecekleri, yüksek mahkeme başkanı veya üyelerden birinin ya da bir kaçının görevden kaynaklanan bir suçla itham edilmesi halinde de yine cumhurbaşkanı yardımcıları ile bakanlarda olduğu gibi meclisin üçte biri tarafından azl istemi yapılır ve üçte ikisinin onayı ile görevlerinden uzaklaştırılır. Yüksek mahkeme dokuz üyeden meydana gelmektedir ve cumhurbaşkanı tarafından görevlendirilir.

Yüksek mahkeme üyesi aşağıdaki özelliklere sahip olması gerekir:

-35 yaşını doldurmuş olmalı,

- Mahkeme tarafından siyasi haklardan mahrum olunmamışsa,

²⁰⁹ 1976 Anayasası, sekizinci bölüm.

-Afganistan'ın ulusal hedeflerinden ve hukuk sistemi hakkında yeterli bilgiye sahip olması gerekir. Cumhurbaşkanı yaşı kırktan küçük olmayan birini yüksek mahkeme başkanı olarak seçer²¹⁰.

Olağanüstü Durumlar: Demokrasi düzenini veya temel hak ve hürriyetleri ortadan kaldırmaya yönelik ve olağanüstü hal ilânını gerektiren hallerden daha vahim şiddet hareketlerinin yaygınlaşması veya savaş hali, savaşı gerektirecek bir durumun baş göstermesi, ayaklanma olması veya vatan veya cumhuriyete karşı kuvvetli ve eylemli bir kalkışmanın veya ülkenin ve milletin bölünmezliğini içten veya dıştan tehlikeye düşüren şiddet hareketlerinin yaygınlaşması sebepleriyle, cumhurbaşkanı tarafından olağanüstü hal ilan edilir ve milli meclisin de görüşünü aldıktan sonra, süresi dört ayı aşmamak üzere yurdun bir veya birden fazla bölgesinde veya bütününde sıkıyönetim ilân edebilir. Cumhurbaşkanı olağanüstü durumlarda anayasanın 98. madde gereği yargı yetkisinin bir parçasını askeri mahkemelere aktarabilir ayrıca bu durumlarda cumhurbaşkanı ülkenin başkentini Kabil dışı bir şehre de taşınabilir²¹¹.

Tadilat: İslam dininin itaat ilkesine ve cumhuriyet rejiminin ilkeleri bu anayasa hükümleriyle tadil olamaz. Anayasanın diğer bölümleri hükümetin veya partinin merkez konseyle ya da milli meclisin üçte birinin önerisiyle tadil olabilir. Tadil önerisini Loya Cirge (büyük şûra)'de göz atılır. Eğer bu şûra üyelerinin çoğu tadil etmesi gereken konuları onaylarsa ve aralarından bir heyet seçerek tadil ederler²¹².

Geçici hükümler: Cumhurbaşkanı, bu anayasanın icrasıyla hükümeti tasfiye eder ve yeni hükümeti cumhuriyetin bu anayasasına uygun olarak kurar. Sonra cumhurbaşkanı bu anayasanın çerçevesinde milli meclisi 1979 yılında başlatır. Anayasanın icrası ve milli meclisin başlamasına kadar ki süreci 'geçiş dönemi' denilmektedir. Geçiş döneminde, milli meclisin yetkileri hükümete devredilir ve bu geçiş döneminde hükümet önemli programlarını uygulayabilmesi için anayasaya

²¹⁰ 1976 Anayasası, dokuzuncu bölüm.

²¹¹ 1976 Anayasası, onuncu bölüm.

²¹² 1976 Anayasası, on birinci bölüm.

uygun olarak kararlarını alır ayrıca bu dönemde cumhurbaşkanı silahlı kuvvetlerin yüksek konseyini kurar²¹³.

Genel Hükümler: Afganistan'ın başkentinde 1976 yılında gerçekleşecek Loya Cirge'de cumhurbaşkanını üçte iki oyla dört yıllığına kadar seçer. Silahlı kuvvetlerin memurları, polis ve dışişleri bakanlığında çalışan görevlilerin kendileri ve ailesi Afgan doğumlu olması gerekir. Bu anayasanın geniş bir şekilde yorumlanması²¹⁴ Yargıtay Mahkemesine aittir²¹⁵.

3.6. Dış Politika

Bu dönemin dış politikası yine askeri ve ekonomik ihtiyaçları üzerine kuruluydu. Darbenin ikinci gününde Kabil'deki diğer ülkelerin konsolosluğuna “bu günden itibaren rejim değişti ve yerine cumhuriyet rejimi sağlandı ayrıca resmiyette tanımları rica edildi” duyurusu yapıldı. Bu isteklerin karşısında ilk SSCB Afganistan Cumhuriyeti'ni tanıdı. Diğer dünya ülkeleri de art arda bu rejimin kanuna uygun olduğunu kabul ederek resmiyette tanıdılar²¹⁶.

3.6.1. Pakistan İle İlişkiler

Peştunistan meselesi Davut Han'ın her zaman düşüncelerinden silemediği en önemli meseleydi. 1973 yılında Afganistan cumhuriyetini Pakistan resmi olarak tanıdı²¹⁷. Davut Han'ın cumhuriyetin başına geçmesi Pakistan'ı son derece tedirgin etti. İlk olarak, Afganistan – Pakistan ilişkileri Davut Han'ın başbakanlık döneminde karanlık bir devre olarak nitelendiriliyordu ve iki ülke ilişkileri gelişmemişti. Dolayısıyla Davut Han'ın liderliğindeki yeni cumhuriyet dönemi iki ülke ilişkilerini Peştunistan meselesi yüzünden tekrar eski karanlık günlerine sürükleyecekti²¹⁸.

1974 – 1975 yıllarında patlak veren Belüc ayaklanmalarının ardından Davut Han, Afganistan–Pakistan sınırına askeri birliklerini yerleştirdi. Afganistan'ın bu eylemine Pakistan'da Kuzeybatı sınırına askeri birliklerini yerleştirerek karşılık

²¹³ 1976 Anayasası, on ikinci bölüm.

²¹⁴ 1976 Anayasası, on üçüncü bölüm.

²¹⁵ Kanun Esasi Cumhuri Afganistan, Devre-i Muhammed Davut Han, 1976, **Afganistan'ın Anayasa Kanunu**, s. 158.

²¹⁶ Gaves, a.g.e., s.141.

²¹⁷ Derih, a.g.e., s. 567.

²¹⁸ Ömer, a.g.e., s. 10.

verdi. İki ülkenin sınırlarına askeri birliklerinin yerleştirilmesi bu dönemde Afganistan – Pakistan ilişkilerinin geleceğine ışık tutar nitelikteydi. Ayrıca Davut Han'ın koyu Peştun milliyetçisi olduğu biliniyordu. Afganistan'da sol gruplar 1950'li yıllardan itibaren faaliyet gösteriyorlardı. Bu sol gruplar Afganistan'ın SSCB'ye yaklaştığı dönemleri fırsat bilerek güçleniyorlardı²¹⁹.

Sol gruplarının etkinliği ve Davut Han yönetiminin Batıya uzak politika izlemesinin ardından Afganistan istikrarsız bir sürece girdi. Bu dönemde, Afganistan'da solcu hareketleri hızla artmaktaydı. Afganistan'da solcu hareketlerinin artmasına tepki olarak Davut Han yönetiminin karşıtı sağ gruplar ortaya çıktı. Ayrıca Davut Han, Pakistan karşıtı hareketleri desteklediği için Pakistan'da mücahit gruplarını destekledi. Mücahit Gruplar zamanla güçlendi ve baş edilemez hale geldi²²⁰.

Afganistan'daki son gelişmelerden rahatsız olan Pakistan Davut Han karşıtı grupları destekledi. Pakistan, bu grupları Davut Han'ı devirmek için askeri eğitim ve maddi imkânlar sundu. Afganistan'ın önde gelen mücahit liderlerinden Ahmet Şah Mesut, Gulbiddin Hikmetyar ve Burhaneddin Rabbani Pakistan'a sığındı. Bu liderler Kontrolündeki silahları güçleri Davut Han'ın rejimine karşı Pakistan'ı Peşawer kentinden yönetmeye başladılar. Bu gruplar kısa süre içinde Davut Han rejime karşı ciddi başarılar elde etti. Ayrıca bu dönemde Pakistan gizli askeri kamplarında 5.000 Afgan mücahit askerini eğitti²²¹.

Bu dönemde Davut Han ABD'nin Pakistan yüzünden Afganistan'ın yedi yıllık sosyal ve ekonomik planlarına yardımcı olamayacağı da biliyordu. Bu nedenle hedeflerine ulaşabilmek için SSCB'ni Asya'da en büyük dostu olarak ilan etti²²².SSCB da Afganistan'ın cumhuriyetini resmiyete tanıdı. Bu zaman aşamasında Davut Han Rusların resmi daveti üzerine üç günlük görüşme yapmak için Moskova'ya gitti ve Rusların da her alanda değişik yardımlarda bulunacaklarını ayrıca Peştunistan meselesi için de desteklerini esirgemeyeceklerini söyledi²²³.

²¹⁹ a.g.e., s. 10.

²²⁰ a.g.e., s. 10.

²²¹ a.g.e., s. 10.

²²² Kazim, a.g.e., s.7.

²²³ Derih, s. 571.

Davut Han Moskova'daki bir konuşmasında Rusların eski yardımlarından dolayı teşekkür ederek şu sözleri ekledi: “Bundan sonra Afganistan yeni bir dönemin başlangıcındadır ve darbe nedenleri Afgan halkına yeni bir hayat umudu kazandırmaktır. Bu yüzden yardımlarınızı daha da arttıracığınızı umut ediyoruz”²²⁴.

Elbette ki bu yardımlar Davut Han'ın geniş çaplı projelerinde ve planlarında yeterli değildi. Davut Han'ın bu beklentileri yerine getirilemeyince, tekrar dış politikasına göz atmak zorunda kaldı. SSCB'den Pot Garni'yle beraber heyetler Kabil'e geldiler ve görüşmelerinin sonunda tarafsızlık ve birbirlerine işgal etmeme protokolünün uzatılması üzerinde durularak imzalandı. Bu tarihten sonra SSCB'nin Davut Han politikasına karşı şüpheleri güçlenmişti. Çünkü Davut Han bundan sonra komşu ülkeleri olan Pakistan ve İran'la ilişkilerini daha da güçlendirilerek bu yola plan ve projelerinin sağlanmasına karar vermişti. Naim Han Davut Han'ın kardeşi ve ayrıca dış politikasında yardımcıydı. Bu sebeple Davut Han'ı SSCB'yle bu tür politika izlemesine karşı çıkararak uyarıda bulundu ve komşu olan ülkeler, ABD'yle yakınlaşmasını önerdi²²⁵.

3.6.2. İran ve İslam Ülkeleri

Kardeşlerin anlaşmasıyla Naim Han yeni dostlar edinmek için yola koyuldu. Bu nedenle 1974 yılında Naim Han ve Vahit Abdullah, İran, Irak, Libya, Mısır, Arabistan ve Kuveyt ülkelerini ziyaret ederek sosyal ve ekonomik planlarının yerine getirebilmesi için yardım istediler ve onlar da sevinçle karşıladı ve “ eğer Afganistan- Pakistan ilişkileri böyle iyi bir şekilde devam ederse biz daha çok Afganistan'a yardım edeceğiz²²⁶” dediler.

Bu yılın sonunda İran'dan yetkili bir heyet gelerek Davut Han ve Naim Han'la görüşme yaptı. İran halkının Afgan halkıyla eskiden beri dost olduklarını hatırlayarak Afganistan'ın ekonomik planlarına tam destek vereceklerini açıkladı. Cumhuriyet döneminde İran'la iki sınır olayları dışında başka yakın ilişkiler de vardı. O olaylara da Afgan ve İran ülkelerinin dostluk çabasıyla son verildi²²⁷. Tahran'ın

²²⁴ a.g.e., s. 572.

²²⁵ a.g.e., s. 573.

²²⁶ Gaves, a.g.e, s. 199.

²²⁷ Vahit Mucde, **Rawabet Siyasi İran ve Afganistan Der Karn Bistum**, İntişarat Mevand, Kabil 2010, s. 173

Afganistan'la yakın ilişkiler içinde oluşu, diğer İslami ülkeleri de teşvik etmiş oldu ve bu açıdan Arabistan 10 milyon dolar yardım edeceklerini söyledi.

1975 yılının başında Davut Han Melik Faysal'la görüşme yapmak için Arabistan'a gitmek üzere yola çıktı. Fakat Melik Faysal da yeğeni tarafından öldürülmüştü. Bu nedenle görüşme yapamadan cenazesine katıldı. Oradan da İran'a geçti. İran kralı tarafından eşi görülmemiş bir şekilde karşılandı. İran da Afganistan'ın sosyal ve ekonomik planlarının devamı ve demir yollarının inşası için 2 milyon dolar yardım etti²²⁸.

Davut Han 1977 yılının sonunda İran kralını Afganistan'a davet etti. Fakat kral bu daveti yeni yılın başında değerlendirdi. Hilment Vadisi'nin anlaşması uzatıldı. Ayrıca Davut Han Afganistan- Pakistan ilişkileri konusunda İran'ın da rol oynadığını anladı²²⁹.

3.6.3. ABD

ABD, İkinci Dünya Savaşından sonra Afganistan'ın sosyal ve ekonomik ilerlemesini destekledi. Ancak cumhuriyet kuruluşunun ilk zamanlarında ABD'yle ilişkiler soğuktu ve bunun da iki nedeni vardı: Birincisi ABD, Afganistan'ın sosyal ve ekonomik gelişmesi karşısında "sabret ve gör" siyasetini uygulaması, ikincisi Davut Han ABD'ye kırgındı çünkü Meyvandval'ın ölüm nedeninin ABD'nin Pakistan'la işbirliği sonucunda gerçekleştirdiğine inanırdı. Davut Han'ı bu görüşe sevk edenler ise içişleri bakanlığında görev yapan Rus casuslarıydı. Bu olay bir ABD komplosu şeklinde anlatıldı. Fakat bu kırgınlıklar kısa sürdü²³⁰.

Naim Han Afganistan'da bulunan ABD başkonsolosluğuna giderek ABD'nin yanında olduklarını dile getirdi ve solcu kesimler tarafından atılan ABD karşıtı sloganlarına karşı mücadele edeceği konusunu da ortaya attı. Şüphesiz ki ABD Afganistan- Pakistan ilişkilerinin düzelmesi çabasıdaydı. Bu nedenle Pakistan'a bir tür baskı kullanırdı. ABD'nin her türlü maddi ve manevi destek vermesine ek olarak Afganistan'ın ilerlemesi için diğer ülkelere yardım edeceğini açıkladı²³¹.

²²⁸ Derih, a.g.e., s. 574.

²²⁹ Gaves, a.g.e., s. 200.

²³⁰ Afgan, a.g.e., ss. 329-330.

²³¹ Derih, a.g.e., s. 575.

3.6.4. Pakistan'la Yeni İlişkiler

1975 yılında Afganistan'da meydana gelen deprem iki ülke ilişkilerini yumuşatan bir başka gelişme oldu. Bhutto, Pakistan'ın insani yardımlarını Afganistan deprem mağdurlarına ulaştırmak istediğini Afganistan'a bildirdi. Afganistan'ın cumhurbaşkanı Davut Han, Pakistan'ın insani yardımlarını kabul etti ve memnuniyetini bildirmesinin ardından Pakistan'ın başbakanını Afganistan'a gelmesi için davet etti²³².

Haziran 1976 tarihinde Pakistan'ın Başbakanı Bhutto, Davut Han'ın özel daveti üzerine Afganistan'ı ziyaret etti. Ziyarete Bhutto, Kabil yönetimi tarafından sıcak karşılandı. Aynı yılın Ağustos ayında Davut Han Pakistan'a bir ziyaret gerçekleştirdi. Pakistan, Davut Han'ı kırmızı hali ile karşıladı. Bu karşılıklı ziyaretleri iki ülke ilişkilerini yumuşattı. Ayrıca Afganistan – Pakistan ilişkilerinde tekrardan güven ortamının oluşmasına, tansiyonun düşmesine, sorunların barışçıl yollarla çözülmesine yardımcı oldu²³³.

Davut Han'ın 1976 yılındaki Pakistan ziyaretinde Bhutto, Davut Han'ı manevi babası olarak nitelendirdi. Ayrıca babasının evlatları karşısında kendisinin başını eğmeyeceğini belirtti. Görüşmelerde Pakistan, merkezi yönetimine baş kaldıran Avami Milli Partisinin (AMP) liderlerini serbest bırakmayı ve kuzeybatı eyaleti ile Belucistan Eyaletinin federal yapılarını koruyacağına taahhüt etti. Buna karşılık Afganistan, Peştunistan idealinden vazgeçecek ve Durand Sınırını iki ülkenin resmi sınır olarak tanıyacaktı²³⁴.

5 Temmuz 1977 tarihinde Pakistan'da askeri darbenin ardından Bhutto idam edildi. Ziyaulhak'ın başkanlığında Pakistan'da yeni dönem başladı. Ziyaulhak, Afganistan ile iyi ilişkilerinin devam etmesi için 1977 yılında Afganistan'ı ziyaret etti. Ziyaulhak'ın bu ziyarete, Davut Han 1978 Mart ayında İslamabat'ı ziyaret ederek karşılık verdi. Pakistan'da meydana gelen askeri darbe Afganistan – Pakistan ilişkilerini olumsuz yönde etkilemedi. İki ülke ilişkilerinin 1975 yılından itibaren meydana gelen olumlu havası Ziyaulhak döneminde de devam etti²³⁵.

²³²Asem a.g.e., s. 250.

²³³Ömer, a.g.e., s. 24.

²³⁴a.g.e., s. 24.

²³⁵a.g.e., s. 24.

28 Nisan 1978 tarihinde Afganistan'da patlak veren kanlı darbe iki ülke ilişkilerinin olumlu havasını alt üst etti. Başta SSCB olmak üzere Afganistan'ın sol partileri Davut Han'ın çok yönlü politikasını desteklemiyordu. Davut Han, çok yönlü politika adı altında batıya yaklaşmak istiyordu. Ayrıca sol partileri tasfiye etmek istiyordu. Dolayısıyla Afganistan – Pakistan ilişkileri uzun sürmedi. Afganistan'ın iki komünist partisi olan Demokratik Halk Partisi ve Perçem Partisi gerçekleştirdikleri kanlı darbe ile Davut Han'ı bütün aile fertleri ile katletti. Afganistan'da patlak veren kanlı darbe iki ülke ilişkilerinde yeni bir dönemin başlangıcı oldu. Pakistan, Afganistan'da komünist rejimin hâkim olması ile SSCB'yi Kuzeybatı'ya daha yakın hissetti²³⁶.

Afganistan'daki gelişmeler Pakistan'ı Batı bloğuna yaklaştırırken Afganistan'ı ise SSCB'nin kucağına itti. Son gelişmelerle birlikte iki komşu ülkenin ilişkileri gerginliklere sahne olacaktı. SSCB'nin desteklediği kanlı darbe ile iktidarı elde eden Afganistan'ın ilk komünist hükümeti ile Pakistan ilişkileri bu tarihten itibaren iki ülkenin karanlık günleri olarak nitelendirilecekti²³⁷.

3.6.5. SSCB

SSCB'yi Davut Han'ın batıya ve İslam ülkelerine yönelmesi ciddi bir şekilde düşündürmüştü. SSCB yaptığı bu kadar yatırımların birden boşa gitmesini istemezdi. Bu nedenle Ruslar bu konuya ciddiyet vererek diplomatik yolla halledilmesini istedi. Bu açıdan SSCB 23 Mart 1977 yılında Davut Han'dan kendilerini ziyaret etmesi talebinde bulundu. Ama Davut Han artık SSCB'nin muhalifleri olan Batı ve ABD'yle samimi ilişkiler içindeydi.²³⁸ Artık Ruslara ihtiyaç duymuyordu ve yönetimini karıştıran Rus yandaşlarından da şikâyetçi olacaklarını ifade etmişti. Moskova'ya gitti ve Ruslar tarafından sıcak karşılandı²³⁹.

Bu görüşmeler ilk günün akşam üzeri başladı ve toplam üç gün sürdü. Bu görüşmeyi Afganistan heyetlerden biri olan Samat Gaves şöyle açıklıyor: “İkinci günde Davut Han'ın konuşmasından sonra sözü Brijnif aldı ve Davut Han'a bakarak bir şeyler dedi ve bunu tercüman tercüme etmekte zorluk çekti. Brijnif şikâyet etti ”

²³⁶ a.g.e., s. 25.

²³⁷ a.g.e., s. 25.

²³⁸ Derih, a.g.e., s. 580.

²³⁹ Şah Zaman Wariz, *Cihreha ve Nawiştaha-i Bargha-i Az Tarih Kişwer Ma*, Fazil Kitapevi, Pakistan, 1378 h ş, s. 70.

NATO üyelerinin uzmanları ve birleşmiş ülkelere bağlı olan kişilerin sayısı günden güne artmaktadır. Fakat önceki yönetimlerde böyle uzman kişilere Afganistan'ın kuzeyinde pek izin verilmiyordu. Bu durumu SSCB hoş karşılanmayarak bir an önce bunları kendi topraklarından çıkarılmasını istedi. Zira bunlar casuslar ve casusluktan başka bir şeyi bilmezlerdi.²⁴⁰”

Bu sözlerden sonra salondaki insanlar hiç hoşnut gözüküyorlardı. Herkesi Davut Han'ın ne diyeceğini bekliyordu: Davut Han yüksek bir sesle ve ciddi bir şekilde Rusların beklemediği bir cevap verdi: “ Sizin bu dediklerinizi Afganlar asla yerine getiremeyecektir ve bu sözler Afganların iç politikasına açıkça karışmaktır. Bizim ülkemizi nasıl yöneteceğimize ve kimleri hangi işlere istihdam ettireceğimize sizlerin karışmasına izin veremeyiz. Bu kararı Afgan devleti verecek. Afganistan eğer gerekirse böyle fakir kalmaya devam edecek fakat kararlarını asla bir başkasının vermesine izin vermeyecek.²⁴¹”

Sonra Davut Han kızgın bir şekilde toplantı masasını terk ederek dış kapıya doğru yürümeye başladı fakat kapıdan çıkmadan önce Vahit Abdullah Ruslar'la sözleşmesini hatırlattı ve sözleşme zamanında Brijnif tercüman aracılığıyla Davut Han'a dedi ki: “Siz iki kişilik özel görüşmeyi önermişsiniz bu yüzden ben hazırım.” Davut Han şöyle cevap verdi: “ Başka görüşmeye ihtiyaç kalmadı” dedi ve önceden hazırlanmış uçağına binerek Afganistan'a döndü. Her şeye rağmen bu görüşme Davut Han'ın SSCB'yle son görüşmesi oldu. Bundan sonra Davut Han dış politikasını yüz seksen derece ters yöne çevirdi²⁴².

3.7. Demokratik Halk Partisinin Birleşmesi (Halk ve Perçem)

Davut Han, Rusların Afganistan'a nüfus etmesine karşı sağlam ve ciddi adımlar atmaya başladı. Bu adımların birisi, SSCB'yle işbirliği içinde olan ve Afganistan'ın ordusuna ciddi bir şekilde nüfus eden Halk ve Perçem gruplarına baskı kurarak onların ortadan kaldırılmasına karar alınmasıdır. Bu kararlarından sonra kendi yardımcısı olan Hasan Şark'ı ve diğer Halk ve Perçem partilerine bağlı olan bakanları değişik bahanelerle uzaklaştırarak sürgüne gönderdi. Bundan sonra

²⁴⁰ a.g.e., s. 70.

²⁴¹ Abdulla Kazim, “Bahs Der Mevzu “ Pasuh Davut Han Be Berijnif”, **Afghan German Online**, 2013, s. 2.

²⁴² Sistani, “ Ber Dašt Na Durust Az Sohanan Davut Han Ba Berijnif”, **Afghan German Online**, 2013, s. 2.

temizleme sırası alt tabakada görev yapan Halk ve Perçem fraksiyonlarına karşı başlatıldı. Bunların yerine Davut Han'a pek samimi görünmeyen arkadaşları yerleştirildi. Halk ve Perçem fraksiyonları aynı kaynaktan besleniyordu, ama ayrı ayrı cephelere ayrılmışlardı²⁴³.

1976 yılının sonunda Davut Han'ın yaptığı bu işlerinden dolayı Halk ve Perçem fraksiyonları kendilerini bu ölümden kurtarabilmesi için bir araya gelme kararı almışlardı. Diğer bir taraftan da SSCB görünüşte seyirci olarak görünüyordu fakat dış cephesinde bu oyunun en önemli tasarımcısı ve aktörüydü ve bu oyunu kazanabilmek için elinde olan bütün fırsat ve imkânları Davut Han'a karşı kullanmak istedi. Partiler de bu iç ve dış nedenlerden dolayı bir araya gelme kararını uygun gördüler. Sonunda SSCB'nin Kabil'deki elçisi ve KGB'nin²⁴⁴ çabası ve aracılığıyla iki fraksiyonun başkanları olan Nur Muhammed Taraki ve Babrak Karmal birleştiler²⁴⁵.

Polislerin gözetmesine rağmen parti kendi toplantılarını ayrı ayrı gizli bir şekilde gerçekleştirdi. Davut Han devletin başında olan üç kişiden partilere ait üyelerinin listesinin hazırlanarak merkeze hemen gönderilmesini ayrıca Nur Muhammed Taraki, Hafizullah Emin ve Babrak Karmal'ın evlerinin gizlice gözetilerek takip edilmesini istedi. Bu zamanlarda Babrak Karmal ve Perçem grubunun diğer üyeleri Rusya konsolosluğu davetlerinde bulunmasına rağmen fakat Emin ve Taraki ise böyle toplantı ve davetlerde görünmemişti²⁴⁶.

3.8. Düzensizliklerin Şiddetlenmesi

Cumhuriyet rejimi ilk günde insanlara verdiği huzur, barış ve kardeşlik sözlerini yerine getiremedi. Sonuçta bu dönemin geneline göz atınca istikrarsız ve

²⁴³ Muhammed İkrâm Endişment, **Kabus Surh**, İntişarat Meyvand, Kabil, 1383 h ş, s. 36.

²⁴⁴ KGB: Devlet Güvenlik Komitesi, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin istihbarat ve gizli servisi. İlk olarak 1918 yılında Ceka adıyla kurulan teşkilat pek çok kez isim değişikliğine maruz kalmış ve son olarak 13 Mart 1954'te KGB adını almıştır.

KGB'nin ana görevleri yabancı istihbarat ve karşı istihbaratı sağlamak, devlet sınırlarını korumak, milliyetçilik, muhalefet ve Anti-Sovyet faaliyetleri gibi suçlarla mücadele etmek, SSCB, SBKP ve Sovyet hükümetini korumak, hükümet için gerekli istihbarat ve iletişimi sağlamaktır. KGB ulusal güvenliği tehdit eden ve savunmayı gerektiren konularda devlet adına istihbarat sağlar ve gerektiğinde doğrudan olaya müdahale ederek, tehdit unsurlarını ortadan kaldırırdı.

²⁴⁵ Harun, a.g.e.,s. 123.

²⁴⁶ a.g.e.,s. 123.

huzursuzdu. Zira Davut Han bir saniyede kendi taraftarını muhalif ve muhalifini taraftarı olarak görebilen bir kişiliğe sahipti. Keskin hareket ve davranışlarıyla şunu gösterdi ki sudan geçmek için kendi ayaklarının altına kerpiç sarmıştı²⁴⁷.

Davut Han'ın diğer bir eksikliği herkesten daha akıllı olduğunu zannetmesi ve işi bitirinceye kadar kimsenin sözünü dinlememesiydi. Yönetiminde öyle insanları görevlendirdi ki bu insanlar işini bilmekten ve sorumluluğunu üstlenmekten daha ziyade Davut Han'ın hoşnutluğunu ve rızasını elde etmek için çalışırlardı ve böylece onu kandırmış oldular²⁴⁸.

1977 yılının Kasım ayında plan ve bütçe bakanı olan Mir Akber Hayber tabanca tehdidiyle çalışma odasından dışarıya alınarak bakanlığın çevresinde öldürüldü. Katilin kaçmasına rağmen devlet, birkaç gün sonra Mercan muallim adı altında bir bayanı yakaladı ve onun "Hikmetyar" grubuna bağlı olduğunu açıkladı²⁴⁹. Aynı şekilde, Davut Han döneminde Hilment ilinin bir kaymakamı tarafından evli bir kadına tecavüz edildi ve eşi haklarını savunması için Kabil'e gelmişti. Fakat sesini kimse dinlemediği için kendini adalet bakanlığının önünde yaktı. Bu cinayete alakalı Davut Han'ın verdiği emirleri kimse yerine getirmedi ve böyle olaylar yaratarak insanları Davut Han'ın yönetimine karşı öfkeli yaptı. Bu bağlamda, insanları ayaklandıran ve cumhuriyetin yıkılışına yol açan, Perçem fraksiyonunun teorisyeni ve uzmanı olan Mir Akbe Hayber'in gizemli ölümüydü²⁵⁰.

3.9.Rejime Karşı Ayaklanmalar

Mir Akbe Hayber'in öldüğü akşamda Nur Muhammet Taraki'nin evinde partinin toplantısı yapıldı. Toplantı da ölünün teçhizi ve defnedilme konusu konuşuldu öğrenciler ve Kabil halkı cenazeye eşlik ettiler. Cenaze töreninde parti liderleri konuşma yaptı ve "emperyalizme son" "Afganistan'a uzanan ABD'nin elleri kesilsin" gibi sloganlar atıldı. Bu törende yaklaşık yirmi bin insan vardı²⁵¹.

²⁴⁷ Derih, a.g.e., s. 601.

²⁴⁸ a.g.e., s. 601.

²⁴⁹ Sistani, a.g.e., s. 96.

²⁵⁰ Ali Akber, Fayaz (Sadaret Serdar Muhammet Davut Han) <http://k1342b.blogfa.com/post-32.aspx>, erişim tarihi, (9.11.2015).

²⁵¹ Deriha.g.e.,s. 603.

Bu tören, sonuna kadar polislerin gözetimindeydi ve herhangi bir saldırı ve olumsuzluk yaşanmadan sona erdi. Ancak devlet dairelerine şöyle emredildi: Bu törene katılan kişilerin maaşları kesilerek cezalandırılacaklardı. Afganların çoğununa göre, bu cinayet siyasi bir cinayetti. Çünkü Mir Aker Han'ın hayatı boyunca herhangi bir özel düşmanı yoktu. Onun sade ve basit bir hayatı vardı. Davut Han'ın hükümeti bu olayın sorumluluğunu İslami Parti (Hizb-i İslami Partisi) üzerine yükledi fakat 1980 yılında Karmal, Hafızullah Emin'i bu cinayetin sorumlusu olduğunu açıkladı²⁵².

3.10. Rejime Tepkiler

Akber'in defnedilmesinden bir hafta geçmişti ki henüz Davut Han Demokratik Halk Partisi'ne karşı herhangi bir baskılı girişimde bulunmadı. Çünkü bugünlerde yakalama programları hazırlanıyordu. Bir de Davut Han kanun çerçevesi dışında herhangi bir uygulama yapmak istemezdi²⁵³. Sonunda 24 Nisan 1978 tarihinde Davut Han, Halk ve Perçem Parti liderlerinin anayasa kanununu çiğnedikleri iddiasıyla liderler için yakalama kararı verdi ve Parti liderleri Karmal, Taraki, Emin, Pañç Şiri, Süleyman layık vs. Vatana ihanet ettikleri ve anayasayı ihmal ettikleri için devlet tarafından yakalanmışlardır²⁵⁴.

3.11. Cumhuriyetin Sonu

Devlet, ADHP'nin önemli kişilerini özellikle liderlerini tutuklaması sebebiyle parti üyelerinin rejime karşı silahlı ayaklanmalardan başka herhangi bir seçenekleri kalmamıştı. Partinin önceki toplantısında alınan kararların gereği olarak eğer partinin herhangi bir lideri yakalanırsa diğer parti üyeleri direnerek silahlı ayaklanmalar başlatacaklardı. Abdul Gani isimli asker, partisine olan sevgisinden dolayı başına gelecek her türlü sorumlulukları kabul ederek Hafızullah Emin'i kendi evinde bütün gece boyu gözeterek korudu ve Emin de on iki saat boyunca rahatça ve yanında gerçekleşecek darbenin planlarını gizlice çizdi.

²⁵² a.g.e.,s. 604.

²⁵³ Harun, a.g.e.,ss. 145-146.

²⁵⁴ a.g.e.,ss. 145-146.

Devlete bağı olan herkes, bir taraftan solcu liderlerin yakalanması ve bunların işinin sonlandırılması sebebiyle hoşnut ve mutluydular. Diğer bir taraftan da Emin'in rehberliği ve komutanlığıyla askeri darbe gerçekleştirmek için bütün hazırlıklar tamamlandı. 7 Nisan 1978 tarihinde Davut Han, hapiste olanlara ne tür bir ceza verilmesiyle ilgili bakanlarıyla cumhurbaşkanlık köşkünde toplantı halindeydi ki hava ve karadan tanklarla saldırılar başladı. Durumdan haberdar olunca hemen toplantısını sonlandırarak ailesinin bütün üyelerinin köşkün korumalı bir bölgesine getirilmesini söyledi.

Çatışma ve savaş gece boyu devam etti. Davut Han'ı yakalama emri İmamuddin'e verildi. İmamuddin, Davut Han'ın yanına gelerek şöyle dedi:“ ADHP'nin emriyle silahlarınızı yere bırakarak teslim olununuz. Davut Han cevap verdi: Komünistlere asla teslim olmayacağım.” Hemen İmamuddin'e karşı ateş açtı ve iki taraflı çatışma devam etti ki bunun sonucunda Davut Han, Naim Han, Abdullah vb. Ailesinin üyelerinden on yedi kişi kanlı bir şekilde öldürüldü²⁵⁵. 27 Nisan 1978'de Afganistan Demokratik Cumhuriyeti kuruldu. ADHP genel sekreteri Nur Muhammed Teraki Devrim Konseyi Başkanı olarak iktidara geçti²⁵⁶.

²⁵⁵SaburullahSiaSeng, “*Ve An Golo-le Baran Bamdad Bahar*”, **Afghan German online**, 2008, ss. 16-17.

²⁵⁶https://tr.wikipedia.org/wiki/Afganistan_Cumhuriyeti, erişim tarihi (11.05.2015).

SONUÇ

1973'e kadar Afganistan'da yönetim krallıktı. Kral vefat ettikten veya öldürüldükten sonra yaş, yetenek, eğitim veya başka özelliklere bakılmaksızın kralın oğlu hemen onun yerine geçiyordu. Kral Nadir Şah bir suikast sonucu öldükten sonra hemen on dokuz yaşındaki genç oğlu olan Zahir Şah yerine geçmiştir ve kırk yıl boyunca ülkeyi sanki kendisinden başka ülkeyi yönetecek yetenekli biri olmadığını düşünerek yönetmeye çalışmıştır.

Kral Zahir Şah'ın çok genç olması ve ülkeyi yönetememesi bahaneleriyle iktidara düşkün olan amcası Haşim Han başbakan olarak ülkeyi yönetmeye çalışmıştır. İlk işi, halkın özel hayatlarına girmek için Riyaset Zapt Ahvâlât'ını (kayıt başkanlığı konseyi) kurdu. Basın ve medyayı sansüre tabi tuttu. Ayrıca siyasal ve kültürel faaliyetlerde bulunan kurum ve kuruluşları da kontrolündeydi. Bu diktatörlüğünden dolayı insanlar ve devlet arasına korkuyu sokmuş oldu. Kendisine başkaldıranları ise zindanlarda işkencelere tabi tutarak öldürdü. Özellikle bu işkenceler Kral Emanullah Han'ın sadık taraftarlarına uygulanarak Emanullah Han'ı tekrar iktidara getirme düşüncelerinden uzaklaştırmayı hedefliyordu.

1937 yılında ırkçılığından dolayı bir kanun çıkardı ve Peştunca'yı ülkenin resmi ve milli dili yaptı. Devlet memurlarının üç yıla kadar Peştunca'yı öğrenmelerini, konuşma ve yazışmalarında da kullanmalarını zorunlu hale getirdi. Buna binaen okulların, sokakların ve hatta özel şirketlerin isimleri Peştunca'ya çevirildi. Kendi ırkından olmayan milletlere hoş bir şekilde bakmazdı. Doğal kaynakları bulunan, ekonomik şartları uygun, suyu bol olan yerlere sakinlerini oradan göç ettirerek Peştunlar'ı yerleştirdi. Sonuç olarak on senelik yönetiminde elinden gelen her türlü adaletsizliği Afgan halkının üzerinden eksik etmedi. Ayrıca bu dönem tarihte "kara bir dönem" olarak kayıtlara geçti.

Sonra kralın ikinci amcası olan Şah Mahmut ülkenin başına geçer ve insanların bu durumunu görünce geçici ve sözde ufak tefek işler yapmaya çalışır. Şah Mahmut az da olsa siyasi akımlara ve partilere kendi himayesi altında işlerinin sürdürülmesine izin verir. Birkaç tane okul açar ve demokrasinin babası lakabını kendine kazandırır. Fakat biraz geçmeden tekrar hapishaneler insanlarla dolmaya başlar ve ülke aynı eskisi gibi monarşiye dönüşür.

Kral ailesinin isteği üzerine amcasının oğlu olan Davut Han yönetimin başına geçmiştir. Davut Han, yenilikçi politikasıyla ülkeyi kendi başına yönetmeye çalışmıştır. Yaptığı işlerini şöyle özetleyebiliriz:

1- Eğitim ve öğretim alanında: Bu dönemde eğitim alanında göze çarpan önemli gelişmeler kaydedildi. Çocuklarının kaliteli bir eğitim alabilecekleri ayrıca gençlerin ülkelerine daha faydalı olabilmesi için mühendislik, ziraat, iktisat ve eczacılık fakültelerinin temel taşlarını attı.

2- Davut Han da aynı Emanullah Han gibi, okullardaki kızların burkalarını atmaları için bir karar aldı ve o karara göre her gün on kız öğrenci burka takmadan çarşıya çıkacaktı; bu uygulama sonucunda üç gün içinde 200'den fazla genç kız yüzleri açık bir şekilde çarşı ve pazarlarda görünmeye başladı. Fakat önceki dönemlerde, buluş çağına ulaşan kızlar burka takmadan okula gelemezlerdi. Bu uygulamasıyla, kadınların sosyal hayatta erkekler gibi eğitim alabilen, devlet işlerinde ve siyasi kurumlarda çalışabilen bir konuma getirdi.

3- Davut Han başbakanlığa gelmeden önce Afganistan, ekonomik, sosyal ve kültürel açılardan gerideydi. Yalnız on bir kilometre asfaltdan yolu, bir tane sineması, 400'e yakın öğrencisi ve dört bölümden oluşan bir üniversiteye sahipti. Tıp fakültesi hariç diğer fakültelerde ders sınıfı ve yurt imkânları hiç yoktu. Kiralık evler kullanırdı. Ülke dengeli bir döviz piyasasına sahip değildi. Davut Han'ın başbakanlığı sona erdikten sonra ülke 2000 kilometre asfalt yola ve 4000 öğrencisi olan on fakülteye değişik bölümlerle sahip oldu. Davut Han kendi yönetiminde toprak ve sermaye sahiplerine olumlu bakmazdı. On yıllık başbakanlık döneminde feodalite sisteminin yerini sosyal ekonomi aldı.

4- Orduyu güçlendirmiş ve ülkenin gelişmesi için sosyal ve ekonomik planlarını gerçekleştirmeye çalışmıştır. Bu nedenle de SSCB'ne yardımlarda bulunmuş ve onlar ise bu yardımlarla Afganistan'a nüfuz etmeye çalışmışlardır. Çünkü onların hayallerinde Afganistan'ı işgal etmek vardı. Davut Han milliyetçi bir anlayışa sahipti. Bu nedenle Davut Han, 1893 yılında Büyük Britanya ile imzalanan Duran Sınırı'nı resmi bir şekilde kabul etmemiştir ve Pakistan'la çatışmalar gerçekleşmiştir. Bu olumsuz olayların faturasına Afgan halkı hala ödemektedir.

Sonunda, Kral Zahir Şah on yıllara kadar iktidarı kendi tekelinde tutmaya çalışmıştır ve bu dönem anayasa ya da meşrutiyet dönemi olarak adlandırılmıştır. Fakat adlandırdığının tam aksine bu dönemde ne doğru dürüst bir demokrasiden ne de anayasanın uygulandığından söz edebiliriz. Ancak bu dönemde solcu kesimler ülkenin önemli makamlarına ve hatta orduda nüfuz etmeye çalıştı ki daha sonra hoş olmayan sonuçları Afganistan'a getirdi. Afganistan bu yıllarda refah ve barış yüzünü göremeyerek daha çok yıkım ve ulusal kimliğinin kaybına şahit olmuştur. Bu süreç içinde beş başbakan kral ailesinin isteği üzerinde yönetime gelmiştir ve hepsi hem krala ve hem de kral ailesine direkt olarak bağlı kalmıştır. Kral onları kendi hedeflerine ulaşabilmek için bir aracı olarak kullanmıştır.

Bu dönemde ülkeyi başarısızlığa ve dağılmaya kadar götüren ve kısa bir zaman içerisinde art arda yeni başbakanlar atanmasının nedenleri şunlardır:

1- Kraliyet ailesi demokrasiye ve özgürlüğe inanmıyordu ve Afgan halkının kendi kaderini çizmesini de istemiyordu. Demokrasi ve anayasanın yürütüleceği sözleriyle insanları aldattılar.

2- Yönetime gelen başbakanların hepsi kraliyet ailesinin seçtiği ve görevlendirdiği kişilerdi ve anayasayı uygulama gibi bir düşünceleri de yoktu.

3- Parlamentodaki üyelere birkaç tane solcu üyenin dışındaki üyelerin hiçbiri halkın oyuyla seçilmemişti ve kraliyet ailesine bağlıydı.

4- Bu süreç içinde başbakanlar sadece isim olarak başbakandı ve bağımsız herhangi bir yetkileri yoktu.

5- Bu dönemin düzelttiği ve onayladığı anayasada siyasi partilerle ilgili herhangi bir kanun ve karar yoktu.

6- Siyasi partilerle ilgili herhangi bir kanunun olmamasından dolayı Rusya'ya, Çin'e bağlı olan partiler kanunsuzca faaliyet etmelerine sebep olmuştur ve buna ilaveten Dr. Zahir Han dönemindeki kıtlık ve taşkınlık da bu konuda etkili rol oynamıştır.

Ayrıca Kral Zahir Şah'ın kırk yıllık yönetimindeki partileri solcu, İslami ve merkez partileri adı altında çalıştı. Solcu partilerin ilk partisi olan Veyş Zelmiyan, Afganistan'da demokratikleşme söylemleri başlamadan önce, çoğunluğunu o dönemdeki Peştun yazarlarının oluşturduğu bir hareket başlatmıştır. Bu partinin temel

amaçları şu beş maddeye göre düzenlenmiştir: 1- Eğitimi ülke çapına yayılmak, 2- Haksızlığa, zulme karşı mücadele etmek, 3- Halkın gerici geleneklerini düzeltmeye yönelik mücadelede bulunmak, 4- Sosyal adalet ve eşitliğin sağlanması için çalışmak, 5- Ulusal birliği sağlamak için tek bir ulus düşüncesini yaymak. Bu parti, 1950'den sonra resmi olarak faaliyete başlamış. Afganistan tarihinin ilk resmi siyasi partisidir. Daha sonra bu partinin Peştun Milliyetçiliği bilinciyle kurulması ve yayınlanması anlaşılır ve bu hareketin birçok kola ayrılarak farklı isimler ile faaliyete başladığı bilinmektedir.

2. Halk Partisi, bu parti, Hizb-i Vatan'la aynı yılda, Abdurrahman Mahmudi başkanlığıyla göreve başlamıştı. "*Nida-i Halk*" Halkın Sesi diye bir yayın izni alarak kendi liderliğinde yayınlamaya başlar. Halk Partisinin temel amaçları şu temel ilkelere dayanmaktadır: 1- Bu Parti ulusal bir parti olup, hiçbir kavim, kabile, mezhep ve dini ayrılığı gözetmeksizin faaliyet etmektedir, 2- Halk partisi gerçek demokrasi esaslarına göre faaliyet ettiği için, hâkimiyetin halka ait, halk için ve halk tarafından olması gerektiği ilkelerine binaen mücadele etmektedir, 3- Halk partisi sosyal eşitlik, hukukun hâkimiyeti, halkın maruz kaldığı adaletsizliğe karşı ve sosyal adalet esaslarına göre bir hükümetin kurulması için mücadele etmektedir, 4- Halk partisi siyasi, kültürel, ekonomik ve tüm sahalarda sosyal adaletin temini için çalışmaktadır, 5- Halk partisi, din, mezhep, ırk ve bölge farklarını gözetmeden ülke insanının ulusal birliği için çalışmaktadır, 6- Halk partisi çalışmayı ülke gelişiminde birinci etken olarak kabul eder ve bu nedenle ülke insanına iş zemini hazırlamak üzere çabalamaktadır, 7- Halk partisi, ekonomik ve sosyal eşitsizliği ortadan kaldırmak için çalışmaktadır. 1952 yılında bu çerçevede diğer partiler gibi Halk Partisi de devlet tarafından kapatılmış ve önde gelenlerini de hapse atılmıştır.

3. Hizb-i Demokratik-i Halk Afganistan, Nur Muhammed Teraki, 1953'te *Dar'ül-tercüme-yi Nur* adı ile bir tercüme bürosu açar. 1965 yılında bu parti ilk kongresini gizli bir şekilde Nur Muhammed Teraki'nin evine yapılır ve bu partinin yayın organı yüzünden bazıları muhalefet ederek (Halk ve Perçem) diye ikiye ayrılır.

4. Hizb-i Demokratik-i Navin, Abdurrahim Mahmudi, 1964'te birtakım aydın gençleri etrafına toplayarak Yeni Demokratik Parti isminde yeni bir hareket başlatmıştır. Aynı zamanda partinin yayın organı olarak *Şule-yi Cavid* isminde bir

gazete çıkarılması kararı alınmıştır. Bu partiye göre, sosyalist dışı bütün topluluklar ve sistemler bir arada yaşayamazdı ve krallığı da silah aracılığıyla çöktürmek isterdi.

5. Afgan Millet Partisi, sosyal demokrat topluluğuyla da anılırdı. Bu parti, Pakistan'ın bazı yerlerini, İran ve Rusya'yı kendi toprakları olarak iddia ederdi. Çıkardıkları gazetelerinin en başında Afganistan'ın haritasını yerleştirerek “biz büyük Afganistan'ı geri isteriz” sözlerini yayınladı. Yayın organlarının ismi de *Afgan Millet'tir*.

6. Mili Baskı Partisi, bu parti milliyetçi bir partiydi ve Muhammet Taher Bادهشی tarafından yönetiliyordu. Bادهشی önceden komünist partisinin üyesiydi. Ancak oradan ayrıldıktan sonra bu partinin liderliğini üstlendi. Partinin iddiası “Peştunler'in başka ırklara karşı üstünlüğü ve diğer azınlıklara özellikle de Özbek, Türkmen ve Tacik'lerin hakkını iktidardan vermemeleri ve böylece iktidarı sadece kendi milletinin inhisarına alınmalarıydı”.

İslami partilerin ilk partisi olan Müslüman Gençler, Mısır'da eğitim gören Gulam Muhammed Niyazi tarafından 1967'de kurulmuştur. Az bir zaman diliminde birçok taraftar toplamış. Bu grubu oluşturan kişilerin çoğu Mısır'da eğitim görüp Kabil Üniversitesi hocalarından oluşmaktadır. Bunlar çoğu zaman Mısır'daki Müslüman Kardeşler hareketinin liderleri ve Muhammed Kutup'lar ile Mevdudi'nin kitapları ve makalelerini Farsçaya çevirerek ve bazen da kendileri kısa yazılar yazarak gençler arasına dağıtmak sureti ile kendi propagandalarını yürütmekteydiler.

2. Milli Birlik Partisi, Kral Zahir Şah'ın sarayı içerisinde yaşayan şair ve yazar olan Muhammed Halil'i liderliğinde yeni bir İslâmi hareketin başlaması dikkat çekmektedir. 1966'da birtakım yazarları kendi etrafına toplayarak *İttihad Milli* adı ile yeni bir parti kurmuştur. Tamamen İslâmi bir eğilim içerisinde olan bu örgüt, başlangıçta gerek teşkilât bakımından, gerekse maddi imkân bakımından diğer İslâmi oluşumlardan daha güçlüydü.

Merkez partilerin ilk partisi olan Vatan Partisi, tarihçi, akademisyen Gulam Muhammed Gubar başkanlığında 1950'yılında, Zahir Şah'ın Krallığı'nın ilk döneminde Kabil'i merkez tutarak oluştu. Bu parti üyelerin çoğu memurlar, eğitim görenlerdi. Partinin genel maksatları şunlarıdır: 1- Birlik ve beraberliği sağlamak 2- İnsanların hak ve hukukuna tedbirli davranmak 3- Devlet idarelerinden fesadı ve

yolsuzluğu yok etmek 4- Vatandaşların kullanabildiği düzgün, eşit ve erkek kadın demeden bir eğitim seviyesi 5- Herhangi bir ırkçılık hareketlerine müsaade etmemek, 6- Dünya barışını sağlamak için alınan uluslararası kararlara saygı göstermek 7- Halkın sosyal değerlerine ve inançlarına saygılı olmak.

2. İlerici Demokratik Partisi, Kral Zahir Şah, önceden Haşim Meyvandval'a parti kurma yetkisini vermişti. Fakat o zamanlarda bu işi beceremedi ancak 1966 yılında başbakanlığa gelince bu partiyi kurdu ve “*Masavat*” gazetesi partinin resmi bir yayın organı olarak 1966 yılının Mart ayında yayına başladı.

Sonunda, 16 Temmuz 1973 yılında Irak'ın Kabil'deki büyük elçiliği milli günü münasebetiyle bir ziyafet hazırladılar ki hükümetin yüksek kademeli kişileri de orada bulunuyordu. Bu ziyafetin bitmesiyle aynı günde ABD'nin Kabil'deki elçisi evinde askeri ataşesinin tanıtımı için toplanmıştı. Bir taraftan yeme içme ve eğlenceye devam ederken diğer bir taraftan ise darbeciler hazır halde bu fırsatı yakalamak için bekliyordu.

Davut Han, gece 1:30 sularındaydı hazır halde bekleyen tank, komando ve polis birliktelerine emretti. Saat 2.20 sularında şehirde bulunan merkezi iletişim sistemi tüm Afganistan'da kesildi ve saat altıya kadar Kabil şehri tümüyle darbecilerin eline geçmiş durumdaydı. Saat 7:20'yi gösteriyordu, Davut Han ve diğer darbe arkadaşlarıyla beraber radyo vasıtasıyla darbenin başarılı olduğunu açıkladı.

Peki Darbe hangi nedenlerden dolayı gerçekleşti? Davut Han, nedenini şöyle belirtti: “Ülkenin dört bir yanındaki vatanseverler, ülkenin bu vahim durumuna her gün şahit oluyorlardı ve gelecekleri için tedirginlerdi. Bunların arasından ordudakiler bu durumu daha çok yaşıyorlardı ve devlet adamları belki bir gün bu durumun iyileşmesine çabalar diye umuluyordu. Fakat sonuç olarak bu beklentileri faydasız çıkarak ıslah olunamaz hale gelmişti”. Diğer bir görüşe göre: Davut Han, Kral Zahir Şah'ın çocukları arasından yerine geçecek ehliyetli biri olmamasından ve er ya da geç bu darbe SSCB tarafından ya da Abdul Vali Han'ın tarafından gerçekleşeceğini düşünüyordu. Rejimi değiştirmek isterdi ama tek başına gücü yetmiyordu. Çünkü başbakanlığından on yıl geçmişti ve eskisi gibi orduda nüfusu yoktu. Bu nedenle Demokratik Halk Partisi'nin Perçem kanadıyla bu darbeyi gerçekleştirdi.

Davut Han, iç Politikasında darbe gününde darbeye katılan askerlere bir ve iki kademeli rütbe verilmesini ilan etti. Bu nedenle daha sonraları alt kademeli asker orduda kalmayınca ordu da ağır zararlar gördü. Ayrıca Davut Han demokrasi ve özgürlük kavramlarından her yerde konuşmasına rağmen kendisi ülkenin tek karar vericisiydi. Ona göre Afganistan kültür ve medeniyet açısından başka dünya ülkelerine göre geride kalmıştır ve bu yüzden halkın eğitim durumları düşüktür ve ülkenin her yerinde kendilerini demokrasi ve özgürlüklerin simgesi olarak belirten siyasi akımlar ve diğer grupların bu ülkenin ilerlemesine herhangi bir katkısı olmayacaktır.

Afganistan'ın şu anki durumuna göre dikkat edilmesi gereken şey sosyal ve ekonomik alanlarıdır. Zira siyasi demokrasi, sosyal ve ekonomik demokrasiden ayrı düşünülemez. Bu yüzden devlet liderliği elinde olmalı ve bu anarşiye karşı herkesin menfaatlerini geçici bir şekilde gözetken tek bir parti kurulması gerekiyordu. Bu nedenle “İnkılâp Milli” partisini kurdu. Bazıları bundan da kendi menfaatleri için insanları zorla tehdit ederek partiye üye olmaya başladılar. Bu durumu Davut Han duyunca engel olmaya çalıştı.

Ama her şeye rağmen Davut Han kendi planlarını yerine getirmekle meşguldü ve ilk defa kimliklerde Afgan kelimesi herkese kullanıldı. Davut Han sözlerini yerine getirmek için ilk olarak sigorta ve bankaların milli olmasını ilan etti ve arazilerin ıslahı için kanunlar onayladı

Davut Han'ın arkadaşları devletin önemli yerlerinde çalışan Rus yandaşlarının bir gün kendisi ve Afgan halkı için büyük bir tehlike olabileceği konusunda uyarıda bulunmuştu. Artık Davut Han da Ruslar'ın Afganistan'ın ekonomisine yardım edemeyeceğini anladı ve sırayla Rus yandaşlarını devletin içinden temizlemeye başladı.

Davut Han bu işe ilk olarak kendi kabinesinden başladı ve Halk ve Perçem'dekileri azalttı ve onların yerine başka insanları tayin etmeye başladı. Bu tasfiye işinde zahiren SSCB'nin yandaşları devlet kademelerinde azalma gösterdi. Fakat gelecekteki olaylar şunu gösterdi; bunların nüfus ettiği polis ve ordunun orta kademelerinde bir düşüş yoktu. Cumhurbaşkanı ordu ve poliste olanların temizlemesi konusunu ihmal etti. Çünkü oranın aceleci bir şekilde temizlenmesinin kendisine

tehlike yarattığı için bekletti ve SSCB tarafından Halk ve Perçem kollarının birleşme çağrısı yapıldı.

Dış politika konusunda, 1973 yılında Afganistan cumhuriyetini Pakistan resmi olarak tanıdı. Davut Han'ın cumhuriyetin başına geçmesi Pakistan'ı son derece tedirgin etti. İlk olarak, Afganistan – Pakistan ilişkileri Davut Han'ın başbakanlık döneminde karanlık bir devre olarak nitelendiriliyordu ve iki ülke ilişkileri gelişmemişti. Dolayısıyla Davut Han'ın liderliğindeki yeni cumhuriyet dönemi iki ülke ilişkilerini Peştunistan meselesi yüzünden tekrar eski karanlık günlerine sürüklenecekti.

1974 yılında Davut Han'ın kardeşi olan Naim Han, İran, Irak, Libya, Mısır, Arabistan ve Kuveyt ülkelerini ziyaret ederek sosyal ve ekonomik planlarının yerine getirebilmesi için yardım istediler ve onlar da iyi niyetle karşıladı.

ABD, İkinci Dünya Savaşından sonra Afganistan'ın sosyal ve ekonomik ilerlemesini destekledi. Ancak cumhuriyet kuruluşunun ilk zamanlarında ABD'yle ilişkiler soğuktu ve bunun da iki nedeni vardı: Birincisi ABD, Afganistan'ın sosyal ve ekonomik gelişmesi karşısında “sabret ve gör” siyasetini uygulaması, ikincisi Davut Han ABD'ye kırgındı çünkü Meyvandval'ın ölüm nedeninin ABD'nin Pakistan'la işbirliği sonucunda gerçekleştirdiğine inanırdı. Davut Han'ı bu görüşe sevk edenler ise içişleri bakanlığında görev yapan Rus casuslarıydı. Bu olay bir ABD komplosu şeklinde anlatıldı. Fakat bu kırgınlıklar kısa sürdü.

Pakistan'la yeni ilişkiler konusunda şunları söyleyebiliriz: 1975 yılında Afganistan'da meydana gelen deprem iki ülke ilişkilerini yumuşatan bir gelişme oldu. 1976 tarihinde Pakistan'ın Başbakanı Bhutto, Davut Han'ın özel daveti üzerine Afganistan'ı ziyaret etti. Ziyarete Bhutto, Kabil yönetimi tarafından sıcak karşılandı. Aynı yılın Ağustos ayında Davut Han Pakistan'a bir ziyaret gerçekleştirdi. Pakistan, Davut Han'ı kırmızı hali ile karşıladı. Bu karşılıklı ziyaretleri iki ülke ilişkilerini yumuşattı. Ayrıca Afganistan – Pakistan ilişkilerinde tekrardan güven ortamının oluşmasına, tansiyonun düşmesine, sorunların barışçıl yollarla çözülmesine yardımcı oldu. Davut Han'ın 1976 yılındaki Pakistan ziyaretinde Bhutto, Davut Han'ı manevi babası olarak nitelendirdi. Ayrıca babasının evlatları karşısında kendisinin başını eğmeyeceğini belirtti.

SSCB'yle ilişkilerinde, SSCB Davut Han'ın batıya ve İslam ülkelerine yönelmesi ciddi bir şekilde düşündürmüştü. SSCB yaptığı bu kadar yatırımların birden boşa gitmesini istemezdi. Bu nedenle Ruslar bu konuya ciddiyet vererek diplomatik yolla halledilmesini istedi. Bu açıdan SSCB 23 Mart 1977 yılında Davut Han'dan kendilerini ziyaret etmesi talebinde bulundu. Ama Davut Han artık SSCB'nin muhalifleri olan Batı ve ABD'yle samimi ilişkiler içindeydi. Artık Ruslara ihtiyaç duymuyordu ve yönetimini karıştıran Rus yandaşlarından da şikâyetçi olacaklarını ifade etmişti. Moskova'ya giderek Ruslar tarafından sıcak karşılandı. Üç günlük bir toplantı gerçekleşti, Birijnif şikâyetçi olarak şöyle dedi: “ NATO üyelerinin uzmanları ve birleşmiş ülkelere bağlı olan kişilerin sayısı günden güne Afganistan'da artmaktadır. Fakat önceki yönetimlerde böyle uzman kişilere Afganistan'ın kuzeyinde pek izin verilmiyordu. Bu durumu SSCB hoş karşılanmayarak bir an önce bunları kendi topraklarından çıkarılmasını istedi. Zira bunlar casuslar ve casusluktan başka bir şeyi bilmezlerdi.”

Bu sözlere karşılık Davut Han, Rusların beklemediği bir cevap verdi: “ Sizin bu dediklerinizi Afganlar asla yerine getiremeyecektir ve bu sözler Afganların iç politikasına açıkça karışmaktır. Bizim ülkemizi nasıl yöneteceğimize ve kimleri hangi işlere istihdam ettireceğimize sizlerin karışmasına izin veremeyiz. Bu kararı Afgan devleti verecek. Afganistan eğer gerekirse böyle fakir kalmaya devam edecek fakat kararlarını asla bir başkasının vermesine izin vermeyecek” diyerek Davut Han toplantıyı terk etti.

Bu toplantı ve konuşmadan sonra SSCB'nin emriyle Afganistan'da düzensizlikler başlatıldı. Mesela; 1977 yılının Kasım ayında plan ve bütçe bakanı olan Mir Akber Hayber tabanca tehdidiyle çalışma odasından dışarıya alınarak bakanlığın çevresinde öldürüldü. Katilin kaçmasına rağmen devlet, birkaç gün sonra Mercan muallim adı altında bir bayanı yakaladı ve onun “Hikmetyar” grubuna bağlı olduğunu açıkladı. Aynı şekilde, Davut Han döneminde Hilment ilinin bir kaymakamı tarafından evli bir kadına tecavüz edildi ve eşi haklarını savunması için Kabil'e gelmişti. Fakat sesini kimse dinlemediği için kendini adalet bakanlığının önünde yaktı. Bu cinayete alakalı Davut Han'ın verdiği emirleri kimse yerine getirmede ve böyle olaylar yaratarak insanları Davut Han'ın yönetimine karşı öfkeliendirdi.

Nisan 1978'de Afganistan Demokratik Halk Partisi'nin (ADHP) Halk kanadının düzenlediği darbede Davut Han devrildi, kendisi ve aile üyelerinin çoğu öldürüldü. 27 Nisan 1978'de Afganistan Demokratik Cumhuriyeti kuruldu. ADHP genel sekreteri Nur Muhammed Terakki Devrim Konseyi Başkanı olarak iktidara geçti.

Sonuç olarak şunu da söylemek gerekir ki bu cumhuriyet sistemini Afganlar farklı bir şekilde anlamaktadırlar. Öyle ki cumhurbaşkanlık seçiminde birçok kişi aday olmaktadır. Mesela, 2004'teki seçimde 18 cumhurbaşkanı adayı çıkmış ve 2009'daki seçimde aday sayısı daha da artmış ve adayların sayısı otuz ve kırka çıkmıştır ki bu seçimin kalitesini düşürmüştür.

KAYNAKÇA

A. Kitaplar

Afgan, Pohenyar Necmettin, **Nigareş Ber Tarih Maaser Afganistan**, Naşarat Danış, Kabil, 2006.

Arya, Muahmmed Nacm, **Muhammed Haşım Meyvandval**, Merkez Naşarati Meyvand, Kabil, 1378 h ş.

Ata-i, Kandid Akademisyen Merhum Muhammed İbrahim, **Nigah Muhtasare Ba Tarih Maaser Afganistan**, İntişarat Meyvand 1384h ş.

Afganistan'm Anayasa Kanunu, Kanun Esasi Cumhuri Afganistan, Devre-i Muhammed Davut Han, Kabil, 1976.

Azimi, Muhammed Nabi, **Ordu ve Siyaset (Der Se Dehe-i Aher Afganistan)**, Saba Kitabevi, Pakistan, 1376 h ş.

Bi-Na “Tarih Maaser Afganistan Az İsterdad Ta İstiklal İnkilab Sewer”, İntişarat Beyhaki, Kabul, 1364 h ş.

Cumhuriyet Afganistan Gazetesi, “*Bayanat, Payamha Kanferansha-i Dawleti, Reis Milli ve Mueses Cumhuriyet*”, Naşarat Bayhaki.

Derih, Eminullah, **Afganistan Der Kern Bistum**, Danış Kitabevi, Peşaver, 2001.

Dua Gu, Mahdi, **Ruydadha-i Panc Dehe-i Ehir Der Afganistan**, İntişarat El Azher, 1384 h ş.

Devlet Abadi, Basir Ahmed, **Sinas Namy-i Ehزاب ve Ciryanat-i Siyasi Afganistan**, Kum, 1992.

Endişmand, Muhammed İkrām, **Amrika Der Afganistan**, İntişarat Mevend, Kabil, 1384 hş.

Endişment, Muhammed İkrām, **Kabus Surh**, İntişarat Meyvand, Kabil, 1383 h ş,

Ekram, Dr. Asem, **Nigah-i Be Şehsiyet, Nazariyat ve Siyasetha-i Serdar Muahmmet Davut**, İntişarat Mizan, Paris, 1380 h ş.

Endişmend, Dr. Muhammed İkrām, **Maarif Asri Der Afganistan**, Naşarat Meyvand, Kabil, 1389 h ş.

Endishmand, Muhammed Ekram, **Ma ve Pakistan**, Naşer Peyman, Kabil, 2009.

- Ferhang**, Mir Muhammed Sıdik, **Afganistan Der Penc Kern-i Ehir Ba Zemayım ve İzafat-ı Cedid**, İkinci Cilt, Matbaa-i İslamiyan, 1373 h ş.
- Gaves**, Abdul Samad, **Sokut Afganistan**, çev. Muhammet Yunus Toğyan, 2.Baskı, Peşaver Kitabevi, Pakistan, 2000.
- Gubar**, Mir Gulam Muhammed, **Afganistan Der Mesir Tarih**, 6. Baskı, İntişarat Cumhuri, Tahran, 1388h ş.
- Harun**, Elif Nokta, **Davut Han Dar Çangal K.G.B**, Entişarat Meyvand, Kabil, 2010.
- Hakşinas**, Dr.Ş.N, **Desayis ve Cinâyât Rus Dar Afganistan**, 2. baskı, Peşaver kitabevi, Pakistan, 1368 h ş.
- Keşkeki**, Sabah-Hiddin, **Daha-i Kanun Esasi**, Şura-i Sekafet-i Cihat Afganistan, Kabil, 1365h ş.
- Layik**, Süleyman, **Muhtasar-i Dar Bare-i Kabayil Peştun**, Akadimi Ulum Cumhuri-i Demokratik Afganistan, Kabil, 1986.
- Müsavi**, Dr. Sait Ali, **Tarih-i Tahlili Afganistan Az Zahir Şah Ta Karzai**, Matbai Belh, Kabil,1388 h ş.
- Mısbah Zade**, Sait Muhammet Bakır, **Tarih siyasi Muhtaser Afganistan**, Pahş-i Parsiyan, Tahran, 1388 h ş.
- Mucde**, Vahit, **Rawabet Siyasi İnan ve Afganistan Der Karn Bistum**, İntişarat Mevand, Kabil, 2010.
- Mayar**, Ehsanullah, “*Sokot Nizam Şahi ve Mavkuyf Aharin Padişah Afganistan Kodata-i 26 Saratan, Nohistin Mihr Do Meno*”, Vircinya, 2012.
- Nangaley**, Şohret, **Muhammed Zahir Şah**, Mevand Naşarat, Peşaver,1992.
- Omid var**, Niyazi, **Awamel ve Kodata-i Haft Sewer 1357**, Naşarat Vafa, Kabil, 1368 h ş.
- Rezvani**, Sayid Muhammed Ali, Muhammed Takâ Munakib-i, **Danış Name-i Tarih-i Afganistan**, Matba-i Belh, Belh, 1388 h ş.
- Sırac**, Muhammet Nazir Kabir, **Ruydadha-i Nimey-i Dovum Sad-i Bist Dar Afganistan**, 2.Baskı, İntişarat Meyvand, Kabil, 1384 h ş.
- Sistani**, Kandid Akademisyen, **Mokadama-i Ber Kodata-i 7 Saver ve Feca-i 8 Saver Der Afganistan**, 2. Baskı, Naşer Amuziş, İran, 2014.

Şur, Henry Berad, **Afganistan ve Ittihad Şuravi**, çev. Şura-i Sakafeti Cihad Afganistan, Az Naşarat Şura-i Sakafeti Cihad Afganistan, Kabil, 1370 h ş.

Şark, Dr. Muhammet Hasan,(“ **Karbas Poşha-i Berahna Pa” Razha-i Nihufta-Ciryarat Puşt Parde ve Enkişafat Takân Dehande 1310-1370 h.ş)**, Saba Kitab Hane Dahak-i Naalbendi Kıssa Ha-i Peşaver, Pakistan, 1991.

Tenin, Zahir, **Afganistan Der Kern-ı Bistum 1900-1996 Ez Mecmu’a Bernamahayi B.B.C**, Teyf-ı Nigar, Tahran 1384h ş.

Variz, Şah Zaman, **Cihreha ve Nawiştaha-i Bargha-i Az Tarih Kişwer Ma**, Fazil Kitapevi, Pakistan, 1378h ş.

A. Tez ve Makaleler

Aydın, Abdul Ghani, “*Afganistan’da Taliban Hareketinin Ortaya Çıkışı ve Mezhebi Görüşleri*”, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı, Konya-2010.

Ata-i, Mühendis Kerim, “*Ce-ra Sardar Muahmmed Davut Han Az Wazif-i Sadaret Kenar Raft*”, **Afghan German Online**, 2006.

Canbaz, Gavs, “*Ba Munasibat Sadumin Salgerd Şehit Muhemmed Davut, Bani Cumhuriyet*”, **Afghan German Online**, 2009, s. 2.

Erkul, İbrahim Çağrı “*Soğuk Savaş’ın Üç Büyük Kırılma Noktası: Kore, Vietnam ve Afganistan Savaşları, Savaşların Sonuçları, Günümüze ve Uluslar arası İlişkilere Etkileri*”, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Konya -2010.

Hajiyar ali, Farhad, “*Afganistan’ın Etnik Yapısı ve Kimlik Sorunu*”, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Antalya- 2011.

Hashimi, Sayed Mobin, “*Afganistan’da Kadınların Sosyo-Kültürel ve Dini Durumu (Cüzcan Örneği)*”, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı Din, Konya- 2013.

- Kazım**, Dr.Said Abdullah, “ (*Muhammed Davut Han Şehit : Bani Davre-i Dovum Nahzat Zanan Afgan Nigah-i Ba Tahavul Bozerg Raf Hicab “Ruy Luçi” (Ba Munasebat-i Roz Baynal Melali Zan)*”, **Afghan German online**, 2015, s. 1-2.
- Kazım**, Sait Abdullah, “*Kotada-i 26 Saratan 1352 Sokut Saltanat ve İlan Cumhuriyet*”, **Afghan German Online**, 2007, s.2.
- Kazım**, Dr. Abdullah, (*Bahs Ber Mevzu “Pasih Davt Ba Brijnif “)*, **Afghan Germen Online**, 2013, s. 7.
- Kiren**, Akın, “*Afganistan’ın Yeniden Yapılandırılmasında Türkiye’nin Rolü (2001-2011)*”, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, İstanbul -2012.
- Mohammadi**, Abdullah, “*Üniversite Öğrencilerinin Din Anlayışı (Afganistan-Kabil Üniversitesi Örneği)*”**Yayınlanmamış Doktora Tezi**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri (Din Sosyolojisi) Anabilim Dalı, Ankara- 2010.
- Ömer**, Atilla, “*Pakistan’ın Doğuşundan Günümüze Afganistan–Pakistan İlişkileri*”, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Ankara – 2011.
- Saaie**, Mohammad Aleem, “*Afganistan’da Siyasi Partiler Tarihi*”, **Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi**, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana bilim Dalı, Isparta – 2009.
- Sia Seng**, Saburullah, “*Ve An Golo-le Baran Bamdad Bahar*”, **Afghan German Online**, 2008.
- Sistani**, Akademisyen, “ Ber Daşt Na Durust Az Sohanan Davut Han Ba Berijnif”, **Afghan German Online**, 2013, s. 2.
- Yusofi**, Sayed Hanan,“*Afganistan’da Siyasi Partiler (1990-2010)*”, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Edirne- 2013.

B. İnternet Sayfaları

Fayaz, Ali Akber, (Sadaret Serdar Muhammet Davut Han) <http://k1342b.blogfa.com/post-32.aspx>, erişim tarihi, (9.11.2015).

Miraç, Feridon, “ *Devre-i Sadaret Haşim Han*”, <http://mmeraj.blogfa.com/post-99.aspx> , erişim tarihi (11.09.2015)

Mahrin, Nasir, “*Sedaret Serdar Muhammet Davut Han*”,<http://www.ariaye.com/dari8/siasi/mehrin7.html>, erişim tarihi (11.05.2015).

Mahrin, Nasir, “Pad Şah-i Çehl Sala-i Muhammed Zahir Şah”, <http://www.dw.com/faaf/%D9%BE%D8%A7%D8%AF%D8%B4%D8%A7%D9%87%DB%8C%DA%86%D9%87%D9%84-%D>, erişim tarihi (12.05.2015).

Mahrin, Nasir, “Berres-i Cumhuri Muhammed Davut Han”, <http://www.dw.de/%D8%A8%D8%B1%D8%B1%D8%B3%DB%8>, erişim tarihi (11.05.2015).

Mubariz, “Zindag-i Serdar Muhammed Davut”, http://mirhosaintalash.blogspot.com.tr/2010/09/blog-post_9247.html, erişim tarihi (13.05.2015).

https://tr.wikipedia.org/wiki/Afganistan_Cumhuriyeti, erişim tarihi (11.05.2015).

EKLER

Çalışma sırasında adı geçen önemli kişilerin resimleri

Afganistan'ın bağımsızlığını kazanan Kral Amanullah Han (1919-1929 yılları arasında kraldı.)

Zahir Şah (1933-1973 yılları arasında krallık yapan)

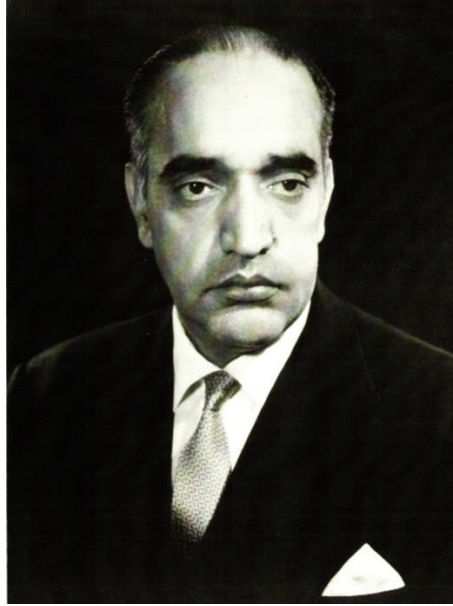
Haşim Han (1933-1944 yılları arasında başbakanı)

Şah Muhmut Han (1944-1953 yılları arasında başbakanı)

Yusuf Han (1963-1965 yılları arasında başbakanı)

Haşim Meyvandval (1965-1957 yılları arasında başbakanı)

Nur ahmet İtimadi (1967-1971 yılları arasında başbakanı)

Dr. Zahir Han (1971-1972 yılları arasında başbakanı)

Musa Şefik (1972-1973 yılları arasında başbakanı)

Muhammet Davut Han Afganistan'ın İlk Cumhurbaşkanı

Davut Han'ın Başbakanlığı Dönemindeki Şehirli Kadınların Siması

Nur Ahmet İtimadi'nin Başbakanlık Dönemindeki Üniversite Öğrencileri

Kral Zahir Şah'ın İstifa Mektubu

Peştunistan Haritası

Kabil Halk'ı Krallığın Çöküşünü Karşılama Anı

Cumhuriyetin İlk Bakanları

 <p>KONYA</p>	<p>T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü</p>	 <p>SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ</p>
--	--	--

ÖZ GEÇMİŞ

Qari feriaghun BATOOR, 1990 yılında Cevizcan ilinin Murdiyan ilçesinde dünyaya gelmiştir. 2000 yılında Şinkut Medresesi'nde hafızlığını tamamlamıştır. İbni-yemin Lisesinden 2007 yılında lise öğrenimini tamamladıktan sonra 2009 yılında Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesine başlamış ve 2013 yılında başarıyla tamamlamıştır.

2011 yılında Erasmus Programı kapsamında “Polonya Uniwersytet w Białymstoku”da sosyoloji dersleri almıştır. Şu an Necmettin Erbakan Üniversitesi'nde felsefe anabilim dalından da tez aşamasında yüksek lisans öğrencisidir. Arapça ve İngilizce dillerini orta düzeyde bilmektedir.

Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fak. A1-Blok 42090 Meram Yeni Yol /Meram /KONYA
Tel: 0 332 201 00 60 Faks: 0 332 201 00 65 Web: www.konya.edu.tr E-posta:
sosbil@konya.edu.tr